

DEUTSCHE KOMMISSION

JUSTITIA ET PAX

HUMAN RIGHTS REPORT BOSNIA AND HERCEGOVINA 2010

Presented by the Justice and Peace Commission
of Bishop Conference B&H.

125

Schriftenreihe
Gerechtigkeit und Frieden

Schriftenreihe Gerechtigkeit und Frieden
Published by the German Commission for Justice and Peace

Editor: Gertrud Casel

HUMAN RIGHTS REPORT BOSNIA AND HERCEGOVINA 2010.
Presented by the Justice and Peace Commission of Bishop Conference B&H.

Schriftenreihe Gerechtigkeit und Frieden, Heft 125

ISBN 978-3-940137-42-5

Bonn, März 2011

Available at
Justitia et Pax, Kaiserstr.161, D - 53113 Bonn,
Phone +49-228-103217 - Fax +49-228-103318 - Internet: www.justitia-et-pax.de
E-Mail: Justitia-et-Pax@dbk.de

PREFACE

The abolition of visa requirements for citizens of Bosnia and Herzegovina travelling to the EU in 2010 was an important and encouraging sign to demonstrate that this country actually is a member of the community of European nations. Nonetheless, such outward signs cannot obscure the fact that Bosnia and Herzegovina still is in a very difficult social and political situation.

Still worrying is the extreme poverty and its effects on society as for example widespread corruption or environmental pollution. This year's report on the situation of human rights presented by the Justice and Peace Commission from Bosnia and Herzegovina describes the development of a country in which ethnic segregation continues to exist. The Commission emphasizes the almost endemic lack of a sense of responsibility of politicians in Bosnia and Herzegovina and asks about the willingness of the international community to take more responsibility. Considering the longstanding efforts towards a substantial improvement of social structures and mentalities in Bosnia and Herzegovina, the Commission is sceptical about the willingness of local politicians to achieve progress and really improve the situation of the majority of the population. Even though the democratic elections in Bosnia and Herzegovina deserve to be referred to as democratic and the handing-over of responsibility for the future of Bosnia and Herzegovina to elected representatives of the country are an important objective, essential questions remain unsettled given the actual circumstances. Could it be possible that many people, in a mixture of frustration about the insufficient progress and the illusive hope that sometime and somehow things will change for the better, secretly already have accepted the ethnic segregation of Bosnia and Herzegovina, despite all official statements?

The Commission for Justice and Peace in Bosnia and Herzegovina demonstrated sound judgement when they asked for the foundations and prerequisites for a sustainable peace and a just development in their country. This is why I am glad to be able to present, also this year, the Commission's report on the situation of human rights in Bosnia and Herzegovina. It is an offer and a challenge to carry out the necessary dialogue. If this report promotes talks about Bosnia and Herzegovina and with Bosnia and Herzegovina, it will have fulfilled its purpose. I would like to express my gratitude to the Justice and Peace Commission of Bosnia and Herzegovina for its

willingness to independently, and unimpressed by the political situation, pose the question of the perspectives for a peaceful development in Bosnia and Herzegovina for discussion.

+ *Bishop Dr. Stephan Ackermann*

President of the German Commission for Justice and Peace

Justice and Peace
**Commission of the Bishop's Conference in
Bosnia and Herzegovina -**

Human Rights Report for 2010

Index

Introduction	9
1. Political rights	10
1.1 EU preaccession process and liberalization of visa regime	10
1.2 State of continuous political crisis and domination of national Majorities over “minorities” in BiH	11
1.3 Democratic elections in 2010.	13
1.3.1 Election results in 2010. – analysis of “illicit” status of BiH society and state	13
1.3.2 A state which is not acceptable to any ethnic group or citizen	15
1.3.3 Analysis of structural and political crisis	18
1.3.4 Institutional crisis of government after the 2010 elections	19
1.4 Security of citizens	22
1.5 Corruption and organized crime	26
1.5.1 Corruption in Bosnia and Herzegovina	26
1.5.2 Organized crime	30
2. Economic and social rights	34
2.1 Social profile in 2010.	34
2.1.1 Poverty	36
2.1.2 Social protection and healthcare	38
2.2 Activities of state authorities for promotion of welfare of all citizens	37
2.3 Meeting labour rights (possibility of employment, fair wages, labour conditions, opportunities for entrepreneurship)	38
3. Religious rights	41
3.1. Positive progress - ratification of agreement on military spiritual services (support)	42
3.2 Right to religious holidays of minority groups in majority environment	44
4. Cultural rights – rights according to moral and cultural values	46
4.1. The role of media in meeting citizens’ right to truth	46
4.2 Attitude towards shapen (nature) – environmental protection	49
Summary and Conclusions	53

Introduction

In this annual report on human rights, the *Iustitia et pax* Commission of the Bishop's Conference of Bosnia and Herzegovina has focused its attention on those rights and conditions that are necessary for the sustainable life of individuals and the overall community. Unfortunately, the political framework is the basis for everything else – the underlying condition of the common spirit and political rights determines overall rights. The political framework is not only too narrow, it is deeply unjust and morally unacceptable. That is why it is politically unsustainable. In every one of its previous reports, the Commission has argued that the political solution arrived at in Dayton has been transformed into an insurmountable obstacle to democratic progress, becoming a cauldron of systematic denial of human rights and freedoms.

No matter how much *nationalist* and selfish partisan interests may deny the connection, the two-entity partition of Bosnia and Herzegovina is dramatically mirrored in a social picture of poverty and a lack of perspective for a majority of citizens.

The fact that the *economic damage caused by the Dayton partition of the country has exceeded war damage*¹ itself shows the absurdity of the position adopted by ambassadors of some countries, that Dayton cannot be touched. In a country divided politically, territorially and economically, efforts to promote the rule of law, combat corruption, and develop a positive role of the media and a rational approach to natural resources are bound to fail. In such a situation, the Churches and religious communities have had to focus their energies on self-defense. However, while resisting any attempt to gloss over a bad human rights situation and rejecting statements about the "impossibility" of Bosnia and Herzegovina as a democratic community, the Commission highlights some progress and positive indicators in its report, even if these have to be viewed as modest.

---

¹ B. Tihi, *Sesija Kruga 99*, 16.01.2011.

1. Political rights

1.1 EU preaccession process and liberalization of visa regime

Although since 1995 it has been under a kind of military-political (semi)protectorate of the international community², by 2010 Bosnia and Herzegovina had not fulfilled the conditions for becoming a candidate for EU membership. According to the EU, any European country may submit a request for EU membership if they respect democratic principles, human rights, elementary freedoms and the rule of law. Accession may follow only if the country which has submitted an application meets the *Copenhagen Criteria* – defined by the European Council in Copenhagen in 1993, which lays out membership requirements. In light of its economic recession and political crisis BiH does not appear to have attained the necessary democratic and economic progress.

However, optimists would say that Bosnia and Herzegovina is moving, even if at a snail's pace, towards EU membership, as illustrated by the liberalization of the visa regime approved by the EU for BiH citizens on 8 November 2010. This was not approved a year earlier in a regional package with Serbia, Montenegro and Macedonia, since Bosnia and Herzegovina had not fulfilled the 174 conditions in the so-called *Roadmap for Visa Liberalization*. Hence, citizens of Bosnia and Herzegovina (together with Albania) were the last in the region to secure the possibility of free movement among the *Schengen* states. After the European Commission proposed cancelling the visa requirement, in return for more efficient border and document-management procedures, the European Parliament approved this proposal on 7 October 2010. However, not even the greatest optimists can identify notable progress in human rights and freedoms for citizens of BiH, even with this positive event.

---

² Around 1,600 EUFOR troops are still present in BiH, from 22 countries, including five non-EU countries. EUFOR has been deployed in BiH since 2004, when it took over from SFOR (**Stabilisation Forces**), under NATO command. Under UN Security Council Resolution No.1948., in 2010, EUFOR ALTHEA's mandate was extended until November 2011. In 1995 the international military forces contingent had some 60,000 soldiers, and this troop strength has been gradually reduced. The EU Police Mission (EUPM) is also deployed in BiH. Under a regional rapid reaction strategy, EU forces in BiH can if necessary call on reserve forces based in Kosovo under KFOR.

1.2 A state of continuous political crisis and domination by national majorities over “minorities“ in BiH

Since its declaration of independence in 1992, Bosnia and Herzegovina has had an extremely difficult experience as a transition country, where basic preconditions for the affirmation of human rights and democratic freedoms for all citizens and ethnic groups have not been established, despite the deep political involvement of the international community. The thorny transition to democracy is still overburdened by war and post-conflict antagonisms among the three principal ethnic groups.

After the brutal war caused by Serbian aggression against Bosnia and Herzegovina was stopped in 1995 following strong pressure from the international community, the conflict among the three main ethnic groups was transferred to the field of bargaining among political elites of the three constituent peoples. These elites have not demonstrated the will or the capacity to work out a democratic compromise for the welfare of citizens as a whole and all the constituent peoples who live in the country. Solutions imposed by the international community in the form of *Dayton BiH* have not proved to be an optimal framework for the affirmation of human rights and peaceful co-existence of the three constituent peoples and have not guaranteed even a minimal hope for prosperity among citizens in the future.

Since signing the *General Framework for Peace Agreement in Bosnia and Herzegovina*³ the international community (through the Office of High Representative, OHR⁴) has directly intervened in the established and divided state system using the so-called *Bonn Powers*⁵. Unfortunately, the OHR has not eased the consequences of ethnic cleansing and political discord, but moreover has deepened ethnic division by imposing changes in the Entity Constitutions since 2002. As a result of these

---

³ *General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*³ (*Dayton Agreement*) initialled on 25 November 1995, in Dayton (USA), and signed in Paris on 14 December 1995. The guarantors and counter-signatories of the *Dayton Agreement* were: William Clinton – president of the USA, Felipe Gonzales – chair of the Presidency of the EU, Jacques Chirac – president of France, Helmut Kohl – chancellor of Germany, Viktor Chernomyrdin – prime minister of the Russian Federation, and John Major – prime minister of the UK, as well as Franjo Tuđman – president of Croatia, Slobodan Milošević – president of fmr.Yugoslavia (at that time including Serbia proper with Montenegro and Kosovo) and Alija Izetbegovic as a representative of the Bosniak people (president of the BH Presidency). The Justice and Peace Commission BiH reported in more detail on the process of disintegration of fmr.Yugoslavia in its *Human Rights Report in BiH for 2004*. (www.ktabkbih.net);

⁴ OHR – Office of the High Representative, chaired by the High Representative, who is also the EU Special Representative in BiH;

⁵ *The Bonn Powers* were granted to the High Representative, to remove from office public officials who violate legal commitments and the Dayton Peace Agreement, and to impose laws as he sees fit if Bosnia and Herzegovina's legislative bodies fail to do so, at a session of the *Peace Implementation Council*, held on 9 and 10 December 1997 in Bonn (Germany).

imposed solutions⁶, the principle of dominance by the ethnic majority over the minority has not only been upheld, but also the full disenfranchisement of Croats on the whole territory of BiH has been confirmed. As a constituent people, Croats cannot stop any decision or law on the grounds of vital national interests under existing constitutional provisions or the current institutional framework (the imposed institution of entity voting and inadequate election legislation). The OHR used the Bonn Powers intensively in the earlier period of its mandate and as such in 2002 it imposed amendments to the Entity Constitutions, designed to bring them into compliance with the ruling on the constituency of peoples handed down by the BiH Constitutional Court – This has had the practical result of cementing the unjust partition of BiH based on the ethnic principle. So, in practice a ruling of the Constitutional Court on the constituency of the three peoples in BiH on the whole territory of BiH has been cancelled⁷.

By legalizing ethnic cleansing through the *Dayton Agreement* and through post-conflict interventions within the Dayton system, OHR has given its blessing to a policy of forced prosecution where, supported by corrupt and incompetent domestic politicians, the ethnic portrait of BiH has completely changed. The complete dysfunction of the international community is also indicated in the final collapse of the process of return of displaced persons and refugees (ref. Implementation of Annex VII of the *Dayton Agreement*) where most of the 2,680,000 persons have not returned in spite of enormous investment in this effort by the international community⁸. Since the war, population resettlement has continued due to lack of basic conditions for sustainable return and reintegration, while remarkable progress has been achieved in the area of property rights (housing rights, tenant rights , etc.). Unfortunately, one may conclude that through the involvement of the OHR and the international community in BiH, the philosophy of European humanism, based on democratic principles of individual and collective freedom, has collapsed in the form of the existing Dayton setting in BiH. Citizens and constituent peoples in BiH have not only lost the right to their homes and positions but have also become hostages to this system, which has been built with the direct assistance of the “democratic world”. At the same time, the main actors in this system today wash their hands of

---

⁷ This Commission has described these problems in earlier Annual reports on HR and freedoms (JUPAX BK BiH) (www.ktabkbih.net)

⁸ From the beginning of the war to the signing of the *Dayton Agreement* 1,250,000 persons, or 28.4% of the total population, became refugees outside the country. In addition, there were some 1,370,000 Internally Displaced Persons (IDPs) or 31.2% of the total population. Hence, the total number of refugees and IDPs was some **2,680,000 or 59.6%** of the whole population of BiH according to the 1991 census.

responsibility, like Pontius Pilate⁹, and, unfortunately, domestic politicians who are the core ideologists of this state are not removed.

With the passage of time one can see the unsustainability of political-legal solutions that have been assisted by the international community in BiH. This has been indicated also by events prior to and since the elections held in 2010.

1.3 Democratic elections in 2010.

Bosnia and Herzegovina is a deeply divided country and over time the gap between the three constituent peoples has constantly widened. Since the elections in 2010 we have witnessed stronger national homogenization among political actors in BiH. Each of the national blocks strives to dominate other minority groups where they have exclusive majority control. Deepened national conflict seems to threaten a recurrence of collective violence.

1.3.1 Election results in 2010 - analysis of the illicit state of BiH society and community

On 3 October 2010 the sixth post-war elections were held, in which citizens of BiH voted for the members of the presidency of BiH, delegates to the House of Representatives of the Parliamentary Assembly, the president and vice-president of Republic of Srpska (RS), representatives to the RS National Assembly, representatives to the House of Representatives of the Federation Parliament and representatives to the assemblies of cantons in the BiH Federation.¹⁰

According to official statistics, voter turnout at these elections was 1,689,036, out of 3,126,599 citizens officially registered to vote (around 54.91%). This was the highest turnout since 2002. Although the elections were run in a democratic spirit, with no incidents reported, the final results indicate that there was no remarkable change

---

⁹ A recent statement by a former High Representative, now the EU diplomat responsible for the Western Balkans, sounds entirely tactless, when he says that it: "...would not be politically correct of the International Community if they impose constitutional solutions for BiH but there should be an act of political willingness of the three constituent peoples in BiH..." (*Vecernji list*, January, 2011).

¹⁰ Under the 1995 Dayton Constitution (Annex IV of the General Framework Agreement for Peace in BiH), Bosnia and Herzegovina is constituted as a state of three constituent peoples (ethnic groups) and all the citizens who live there (preamble to the Constitution of BiH). According to article I.3. of the Constitution, BiH is composed of two entities: Republika Srpska and the Federation of BiH – which is administratively divided into 10 cantons. In addition to these two entities, which function on an ethnic principle, there is also Brcko District – which is a condominium of the two entities with special executive, judicial and legislative governmental bodies administered by a Supervisor who is a deputy of the High Representative.

compared to previous elections. The majority of votes were gained by national parties, except those described as following a “*citizens/non-national orientation*“. However, in the post-election period supposedly non-nationalist parties have revealed a predominantly nationalist strain. For example, in the Federation of BiH most votes were gained by the *Social-Democratic Party of BiH* (SDP)¹¹, composed of candidates with a dominant Bosniak-Muslim background, which and then formed a coalition with the Bosniak-Muslim based *Party of Democratic Action* (SDA), the right-wing *Croatian Party of Rights* (HSP) and the *People’s Party for Welfare* (NSRZB). The last two won marginal votes¹², and are being “used” as a political decoration to *tip the scales*, labelled as “Croat” representatives in the newly formed Bosniak-dominant political coalition.

This unprincipled coalition among political parties with different and incompatible political programs reveals not only the hypocrisy of ethno-politics in BiH but also of politics in BiH in general. The scale of political hypocrisy is also evident in the decision by the largest Croat political parties in BiH (HDZ BiH and HDZ 1990)¹³ to join a coalition led by Milorad Dodik (SNSD), the undisputed Serb political authority in the ethnically cleansed Republika Srpska, along with the Serbian Democratic Party (SDS) and the Party for BiH (SBiH), even the most vociferous Bosniak-Muslim national party.

It is obvious that so called national political leaders do not act on the basis of their program’s principles or their political convictions, and that they do not aim to protect the national interests of their people. They are exclusively motivated to win power at any cost! This Commission is concerned by the way in which the ruling political elites repeatedly and effectively make use of manipulation in order to camouflage their desire for power behind a mask of national interest. It is a strategy that works in the present electoral system. Rubbing salt on war wounds that are still fresh, this nationalist approach reflects the psychosis of national antagonism and reduces the scope for creating more serious political alternatives to the exclusive nationalist political elites in government. Therefore, maintaining the *status quo* – in other words the state of national intolerance is acceptable only to corrupt political elites in BiH, permanently boosted by media that is used to support the regime. It is a source of

---

¹¹ SDP BiH is presented as the legal successor of the Communist Party of the former Socialist Republic of BiH. Although recently the party has reformed, its ideological core is still composed of members from the communist regime.

¹² Both parties have (according to a rough estimation) gained less than 5 % (HSP acted in coalition with HDZ 1990 in these elections). HSP argued that it entered this “unprincipled and unnatural” coalition when it adopted and accepted the so-called common platform which HSP BiH signed along with the SDP, SDA, and NSRZB. NSRZB received votes not only from the Croat electoral base but also from many voters from the other two constituent peoples, which raises difficulties in terms of evaluating its legitimacy as a representative of the Croat electoral base.

¹³ HDZ BiH i HDZ 1990 claim to have gained together 90% of votes from the Croat electoral base, a claim that is routinely denied by rival parties..

concern that this state, which is not at war, is also acceptable to representatives of the international community.

1.3.2 A state which is not acceptable to any nationality or citizen

The elections in 2010 fully illustrate the failures and absurdities of the socio-political structure in BiH – a solid base for omnipresent communal discrimination and violation of individual and collective human rights. *Dayton BiH*, established as a state of three constituent peoples (Bosniak, Serbs and Croats) – whose constitutive rights on the whole territory of BiH (thus not only in the entities!) were confirmed by the Constitutional Court in 2000, has been defined primarily as a national state of three constituent peoples but this constitutionality of three equal nationalities proclaimed in the Constitution has seemed to be a fiction through the post-Dayton period, when the sovereignty of the three nationalities has been completely denied by the 2002 changes in the entities' constitutions, imposed by OHR. According to the existing establishment of the state, revised by OHR, the Serbs, for example, cannot realize their constitutionality in the Federation of BiH, though this is realised to an unlimited extent in Republika Srpska. On the other side, the Bosniaks are deconstituted in Republika Srpska and they compensate for this by dominance over Croat (and Serb) minorities in the Federation of BiH.

Croats are in the hardest position – as by far the least numerous and compared to the other two, although formally and legally a constituent people in BiH they are in reality deconstituted on the whole territory of BiH. Whereas the passing of any act of parliament, a law or a decision at state level can be stopped or obstructed by Bosniaks or Serbs through the mechanism to protect vital national interest (supposed to be realized through entity voting/outvoting in the entity parliaments) according to the existing state establishment the Croats as a constituent people have no institutional access to this possibility or benefit. By permanent outvoting in the Parliament of the Federation of BiH by the Bosniak-Muslim majority¹⁴ rulings regarding vital national interest have been transferred to the Constitutional Court of BiH – which, due to the national structure of this Court¹⁵, has not accepted any

---

¹⁴ Bosniaks declared their nationality as Muslim in fmr. Yugoslavia from the constitutional reform of 1974 until 1993. The new name, "Bosniak" was adopted after the 2nd Congress of Bosniak intellectuals, from 28 September 1993.

¹⁵ The structure of the Court is determined by Article VI.1. of the Constitution of BiH (Annex IV of the Dayton Agreement), according to which the Constitutional Court of BiH comprises 9 judges: four are delegated by the Federation House of Representatives, two by the RS National Assembly, and three foreign judges are delegated by the European Court for Human Rights. Currently there are two Croat judges in the BiH Constitutional Court, two Serbs, two Bosniaks and three foreigners – who are not citizens of BiH or of neighbouring countries.

request for protection of vital national interest submitted by the caucus of Croat delegates in the House of Peoples in the Parliamentary Assembly of BiH¹⁶.

As in the elections in 2006, Croats in 2010, being the least numerous of the constituent peoples in BiH could not elect an authentic representative to be a member of the Presidency of BiH¹⁷, since the Croat member of the Presidency was elected by the Bosniak-Muslim electoral base, in the person of the "multinational" SDP BiH candidate. In the 2010 elections, the Croat elected to the position of vice-president of Republic of Srpska was Emil Vlajki, known as a passionate advocate of the politics of Slobodan Milosevic. As an indicator of his political conviction and national identity, this "Croat" representative in the institutions of the RS can be assessed by his statement that he will "*passionately and full-heartedly co-operate with the newly elected president of the RS, Milorad Dodik¹⁸, if he will sincerely defend Serb nationality...*"¹⁹

Of 220,000 Croats – catholics²⁰ who lived on the territory of the present RS, some 11,469²¹ left after systematic persecution by the hegemonistic Serbian regime.

The existing Dayton establishment of the state of BiH has provided them (the Croats) in RS with an "authentic" protector of national, religious and cultural rights. It can also be said that Croats who have remained in Republika Srpska have "survived" this election struggle since Emil Vlajki defeated the counter-candidate from the extremist-chetnik *Serbian Radical Party "Dr. Vojislav Seselj"*.²²

The constitutional outcome of the Dayton compromise in the Electoral Law of BiH has brought Croats still living in the territory of the RS into a "constituent" position in which, as same as that in Federation of BiH, where the voters from other two nationalities (s)elect their representatives in parliament or government.

---

¹⁶ The procedure for protection of vital national interest is regulated by article IV.3. paragraphs e) and f) of the Constitution of BiH. Instances of outvoting of Croats regarding submitted requests for protection of vital national interest have been reported in previous Reports of this Commission.

¹⁷ Article V. of the Constitution of BiH states: "*The Presidency of BiH consists of three members: one Bosniak and one Croat, who are elected both directly from the territory of the Federation of BiH, and one Serb, directly from the territory of Republika Srpska*"

¹⁸ In the last Annual Report (www.ktabkbih.net) JUPAX wrote on the character of "Dayton democracy" and politics in BiH, citing the welcome ceremony organized by the then-RS Prime Minister Milorad Dodik for Biljana Plavsic on her return from serving a sentence handed down following her conviction by the ICTY (*International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*, established in The Hague on 25 May 1993 by the UN Security Council) for crimes against the non-Serb population in 37 municipalities. Dodik arranged a flight for this convicted war criminal on an official RS government plane and personally welcomed her with the highest VIP treatment – all using the public budget.

¹⁹ Source: "*Slobodna Dalmacija*", 20.10.2010. (www.slobodnadalmacija.hr)

²⁰ More than 90% of Croats in BiH declare themselves as Roman Catholics.

²¹ Church statistics of Vrhbosnian Archdiocese and Banjaluka Diocese for 2009.

²² This self-declared Chetnik organisation's militant leader (the party has been named after him) has also been indicted by the ICTY and is on trial at The Hague for war crimes in fmr. Yugoslavia. He embodies the "Greater-Serbian" criminal project, which is unfortunately still present throughout fmr. Yugoslavia.

On the other hand, following the 2010 elections the political, cultural, religious and national interests of Croats in executive government at the state level should be represented by Zeljko Komsic, elected for a second time as a member of the Presidency of BiH from the "Croat people", but not elected by the Croat electoral base. It is revealing when Zeljko Komsic emphasizes that he doesn't speak Croatian. His lack of legitimacy as an authentic Croat member of the Presidency of BiH may be inferred from his stated commitment to the '*protection of the interests of all citizens including the Croats in BiH*'.

This Commission would warmly welcome the authentic protection of all citizens in BiH, but in this politically and nationally divided state where politicians defend the interests of their nationalities, such statements refer to politicization. This is confirmed by the widely accepted fact that the Croats in ethno-politically structured BiH have lost their status as an ethno-political subject, although they are considered a constituent and equal people under the Dayton-based Constitution.

The existing constitutional and legal settlement in BiH also discriminates against national minorities in BiH, for citizens who do not belong to any of the three constitutive nationalities. The "Sejdić–Finci" ruling of the European Court for Human Rights in Strasbourg found that the human rights of the BiH plaintiffs, guaranteed by the European Convention on Human Rights, had been compromised since they have been denied passive voting rights under the Electoral Law of BiH and prevented from standing in elections to the House of Peoples in the Parliament of BiH²³ and to the Presidency of BiH. This is because, under the constitutional settlement, positions in these government bodies are exclusively reserved for representatives from the three constituent peoples.

Dervo Sejdic and Jakob Finci claimed in their suit (claims no. br. 27996/06 and no. 34836/06) that according to the Constitution of BiH and the BiH Electoral Law they have been denied the right to stand as candidates for the House of Peoples in the Parliament and for the Presidency of BiH due to their respective Roma and Jewish background, which in their view constitutes a form of racial discrimination. They quoted articles 14 and 3 of Protocol no.1. as well as the violation of article 1 of Protocol no.12.²⁴

Although a year has passed since the final ruling in this case, BiH did not make it possible for the plaintiffs, or those in a similar constitutional position, to stand in the

---

²³ The Parliamentary Assembly of BiH as a legislative body has two Houses (House of Peoples and House of Representatives). All decisions must be ratified by both Houses. The House of Peoples consists of 5 Bosniaks, 5 Croats and 5 Serbs.

²⁴ The decision of the European Court for Human Rights was originally announced on www.mhrr.gov.ba;

2010 elections. Bosnia and Herzegovina therefore remains in serious violation of EU and international legal and democratic norms.²⁵

1.3.3 Analysis of structural and political crises

In earlier reports on human rights this Commission has pointed, with an open mind and with concern, at the discriminatory, illegitimate and unfair character of the Dayton constitutional-legal settlement, finding in it the core structural cause of human rights violations and a basis for omnipresent discrimination. These conclusions have been the subject of frequent criticism by representatives of the international community in BiH. However, the Commission's position has been vindicated by the European Court for Human Rights in their explanation of the 22 December 2009 ruling in the "Sejdić – Finci" case, a ruling which has yet to be implemented in the constitutional-legal system. Here we quote part of the explanation, dealing with an assessment of the character of the Dayton Constitution of BiH:

"The constitution of Bosnia and Herzegovina (in the following text: *Constitution* or *state Constitution*, when it is necessary to make a distinction from entity Constitution) refers to the Annex of the *General Framework Agreement for Peace in BiH (Dayton Peace Agreement)*, initialled in Dayton (Ohio) on 21 November 1995 and signed in Paris on 14 December 1995. *Since the Constitution formed part of the Peace Agreement, it has been made and issued without required procedures which would guarantee democratic legitimacy. It is a unique model of a Constitution which has never been published in the national official languages of the concerned country, but is adjusted and published in a foreign – English – language.*²⁶

This ruling by the European Court for Human Rights, together with previously cited examples of political practice in BiH, clearly shows the undemocratic and illegitimate character of the *Dayton Agreement* – and the undemocratic approach of the international community in BiH, which has tried to preserve the settlement at any price. *Dayton BiH* should not have been established at the cost of the long-term

---

²⁵ The head of the BiH department in the Directorate-General for Enlargement in the European Commission, Ms Paola Pampaloni, has stated that candidacy of BiH for EU membership will not be accepted without implementation of the Decision of the Court for Human Rights in Strasbourg in the "Sejdić- Finci" case. She has also stressed that BiH has irretrievably forfeited significant financial support from the EU due to internal problems and lack of agreement. At the same time BiH is the only country in the region which has not formally applied for EU membership. (source: SRNA, 16.December 2010.- www.face.tv.ba)

²⁶ Decision by the European Court for Human Rights, page 3.- www.mhrr.gov.ba; There is still no official translation of the Constitution of BiH in the languages of the peoples of BiH, nor have local-language versions been published in the official journals of the state or entities. An archive of BiH – has has found out that the original version (draft) of the *General Framework Agreement for Peace in BiH* may have "disappeared".

disadvantage of the three constituent peoples and all citizens. The unjust state establishment makes all citizens of this country hostage to continuous political and institutional crises which, obviously, prevent the affirmation of human rights and freedoms as well as any progress of BiH. The 2010 elections showed again that exclusive ethno-politics dominate the political scene, and this approach is constitutionally and legislatively privileged in terms of the multi-ethnic state of equal nationalities and all citizens defined by the Constitution.

For these clear reasons, this Commission is of the opinion that a transition by BiH to a democratic legal state cannot be achieved only by making corrections to the existing constitutional-legal rules from Dayton, but by making a new constitution that will guarantee the equality of the three constituent peoples and all citizens. None of the three constituent peoples under present circumstances enjoy throughout the territory of BiH the guarantees laid down by the Constitutional Court in its ruling of 2000. This ruling has been reduced to a declaration, a dead letter. Currently there is no evidence of a willingness to reach eventual political compromise that would allow modification of the existing Constitution or the ratification of a new Constitution of BiH. We consider that the responsibility for this situation lies with domestic politicians and with representatives of the international community.

1.3.4 Institutional crisis of government following the elections in 2010.

Five months after the elections were held, new governments at the state and Federation of BiH level had not been formed and three newly shaped national blocks had not shown any readiness to cooperate so that institutions could become fully operational. New legislative and executive authorities in the Federation of BiH and at the central (state) level were not established because the parties remained in deadlock over the Constitution of BiH and other issues.

In terms of Article IV.3.a) of the Constitution of BiH both Houses of the Parliamentary Assembly should be convoked at the latest 30 days after the elections. The House of Peoples is made up of five delegates from all three constituent peoples; a quorum exists when nine delegates at least (three from each constituent people) are present. The convocation of the House of Peoples was blocked by newly elected political representatives of the leading parties from the Croat people²⁷ in order to prevent attempts to form an incomplete House of Peoples from the newly-formed pro-Bosniak political block SDP BiH – SDA²⁸ with “installed” Croat representatives who did not

---

²⁷ The coalition between HDZ BiH and HDZ 1990 was formed after the elections.

²⁸ This coalition supported by some Croat-labelled parties, HSP BiH and NSRB – which have gained marginal results in the Croat electoral base.

receive legitimate support from the authentic Croat electoral base. For the same reason the budget draft of the state and Federation of BiH was not adopted, raising the spectre of a full blockade of government institutions.²⁹ Similar post-election institutional crises have occurred before but they were offset when the OHR enacted interim decisions on the financial system.

The existing constitutional-legal system has not functioned since its inception. This is clear even to representatives of the international community, who have a tendency to transfer part of their responsibility to incompetent and corrupt domestic politicians. A defective constitutional-legal system and the relative newness of democracy in BiH have undermined the country's development and have continuously exacerbated divisions in the community. The lack of moral integrity among democratically elected political representatives from the three constituent peoples only leaves room for compromises based on narrow interests that benefit the continuing rule of national political elites. It is in this situation that, as a necessary "compromise", a contradictory coalition of politically antagonistic parties with the exclusive aim of securing the positions and privileges of rule is being imposed.

Corruption at all levels is one of the biggest problems to burden the citizens of this country and the judicial system has appeared to be too weak to fight it. Although almost all political parties tend to "dress up" with democratic epithets, none of them, either in terms of policy or staffing, promotes in a practical way the true affirmation of principles of eligibility of all citizens and constituent peoples in the whole territory of the country.

Even after the war the policy of ethnic cleaning in the whole territory of BiH has continued in practical terms, and dominance of majority groups over minority groups has been the rule. The existing political-legal system and territorial constitutive structure of the country make an ideal basis for further development of these destructive processes. Events in 2010 give cause for concern that institutionalized discrimination against "minority" groups in ethnically cleansed areas is continuing and may be picking up pace. In this way the possibility of creating a whole and functional state, affording peaceful co-existence among the three constituent peoples and other citizens, appears to be permanently receding. The decision by the BiH Constitutional Court on the constituency of peoples in the whole territory of BiH remains a dead letter. The election results and post-election behavior of political parties also indicate that the antagonistic national parties, unfortunately, do not have more serious political alternatives through which they could in a practical and

---

²⁹ Budget drafts are made in the form of legislation, and cannot be enacted by regular parliamentary procedure as long as legislative bodies have not been formed.

programmatic way support reconciliation and peaceful coexistence among the three constituent peoples.

The best election results in 2010 in both entities were achieved by parties that have a 'social-democratic' prefix or suffix in their name. In Republika Srpska Milorad Dodik's SNSD³⁰, which remained the largest party, has from its inception had an explicitly nationalist character. The SNSD program is based on preserving and strengthening the ethnically cleansed Serb dominated entity. Since the RS was "cleansed" of the other two peoples during and after the war, this party considers that the national dilemma of Serbs and democracy in the entity, in general, has been completely resolved and the only aim of its (national)social-democratic political option is to preserve the Dayton Republika Srpska and strengthen its links with "core" Serbia.³¹

In the Federation of BiH the best results were achieved by SDP BiH³² which in its program presents itself as a multinational social-democratic party, reflecting its legal and ideological predecessor, the Communist Party. By forming a post-election coalition with the SDA, which is one of the leading Muslim-Bosniak parties in BiH, and by rejecting the election results achieved by the parties which have a legitimate claim to represent the Croat electoral base, the SDP has shown since the elections its ethno-political character. The SDP has revealed the true nature of its proclaimed 'multi-ethnicity' by marginalizing Croats with attempts to establish a government excluding the parties that have been given a mandate by most Croats. It is a pity that the SDP, by misusing defective constitutional solutions has been transformed into a means of fear and disunion instead of serving as a sign of hope and encouragement. Although it refuses to recognize this, the SDP has joined forces with parties that in the post-war period of entity-divided Dayton BiH want to divide the country into two nationalities, excluding Croat nationality.

This additional strengthening of national political blocks suggests a trend of permanent partition of BiH based on the ethnic principle, which will only be stopped with fair reform of the state and the adoption of a new Constitution acceptable to the three constituent peoples and all citizens. This can only be achieved through political compromise. Due to the gulf between ethno-political opinions in BiH we do not expect that such a compromise among domestic politicians will be achieved soon, not least because the Serbs have realized their hegemonistic goals under the Dayton Agreement, which they will not give up easily.

---

³⁰ SNSD – Alliance of Independent Social-Democrats

³¹ The leader of this party, Milorad Dodik, has threatened the international community that the RS might secede from BiH, which has brought positive results from the OHR, since it responded to earlier political pressure from the RS by imposing entity constitutional reforms that effectively strengthened the position of the RS.

³² SDP – Social-Democratic Party of BiH, whose leader is Prof. Dr.Zlatko Lagumdžija – a member of the Bosniak Institute established by Adil-beg Zulfikarpašić;

Croats strive to establish a new entity in which they would have an ethnic majority, while Bosniaks as the most numerous constituent people in BiH persistently support a unitary model of state – which they already practice through majority rule in the Federation of BiH. Therefore, this Commission wishes to emphasize again that the role of the international community in finding a just and fair establishment should be the main factor behind radical reform of the Constitution, as a precondition for sustainability of the country and the establishment of a just and democratic community.

1.4 Security of citizens

The security of citizens of Bosnia and Herzegovina – in other words the state of security in BiH – is satisfactory, according to reports by law-enforcement agencies. These reports cover border security, organized crime, terrorism, falsification of identity documents, confiscated illegal weapons, smuggling, and human trafficking, illegal production and trade in drugs, counterfeiting, car theft and smuggling of stolen cars, smuggling of goods and illegal trading, as well as the state of public security and order. However, the security of citizens themselves is not presented in these reports, because individual security is actually more dependent on financial and social factors, which are the real indicators of overall security. The unemployment rate for 2010 is 27.2% of the total active labor force. Of this figure, 27,3% are men, of whom 60% are aged between 25 and 49 years old, and 32,3% are women, of whom 64% are aged between 25 and 49 years old. Inflation has risen to 2,5%, and the external debt has increased by 14%, mainly due to a strengthening of the dollar against the domestic currency.³³

According to estimates, 20% of the total population in BiH live below the poverty line. The number of people living in poverty in BiH increased by 20% in 2010 compared to the year before, while more than half the population lives at a subsistence level.³⁴ Every fifth citizen in BiH lives on 1.50 Euros per day, which is barely sufficient for bread and milk.³⁵

Some 60% of pensioners in BiH live in extreme poverty, and 215,000 people receive a pension of less than 150 Euros per month.³⁶ There are some 20,000 citizens of BiH who survive with one meal a day provided by soup kitchens, and as many as

---

³³ Agency for statistics BiH

³⁴ World Bank Office in BiH

³⁵ Association of consumers of FBiH

³⁶ As above

700,000 live below the poverty line if this is defined as persons with a monthly income of less than 120 Euros.³⁷ It will take an extended period for the country to recover from the latest recession.

Poverty has been caused:

- By the war (destroyed industrial plant and infrastructure, disrupted economic and trade links),
- Slow pace of economic reform and lack of employment opportunities (particularly among young people),
- Violation of human rights (especially in the case of returnees and the Roma population, regaining property rights, security threats or preventing return to place of origin or working position),
- Inadequate system of social security (because of poor fiscal revenue the existing social welfare system cannot process the enormous number of poor people. Every fifth citizen is a beneficiary of social support. In comparison to other countries in the region, social care in BiH is unequally distributed between vulnerable groups and has a limited effect on reducing overall poverty in the country),
- Old-fashioned education system and lack of access to higher education for the poor (the education system needs reform in order to respond adequately to contemporary labor market demands, which would positively affect the employment rate and poverty alleviation),
- Corruption (which affects particularly the poor, when they need to visit a hospital, for example, or claim the right to any form of social care, obtain documents, secure access to education, return of property or employment, displaced persons and refugees, elderly people, the rural population and the unemployed are often forced to “pay” for services since, as a result of intransparency, they are denied the access they are entitled to),
- Economic crime (which increased by 38.5% in 2010 compared to the previous year. In the first half of 2010 it is estimated that some 7 million Euros were embezzled in BiH).³⁸

In the whole territory of BiH the consequences of the war are still everywhere visible. This includes areas where landmines still represent an obstacle to refugee return and undermine property rights. In a country where the war ended just fifteen years ago it is not surprising that mines still pose a threat, but this does not mitigate the scale or the seriousness of the problem. Many citizens are still killed by mines left over from the conflict, primarily due to neglecting warnings in mined areas but sometimes also due to unmarked minefields. Bosnia and Herzegovina is one of the most densely

---

³⁷ As above

³⁸ Transparency International BiH

mined countries in Southeast Europe (SEE). The total inaccessible area is about 1.482,23 km² – approximately 3% of the whole territory.

There are a total of 13,077 mined locations and an estimated 220,000 unexploded mines.³⁹ The BiH Demining Centre has adopted a strategy under which BiH should be fully demined by 2019.

A huge number of refugees and IDPs are threatened on their return not only in terms of physical security but also by inadequate financial and social security due to the lack of employment opportunities among both the majority population and returnees. Therefore, the most frequent returns are reported by elderly people who either receive a pension or are supported financially by children or relatives from abroad. Environmental protection is another important aspect of security, along with foreign and domestic policy. In the past, Bosnia and Herzegovina has focused its foreign policy on building confidence among EU countries in order to secure visa-free travel for BiH citizens to countries in the Schengen area. On 15 December 2010 BiH and Albania secured a visa-free regime, which may be judged a significant achievement for BiH foreign policy.

The most important aspects of domestic policy in the last year were the October elections. General security during the elections was at the highest level. By the time this report was prepared the election results had not been translated into governments at the state (central) level or the Federation of BiH. This was because parties that secured the largest electoral support have been mutually antagonistic and have not been able to form coalitions.

In 2010 there were also a number of natural disasters which seriously affected the security and lives of citizens. The most serious problems were caused by floods and landslides due to heavy rain. Natural disasters have pointed up deficiencies in government structures when it comes to protecting citizens and providing necessary relief. The illogical entity division and a political unreadiness to co-operate have also been shown to have a negative impact.

Overall security in 2010 was satisfactory according to reports. Compared to the year before there was a reduction in the number of crimes committed, and an increase in the total number of offences detected in the area of public order and security. There was also a slight decrease in the number of traffic accidents with a decrease in the number of killed and injured. Offences against police officers fell, as did murders and attempted murders. The most frequent criminal acts were those against property.

Border security: Stricter border controls, joint border patrols with neighboring countries and joint regional police investigations have significantly reduced illegal

---

³⁹ Demining Centre of BiH

border crossings: some 200 persons, a decrease of 20% compared to the year before, were apprehended in 2010 for trying to cross the border illegally.⁴⁰

Asylum is regulated by legislation which has been adapted to EU and international standards. The number of deportations of foreign citizens increased by 20%. The number of visas issued at border crossings also increased.⁴¹

Organized crime: The security of citizens in some cities in BiH has been compromised by firefights among gangsters and criminal groups. The collapse of economic activity, and the corresponding increase in unemployment and poverty has fuelled crime right across the board, especially lucrative organized crime, including car theft, illegal production and trade in drugs, smuggling and human trafficking, and illegal trade in weapons.

Terrorism: In June 2010 a terrorist attack was launched on a police station in Bugojno (Central Bosnia), in which one policeman was killed and five were wounded. The perpetrators and those suspected of helping them were arrested. Since passage between Bosnia and Herzegovina and “high-risk” countries is increasing, data on the activities of terror suspects and their possible connections with individuals in BiH are collected and regularly updated. There have been frequently reported attacks on minority religious groups where the perpetrators have not been identified, which has caused a feeling of insecurity among citizens. Adding to this feeling of insecurity has been the high number of individuals charged with crimes such as the prohibited possession, use or sale of weapons or explosives.

Public order and peace are most often disturbed by the unauthorized use of weapons, which resulted in the killing of one policeman and more than 100 cases of severely or slight injury in 2010.⁴² A related problem is the unsafe storage of military equipment, including weapons, and potential illegal trade in these materials.

While security should be equal for citizens of all communities and religious groups, groups most seriously affected by the lack of security are the elderly, refugees and IDPs, and returnees and minorities in certain areas. At the same time, the economic recession may be cited as the main cause of social insecurity among citizens in terms of daily life.

---

⁴⁰ Border Police of BiH

⁴¹ Služba za poslove sa strancima BiH

⁴² Ministry of security of BiH

1.5 Corruption and organized crime

1.5.1 Corruption in Bosnia and Herzegovina

Corruption is a criminal act and unacceptable social behavior whose essence is the abuse of confidence. Since Bosnia and Herzegovina is a country which has undergone a violent transition from a socialist and communist system to democracy, the habits and mentality of the old system, as well as insufficient adaptability of new models copied from developed social systems, has created conditions for corruption which, unfortunately, has always been deeply rooted in this region. This is not an excuse for corruption, but rather an explanation of the fact that time and experience are needed in order to secure improvements in this area.

In development strategies a key guideline in establishing the rule of law is to eliminate causes of and opportunities for corruption. As it is so deeply rooted, the problem needs to be tackled at multiple levels and with a properly financed effort. The reforms which have been implemented in the post-war period are just one part of the task of combating corruption. Measures undertaken till now include continuous economic reform, judicial reform, police reform, public administration reform, the introduction of a modern fiscal system in the country (including the establishment of the Indirect Taxation Authority) and the establishment of the BiH Border Police. A law on conflict of interest and a law on access to transparent information are also scheduled to be enacted. Corruption is rife when there is little probability of detection or when punishment is mild, so that corruption becomes "profitable". The legal framework defines the acceptance of gifts or other forms of benefits or the granting of gifts, along with unlawful mediation, or misuse of mandate or competences as being punishable.

The only way to solve this problem is to make corruption "unprofitable".

There appears to be a consensus among citizens that the main causes of corruption are the overall moral crisis, poverty, the state of the judiciary, and inadequate legislation and incomplete implementation of legislation. Corruption is widely believed to be most prevalent in public procurement, privatization, the health and education sectors, the customs system and the judiciary. Political parties are also placed at the top of the commonly perceived corruption pyramid. According to earlier research citizens of Bosniak identity perceive the health sector as the most corrupt area of public life, Serbs see privatization as the most affected area, while Croats believe the problem is worst in the judiciary.⁴³

---

⁴³ Research by Transparency International BiH, 2008

There is general agreement that new legislation is needed in order to combat the problem, but there is also a widely accepted view that the problem is simply part of the fabric of BiH life. Citizens do not see corruption as the core problem of society. Research shows that citizens believe the major problem is unemployment (30.2%), poverty (27.2%), corruption (16.4%), and crime (13.6%).⁴⁴

Economic development, which has been notable in many sectors, has been severely affected by growing corruption in the past ten years, including corruption in government, the judiciary, the health and education sectors and the police. Although gross domestic product (GDP) has doubled in the past decade, growing corruption has prevented real economic and social development.⁴⁵

According to research published by Transparency International BiH citizens willingly pay bribes for medical care and services, employment, avoiding payment of traffic fines, and getting construction permits, but interviewees were reluctant to say how much money, or what favours or gifts they were willing to grant. However, the research also found that the number of people prepared to offer bribes is falling, perhaps as a result of the economic crisis.

Research has also identified police corruption as a problem (one recent police action resulted in 42 arrests, of whom 15 were police officers). Research shows that 55% of citizens believe that all or almost all police officers are corrupt. The same research shows that 7.5% of citizens believe that the police are the most corrupt public institution in BiH. However, if we make a comparison between citizens and police, we find that 85% of citizens have been involved in corruption of one sort or another while “just ” 17% of police officers have been similarly involved.

Corruption in the health sector is present in many countries, while in developing and transition countries it is an extreme problem due to lack of resources within the public sector, which is the main provider of medical care. Since we do not have reported concrete cases on the prosecution of persons responsible for public procurement in the health sector, we can only estimate the scope of corruption. Since expenditures for public procurement in the health sector are estimated to be as much as 30% (of the total public expenditures in BiH) and some 15-20% of this amount may be subject to corruption, we can conclude that 50-60 million KM ends up in private pockets ever year. This means that this money is not being used to upgrade the provision of services in the health sector.⁴⁶

---

⁴⁴ As above

⁴⁵ Source: BiH Central Bank

⁴⁶ Research conducted by the NGO “Tender” (which specializes in combating corruption in public procurement)

A particular problem in Bosnia and Herzegovina is fragmentation of the health sector since there are many institutions whose performance is very difficult to evaluate or which have complete and intransparent control when it comes to public procurement. Whereas the draft Law on Public Procurement proposes centralization of control of public expenditure, the management of sectors which are major budget beneficiaries do not support this initiative. In the Federation of BiH there are a variety of agencies involved in public procurement in the health sector, such as federal and cantonal institutions, local government, clinical centres, hospitals, and primary health care centres.

The main cause of corruption in public procurement is inadequate regulation of the *Law on Public Procurement and Sublegal Acts*, which has left space for abuse by even the most responsible stakeholders due to undefined competences. The *BiH Law on Public Procurement*, which was passed in 2004, has been assessed by EU experts to be consistent with EU directives and best practice, but has from the very beginning left space for potential corruption largely because of its insufficient exactness and inadequate sublegal adjustment, a lack of co-ordination with the administrative framework, lack of enforcement instruments for inspection and appeals, and inadequate institutional capacity for their implementation.

The present system of administration and control of budget spending, where the main institutions are the Agency for Public Procurement, the Office for processing of complaints and the Court of BiH, has enabled an increase in public procurement expenditure compared to last year. It is worth noting that Bosnia and Herzegovina spends around 50% less on public procurement than EU countries, which may indicate the level of expenditure which is not officially registered⁴⁷.

According to Transparency International's Global Index of corruption perceptions (CPI) for 2010 Bosnia and Herzegovina has not recorded significant progress in eradicating corruption in the public sector, and the country is in 91st place out of 178 countries in terms of corruption. At the same time BiH has an index of 3.2 on a scale of 0 to 10, where 0 represents absolute corruption and 10 means corruption-free. In this list, Bosnia and Herzegovina comes last in the region and in Europe.

Although BiH has made progress of 0.2 in combating corruption, compared to last year (when the BiH Index score was 3.0) this can be related to adopting the Law on the Agency for the Prevention and Co-ordination of the Fight against Corruption and the adoption of an anti-corruption strategy. These measures have not yet produced noticeably positive results. Hence, it can be said that progress has been essentially

---

⁴⁷ NGO "Tender"

formal while in reality, BiH remains well behind its neighbours in terms of commitment to combating corruption.⁴⁸

BiH is still among those countries that have a huge discrepancy between the number of adopted laws and their implementation, so that those who are guilty of corruption escape any consequence. What is needed is the implementation of valid laws and regulations: a declarative commitment by government to combat corruption is not enough. The fight against corruption and the struggle for responsibility and transparency should be made visible through concrete action.

Trends of indexes of perception of corruption according to research by TI in BiH, 2003 – 2009.

Year	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
CPI	3.3	3.1	2.9	2.9	3.3	3.2	3.0	3.2

Criminal acts of fraud and corruption are extremely prevalent in the area of public procurement as well as in the process of privatizing state property in BiH. In 2010 an increase of 19.6% in economic crime throughout BiH was reported. As a result of criminal acts in this field, illegal property benefits worth 15,643,592 KM (1,00€ = 1,98KM) accrued.⁴⁹

Combating corruption will fail if major pillars of social integrity are not involved, such as media, NGOs, the business world and citizens. Although media coverage of corruption sometimes brings the problem to public attention, this is still far from satisfactory. The reason may lie in a servile attitude on the part of media towards political parties or businesspeople, where there are sometimes commercial rewards for "silence". At the same time civil society involvement in tackling corruption has only just begun and only a small number of organizations focus on this issue. It seems probable that the importance of the issue *per se*, and a renewed focus on the problem by the international community and the EU could encourage significantly greater civil society involvement in combating corruption. Of course, the ultimate basis for combating corruption is a change of consciousness of the whole community, where citizens and the business sector stop tolerating corruption as normal practice.

⁴⁸ Transparency International BiH

⁴⁹ Reports on the state of security in BiH for 2009, Ministry of Security of BiH.

1.5.2 Organized crime

Organized crime is an explicitly negative phenomenon for the community at any stage of development, but especially for societies making the transition to democracy. Organized crime affects all layers of society, directly or indirectly destroys lives and causes immeasurable damage; it produces and stimulates other forms of crime, causes widespread fear and insecurity, and destabilizes the integrity and dignity of state institutions and the state in general.

Organized crime may be defined as the commission of criminal acts by organized criminal groups or their members. Available findings suggest that various different forms of organized crime are prevalent in BiH, including illegal production and trade of narcotics, illegal trade in weapons and military equipment, human trafficking, illegal migration, economic crime and tax evasion, currency and securities counterfeiting, misuse of official rank, high-tech crime, robbery and car theft, blackmail, extortion, and kidnapping.

The BiH Council of Ministers' *Strategy for Combating Organized Crime (2009-2012)* states that relevant and substantial research on the emergence and spread of organized crime has not yet been conducted in BiH, which means the whole issue of security in BiH has not been sufficiently explored. It is also worth mentioning that political decisions in this field are usually overtaken by events, reforms are implemented slowly, and efforts to consolidate and adjust the penal law system in a way that matches the requirements of implementing agencies have not yet been adequate. These agencies are fragmented, disconnected and uncoordinated and they do not collect and exchange sufficient information. This undermines the effort to fight organized crime. Hence, it is not possible to provide a clear evaluation of the current situation. The following estimation is based on intelligence inputs, conclusions derived from information gathered during police field activities and investigations, and statistical data on individuals who have been registered by prosecutors. The analysis suggests that organized crime in BiH is determined by the country's geo-political position, transition processes, the regional environment and the problematic domestic socio-economic system.

Factors that support the development of organized crime in BiH are numerous and in form and intensity they are similar to those which have influenced all transition countries. In particular, these factors have a bearing on the problematic socio-economic system and corruption, social transition and the transformation from public to private ownership, the unstable political situation, the specific geo-strategic position of BiH, social inequity and mass poverty, the high unemployment rate, selective implementation of regulations, lack of professionalism and misuse of

modern technologies, and the lack of inter-agency co-operation and properly coordinated responses to problems.

The global economic crisis has also fed into organized crime in all its forms. Past experience shows that in an economic crisis organized crime gains in intensity and in variety. Higher unemployment and the consequent increase in individual insecurity boosts the number of people involved in organized crime, in the illegal drugs trade, illegal migration, all segments of illegal trade in high-tariff goods, trade in weapons and car theft.

Taking into account the geostrategic position of BiH and the importance of the so-called “Balkan route” which passes through Bosnia and Herzegovina, we may conclude that trade in narcotics is one of the most frequent activities of organized criminal groups that are active in BiH. Data on confiscated contraband confirm this, although confiscated material may constitute just a small portion of all the drugs that are smuggled through BiH. Available indicators suggest that regardless of the results achieved in preventing and closing down illegal activities, the drugs trade is growing, especially if the growth of actual users in BiH is taken as the measure.

One form of crime that has increased in the recent period is car theft and the re-sale of stolen cars. Those involved in this form of crime are well organized and equipped with sophisticated tools. This has been illustrated by the fact that more and more organized groups involved in these activities have been caught and put on trial. The fact is that criminal groups maintain good co-operation with one another regardless of cantonal and entity borders within BiH, and they also cooperate across state borders, which do not represent a serious obstacle to them.

Falsified and stolen registration plates, and falsified car papers and IDs are used to pass freely through police and border control checkpoints and some groups are connected to officers on duty at border crossings. There is also in BiH a special brand of car theft, where some groups specialize in stealing cars and then selling them back to the original owner. A variation of this crime occurs when the owner pays out, but then finds that the car has been completely stripped of spare parts. According to available data around 1,750 vehicles were stolen in BiH in 2008.⁵⁰

In recent years BiH, apart from being a transit or target country, has become known as a country of origin of victims of human trafficking, mostly victims of sexual or labor exploitation. However, frequent interventions and efforts by the authorities in BiH and neighbouring countries to break up illegal migration chains, as well as prosecution of some organizers, and the prevention of illegal border crossings or deportations of more migrant groups, and implementation of the *Protocol on Joint Patrolling Along*

---

⁵⁰ Source : Strategy for Combating Organized Crime in BiH (2009-2012)

the Common Border, which BiH has signed with Croatia, Serbia, and Montenegro, have had some success in reducing illegal migration.

Money laundering combines crime in general with economic crime and is one of the most common forms of organized crime. Money made illegally is believed to be invested in purchasing real estate and luxury goods in BiH. Also, illegally earned money is transferred out of BiH in the private accounts of individuals as well as through “off shore” firms established for that purpose. There is also a trend towards investing money in legal projects where financial experts who specialize in money laundering are active. “Dirty” money made abroad is also brought into the country, in banknotes or via bank transfers, and invested in real estate in BiH, a trend encouraged by the lack of appropriate regulations in BiH regarding the origin of assets or their illegal use. The privatization process in BiH has created opportunities for investing “dirty” money in privatized public enterprises. There are some signs that counterfeiting, especially since the introduction of the Euro, has become widespread in BiH. This has been identified principally in regard to the distribution of counterfeited 100 Euro notes.

Illegal trade in high-tariff goods, especially cigarettes, is particularly prevalent in the border area between BiH and Montenegro, and to a lesser extent between Serbia and BiH and Croatia and BiH. This trade tends to increase or decrease depending on variable factors such as the price of cigarettes on the BiH market and in neighboring countries. A portion of the average consignment of cigarettes illegally imported to BiH is sold illegally here, with the remainder being transported to Croatia or EU countries, which lends an international dimension to this particular type of organized crime.

Robberies are carried out by well organized criminal groups that mostly target banks or post offices without adequate security. Robberies targeting businesses, shopping centers, petrol stations, and betting shops are also relatively common. A source of particular concern is the instance of robberies in private houses as well as car theft.

The common characteristic of all these acts is that they are accompanied by the use of weapons and other force, and they are invariably well prepared and organized. Their impact cannot be measured only in terms of material damage but also in terms of the degree to which they affect the security of citizens through brutality and in terms of media coverage which necessarily creates a widespread feeling of insecurity and a perception that people are not safe in this country.

Official crime figures for BiH in 2008 recorded 24 cases of bank, post office and money transport robbery, 60 robberies in betting shops, 24 attacks on petrol stations and 4 attacks on lottery shops. The number of solved cases has fallen in recent years, especially where the crimes took place in buildings without adequate security

facilities. During robberies 52 people were wounded, some severely, and 2,108,260 KM was stolen.⁵¹

Data for 2009 shows that 60% of criminal groups in BiH are involved in smuggling narcotics as one of the most profitable crime activities (the number of punishable acts related to misuse of drugs fell by 11% in 2009 compared to the previous year, but the volume of contraband that was confiscated rose). Human trafficking increased by 25%, instances of weapons trade and smuggling increased by 5.25%), organized theft and re-sale of cars fell by 5.21%, and organized falsification of documents or ID cards rose by 2.37%.⁵²

---

⁵¹ Strategy of Bosnia and Herzegovina for Combating Organized Crime (2009 -2012)

⁵² Report on the State of Security in BiH for 2009.

2. Economic and social rights

Economic conditions and social rights are inseparable. Only in a well established state can the economy function in a sustainable way and offer employment to citizens so that the preconditions can be created in which it is possible to guarantee social rights for all.

2.1 Social picture in 2010.

The social picture in Bosnia and Herzegovina is deteriorating. The number of people living in poverty and the number of people experiencing adverse social conditions is increasing day by day as a result of the difficult economic situation which has been compounded by the global economic crisis.

2.1.1 Poverty

The indicators show that many forms of poverty will increase rather than decrease in coming years. One cause of growing poverty is that BiH has not been able to function normally following the trauma of conflict and also because of the negative fragmentation of the domestic market. As a result, the political and institutional system has been unable to achieve noteworthy results in the area of social development and poverty alleviation.

If we compare the figures on income and prices in the basic consumer basket, it becomes clear that citizens of BiH have the lowest standard of living in the region. The average Slovenian earns around 1,900 KM per month, and spends 58 KM on 20 basic commodities each; the average citizen in Croatia earns 1,300 KM, spending 53 KM on 20 basic commodities, while the average BiH citizen earns 782 KM and allocates 40 KM for 20 basic commodities. To these figures should be added the fact that in our country prices of energy, clothing and shoes have risen markedly. A steady fall in salaries, rising prices for food and drink, distorted utilities prices, and usurious bank interest rates have combined to spread distress and misery in our country. Therefore it is not surprising that 20% of the population of BiH live in deep poverty, while 50% are on or below the poverty line.⁵³

---

⁵³ www.dnevni-list.ba

According to World Bank figures, in 2007 more than 500,000 citizens in Bosnia and Herzegovina were categorized as living in poverty, with a monthly income of less than 205 KM. The World Bank has not compiled figures on poverty since then but it published a forecast according to which the number of citizens living in poverty was expected to rise by 90,000 in 2010. Among those living in poverty are a high proportion of elderly people and pensioners. The figures from pension insurance funds in the Federation of BiH and the RS show that in 2010 in both entities 196,950 out of 564,856 pensioners were receiving minimal pensions of between 160 KM and 296 KM per month.⁵⁴

The manager of the main Red Cross soup kitchen in the Federation of BiH reports that there are more beneficiaries than those who meet the strict criteria set by centers for social service. One of the criteria in the RS is that the monthly income of those entitled to use soup kitchens must be less than 41 KM, and in the Federation of BiH the figure is up to 70 KM.⁵⁵

There are currently 23 soup kitchens in Bosnia and Herzegovina, providing basic meals for 14,000 people. The absence of justice and fair political solutions in a country devastated by war is sustaining the growth of extreme poverty. This poverty, in the midst of a continent that is technologically and socially advanced and to which our country surely belongs, offers a shocking contrast to the prosperity in which most Europeans live. Separate from the rest of the BiH population is a wealthy elite who became rich overnight in nontransparent ways and by stealing from their fellow citizens.

2.1.2 Social protection and healthcare

The system of social protection is extremely fragmented and consists of thirteen independent sub-systems with very weak internal co-ordination. Policies on social protection and relief are regulated at the entity level: in the RS the system is more centralized, and in the Federation of BiH competence is allocated to the cantonal level. The system of social protection is based on a scheme of social insurance financed by income tax and another scheme financed by general social income.

It is estimated that 10% of the BiH population are disabled and do not have any social or health insurance. Individuals born with invalidity receive minimal support,

---

⁵⁴ www.depo.ba/izbori-2010: What politicians have promised and what they have fulfilled

⁵⁵ www.depo.ba/izbori-2010 :What politicians have promised and what they have fulfilled

less than is necessary to live independently, and are completely marginalized. War veterans suffering 20-30% invalidity (which means labor active) receive state relief. Civilian victims of the war receive minimal relief or none – those who do receive support receive far less than that which is received by former combatants. The cantons offer social relief from 46 KM to 176 KM, and this has not been increased for the last five years; in some cantons payments have actually fallen.⁵⁶ In Republika Srpska some 6,000 individuals receive social support of 41 KM a month. Maximum aid is 82 KM, for a family of five or more. This amount has not been increased since 2003. One minister's income is equal to 88 instalments of social relief.⁵⁷

The bureaucratic character of social policies creates additional obstacles to receiving social relief while the absence of access to public transport and core social institutions (schools, hospitals, post offices) are key reasons for the social marginalization of disabled persons. NGOs involved in promoting social rights and concrete relief for affected vulnerable groups have identified the following problems in social protection among these categories of the population:

- Although only 2% of the population has been registered for the right to receive social welfare, the government doesn't provide enough finances to meet this right;
- Budget allocations for social welfare are unequally shared between war veterans and other beneficiaries,
- In the area of protection of disabled persons, the most prevalent discrimination is the legal distinction between those who became invalids during the war and those have permanent invalidity,
- Female victims of war gained the right to social welfare only in 2006, but appropriate regulations which would ensure full implementation of the law and provide social welfare to this category of the population have not been issued,
- The state does not provide adequate protection for elderly people. This is reflected in the undefined status and very low pensions (below the poverty line) lack of social protection, expensive medical treatment and high cost of medicines, etc.
- An institutional system of care for the elderly doesn't exist, so that all problems of elderly people are directly addressed to the competence of social services and related departments. In this way elderly people are deeply marginalized, socially and in other ways,
- Pregnant women who are not employed have only limited access to the welfare services they are entitled to. Although by law, women are entitled to welfare rights for one year after the birth of a child, availability depends on the economic capacity of the canton or municipality,

---

⁵⁶ www.depo.ba/izbori-2010 What politicians have promised and what they have fulfilled

⁵⁷ www.depo.ba/izbori-2010 What politicians have promised and what they have fulfilled – according to the statement of Ljubo Lepir, RS Deputy Minister of Health and Social Protection

- Gaining or losing the right to healthcare and social protection is tied to registering with the Employment Agency within 30 days of graduation, losing a job or finishing school at 15. Individuals may lose this right as a result of not knowing the appropriate procedures or terms for registration with the Agency, or due to failure of employers to issue a notification of dismissal, or as a result of irregular income tax payments.
- Centers for social welfare are inadequately equipped, and staff at these centers are often unqualified, which affects the quality of services provided.
- A social map and relevant figures on social needs of the population in BiH have not been prepared.

A country with such heightened political tensions and systems of government that are almost endemically discriminatory cannot easily combat social marginalization. In addition, high levels of corruption and crime make it difficult to alleviate poverty and raise living standards.

2.2 Government activities to promote citizens' welfare

Ghosts from the past in BiH negatively affect the economic future. Conflicts among Serbs, Bosniaks and Croats cannot be solved by heavy artillery or by ethnic cleansing, yet the toxic combination of division, obstruction and blackmail by politicians from any ethnic group is a huge burden on the BiH economy and on the wellbeing of every citizen.

Kosovo, which is not recognized as an independent state by a large part of the international community, is the only place in the Balkans that is in a worse economic situation than Bosnia and Herzegovina and that depends more on international relief. Even though politicians routinely announce imminent improvements in the business environment, the World Bank's "*Doing Business*" Report for 2010 ranked BiH 116 out of 183 countries when it comes to the business environment and 160 when it comes to starting a new business. The same report in 2006 found that it took 54 days to start a business in BiH. Today it takes 60 days.⁵⁸

For local private companies in both entities the key to survival is having a good relationship with government officials, particularly with a view to getting contracts financed by the central budget. Foreign companies have to struggle to get permits and other documents so as to avoid harassment and other kinds of racketeering.

According to figures from institutions covering the privatization process in BiH, 745 enterprises remained in public ownership as of March 2010.⁵⁹ According to a November 2009 report by the Agency for Privatization results in this sector in the

⁵⁸ www.depo.ba/izbori-2010 What politicians have promised and what they have fulfilled

⁵⁹ www.depo.ba/izbori-2010 What politicians have promised and what they have fulfilled

Federation of BiH have been modest. It can in fact be concluded that the privatization process has effectively come to a halt. BiH still does not have a countrywide system that would facilitate investment in electricity and energy, although politicians have repeatedly promised to remove the political obstacles that are currently preventing the establishment of such a system.

While many citizens are unhappy with this state of affairs, some nationalist politicians have successfully rekindled ethnic fears during election campaigns, distracting attention from economic issues.

2.3 Meeting the right to work

(employment opportunities, fair wages, labor conditions)

Living standards and consequently social and health security depend on work, and work should be rewarded through fair wages. Therefore, it is extremely important that workers should enjoy job security, and that means making the economy function, in the local community, at the regional level and in the country as a whole. Responsibility for this lies with government leaders, businesspeople and civil society. Times are hard, it is difficult to find a job and any assistance is to be welcomed. Many countries have confronted the problems of unemployment and our country could not expect to avoid this global scourge. The problem is pervasive and so far there have been no concrete solutions. It is not easy to identify which groups have been affected most, but young people appear to be worst hit. The employment rate in Bosnia and Herzegovina is well below the EU average, and it is particularly low among those under 24 years old and those over 55 years old. Unemployment is widespread and long-term, despite a certain rise in part-time opportunities. The unemployment rate in BiH is 42%, but taking into consideration the informal sector, the real unemployment rate is estimated to be up to 25%, which is still the highest in the region.

In employment agencies, those registering as unemployed include salespeople, car mechanics, locksmiths, cooks, high-school graduates, office administrators, nurses, semi-qualified accountants, legal assistants, teachers, lawyers, and economists. Those with the best employment prospects are IT graduates and electrical engineers as well as experts in telecommunications, transport, and geology, and construction engineers and geodesists.⁶⁰

More than half of those who are unemployed have been seeking employment for more than three years, and persons aged between 35 and 55 have on average been seeking employment for more than five years. It is common for those who cannot find

---

⁶⁰ www.dnevni-list.ba 25.8.2010.

work to experience diminished self-esteem and to lose confidence in their professional capabilities, while employers often hesitate before hiring those who have been unemployed for a long time. Many unemployed people have not completed elementary school or cannot offer required knowledge or skills, and lack of qualifications is a major cause of unemployment in the country. According to the most recent statistical data, 32.56 % of those who are unemployed are completely without qualifications.⁶¹

Research shows that a majority of the labor force in both entities display the following characteristics: live on the poverty line, have an uncertain job or are working in the informal sector, have access to a limited labor market with meager prospects for further development, have little chance of securing a pay rise, and are extremely vulnerable to factors such as privatization, loss of local market, and loss of interest among foreign investors or reduction of international support. Employers usually make contracts on a temporary basis even if they have no legal justification for this, consequently causing uncertainty and existential fear among workers over the possibility of contracts being allowed to expire.

Whereas ordinary people are made unemployed as a result of insufficient job opportunities, corporate bankruptcies or dismissal, BiH politicians have protected their interests by laws they themselves have enacted. According to information from the BiH Ministry for Finance and Treasury, taxpayers must allocate 3.4 million KM as severance pay for delegates, deputies, and members of the Council of Ministers and the Presidency of BiH whose mandates have come to an end. The same amount is also required for the same purpose from the budget of the Federation of BiH.

This is regulated by a Decision on the salary calculation and other material rights of deputies and representatives in the Parliamentary Assembly of BiH, so that politicians who have spent four years in office can have one year to find a new job. Hence, the taxpayers will be 'forced' to sponsor both newly elected representatives and old ones who have unsuccessfully governed the country and run up a debt of 8 billion KM. However, they have not failed to increase their own incomes. According to these regulations, every member of any committee in either house of the BiH Parliament, if they do not find a new job, can receive around 52,000 KM in severance pay annually, while ordinary deputies will receive around 50,000 KM. After the expiry of their mandates, regardless of absence from sittings or being completely passive while in office, deputies in the Federation Parliament will earn another 30,000 KM in severance pay. The presidents of both houses of the Federation Parliament and

---

⁶¹ www.dnevni-list.ba od 25.8.2010.

ministers who do not find employment after leaving office will receive 37,000 KM over the first 12 months. Yet it is the very inactivity of these same politicians when faced with the most important problems of citizens that has created the economic crisis in BiH, with the global recession being used for the most part as a convenient excuse. It is for this reason that BiH now faces the prospect of a new wave of emigration as citizens leave the country in search of the “promised land”.

3. Religious rights

Every person has basic human rights. Among these is the right to free expression of religious belief. It is not easy to speak of religious rights in BiH because of the historical events through which the country has passed. BiH was part of communist Yugoslavia, where religious rights were systematically neglected and where, we should not forget, it was always stressed that religion belonged to “the private sphere”. Fifty years of living in such circumstances and experiencing systematic indoctrination has left a deep impression, especially where religion and religious rights are concerned. Officially, the government of Yugoslavia guaranteed religious rights under the constitution, but in practice things were quite different. Imprisonment was common, as was pressure exerted on religious people, including ordinary citizens who simply practised their religion. People who were practising members of any religion found it difficult to find employment in public institutions or in the civil service.

Although the period of rigid communist rule has passed, the legacy remains. Many people, in their attitude and way of thinking, even today live in communism, when, for example, almost no public attention was given to religion or to religious leaders. As a result, the views of Churches and religious communities in BiH are only given a hearing when they may be useful for political purposes. Even then, it is too often spoken about politics and seldom about ethical and moral principles or theological and religious issues. Pope Benedict XVI in his address for the 44th World Day of Peace, which is celebrated annually on 1 January, stressed the need to respect religious rights.⁶² This year during his address on the subject of "religious freedom, a road to peace", the Pope stressed that 2010 was characterized by prosecutions, discrimination, violence and religious animosity and intolerance.

In some parts of the world (including BiH) there are hidden and pernicious forms of prejudice and opposition to Christians and to religious symbols in general. Denunciation of religion, the suppression of religious freedom and the removal of religion from public life represent a superficial perception of the human being. He said this led to an unjust and incomplete society, and the negation of true and sustainable peace for the whole human family because it ignored the transcendent dignity of the human being. Religious freedom is a prerequisite for moral freedom and civil co-existence. Accepting and recognizing religious freedoms means respecting human dignity. The protection of human rights should include the

---

⁶² http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20091208_xliii-world-day-peace_en.html

protection of religion and it should encompass the rights and freedoms of religious communities, especially minorities, which are no threat to the majority identity but which afford an opportunity for dialogue and mutual cultural enrichment. Violence cannot be overcome by violence. There is a need to stop hostility and prejudice. Peace needs alternative weapons, distinct from the weapons that are made to kill and that are exterminating humanity. Peace needs a moral weapon, and a true weapon of peace is religious freedom with the historic and prophetic task of changing the world and making it better.

3.1 Positive progress: signing the Agreement on military spiritual service

Regarding religious rights, the Commission believes a positive step has been taken with the signing of the Agreement on Military Spiritual Service for Catholic Believers, among the members of the Armed Forces of Bosnia and Herzegovina.

This Agreement between the Holy See and Bosnia and Herzegovina was signed on 8 April 2010 in the House of the Armed Forces of Bosnia and Herzegovina. This is a positive example, which is a logical continuation of the Basic Agreement, signed in April 2006, and the Additional Protocol to the Basic Agreement, signed on 29 September 2006, between the Holy See and Bosnia and Herzegovina. Both agreements have been in force since 25 October 2007.

Some paragraphs of the Basic Agreement refer to the obligation to establish a Common Committee for the Implementation of the Basic Agreement and the Additional Protocol. This committee has met several times and one of the results is the Agreement on Military Spiritual Service.

According to this Agreement the Holy See should establish Military Ordinaries for military spiritual service for Catholic believers in the Armed Forces of BiH (AFBiH) chaired by a bishop as a military ordinary. This should maintain this service in the Armed Forces. By this Agreement religious rights and human rights in general should be improved according to the highest democratic standards in the EU and the world. A positive side of the Agreement is the strengthening of co-operation and understanding with the Holy See and with other institutions of the Catholic Church in BiH as well as the development of co-operation and understanding among the Churches and religious communities in BiH. The Agreement will support full respect for religious groups, providing a real sense of democratic principles in terms of freedom of religion.

For the principles of equal constitutional rights as well as ecumenical and inter-religious dialogue, the commonly adopted opinion of the Committee is that the rights guaranteed by this Agreement should be provided also to other religious groups. The Agreement was ratified on 14 September 2010.

The issue of freedom of religion has been addressed in a relatively satisfactory way in the Ministry of Defense and the Armed Forces of Bosnia and Herzegovina (MDAFBiH). In the Ministry, offices of three religious leaders have been established and have been fully operational since 2007. According to this Agreement an Office of Catholic Spiritual Service is active as part of a common religious service in the Ministry of Defense and the Armed Forces.

However, there are also some cases that cannot be considered as positive. The following example is not a violation of human rights but nonetheless indicates how some individuals and the community approach religious values.

At the Faculty of Economics in Sarajevo, one teacher scheduled examinations on Easter and Easter Monday⁶³, which is not acceptable to Catholic and Orthodox students who should be able to observe a holiday on these days. Catholics and Orthodox celebrated Easter on the same day, 4 April, in 2010. After a group of students protested against this act, they were told by the student administration office that the office did not have responsibility for setting the examination schedule; this was a decision made by the Ministry of Education. According to BiH law, Easter Monday is not a holiday, except for those citizens who celebrate Easter, thus Catholics and Orthodox.

Any institution that prevents students from celebrating religious feasts or holidays – which is a fundamental right – is violating religious freedom in a way that amounts to discrimination. This is surely not evidence of equality with other students at this faculty. The example from the Economics Faculty is not an isolated case and such instances have not been confined to just one year. Other faculties have also scheduled examinations on Easter Monday, and Catholic and Orthodox students have had to take exams during religious holidays in previous years. The problem is also that the Law on Higher Education in Canton Sarajevo does not cover religious holidays and the rights of students who may be affected, and there is no regulation that prevents the scheduling of exams during these holidays. Faculties and other institutions of learning have a certain autonomy on this issue, which has led to the violation of human rights.

Another example of disrespect for – or ignorance of – religious values is related to a public panel discussion held in the municipality of Stari Grad (Sarajevo) on 14 June 2010. The discussion revealed opposition from at least one part of the population to a

---

⁶³ <http://www.sarajevo-x.com/bih/sarajevo/clanak/100409071,09.04.2010>.

proposal to erect a statue in honor of Pope John Paul II near Sarajevo Cathedral. Extremists threatened to demolish the statue if it were erected. The fact that one *imam* characterized the project as a provocation is a major concern. It goes without saying that Pope John Paul II was actively engaged in seeking peace during the war in BiH and that his messages during his visit to BiH in 1997 appealed for co-existence, respect, and peace and reconciliation as well as support for a multi-confessional BiH. To these instances of infringement of religious freedom should be added the fact that 22 religious buildings were broken into during 2010, and there were cases of harassment of nuns because of their clothing or because they were wearing crucifixes.⁶⁴

3.2 The right to religious holidays of minority groups in a majority environment

The right to celebrate religious holidays and feasts is a basic human right. However, Bosnia and Herzegovina has not enacted a law on holidays at the state level. A law has been put into parliamentary procedure but has not been passed yet. There is a draft law according to which all religious groups (Catholics, Orthodox, Jews and Muslims) should have the right to five religious holidays annually. Only the Republika Srpska has a law on holidays. Since this law has not been confirmed at state level, there is no common celebration of National Day. Part of the Federation of BiH celebrates this on 25 November, a normal working day in the RS.

However, when we speak of religious holidays we should mention certain “distortions”. Many municipalities in BiH categorize some religious feasts as a municipal holiday. This is common in municipalities with a Catholic, Orthodox or Muslim majority but is most prevalent in RS municipalities, where municipal holidays, army day, police memorial day and RS Day are all related to religious feasts. This practice suggests that the authorities are familiar with only one religion (in this case Orthodox) and it means that the members of other confessions are obliged to observe holidays essentially determined by a different confession.

Such political misuse of religious observance is also present in the naming of schools along religious lines (St.Sava school in the RS, for example). Misuse of confessional distinctions, amounting to human rights violations, is also reflected in the financing of one confession from central, federal, cantonal or municipal budgets. And freedom of confession is threatened when teachers in public schools or universities use a religious salutation upon entering the classroom. And it happens when teachers of a

---

⁶⁴ Inter-religious council

particular confession are prevented from giving religious instruction to students who belong to a minority confession in a given school.⁶⁵ Religion is also misused when the state allows polygamy according to *shariah* law, although this is forbidden according to state law.

These are just some areas where there are signs of a reduction in religious freedom and human rights, especially in relation to members of religious minorities.

---

⁶⁵ An example is the naming of the main square as "Orthodox Square" in the city of Derventa, where according to the 1991 census Catholics and Orthodox were equally present, while Muslims were a minority.

4. Cultural rights – rights regarding moral and cultural values

4.1 The role of media in upholding citizens' right to truth

The Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) found in their Report on the State of Freedom of Media in Bosnia and Herzegovina for 2007 that the general situation is satisfactory, because the legal framework for the protection of freedom of expression is mainly present and because BiH has since 2002 fully eliminated the mechanisms of criminal prosecution for defamation and bringing into disrepute. However, the same report also found that the reform and unification of the three public broadcast services has not been completed.

Clearly, the OSCE is concerned with the legal regulation of information dissemination in the country and their opinion that *BiH has a progressive legal system which regulates the freedom of media* has been an argument for general satisfaction with the situation. Objections were focused on the number of electronic media, which has produced market saturation, the continuing situation where some local media have not yet been privatized but remain in municipal ownership, and the limited access to information on the part of the *BiH Public Broadcasting Service (PBS) in Republika Srpska*, where PBS has been publicly boycotted, causing concern, *especially when this initiative comes from officials and represents a step towards censorship.*

This year the organization *Journalists Without Borders* displayed a similar satisfaction with the state of media in BiH. The organization monitors media worldwide and compiles an annual list of media freedom. Its report published on 20 October 2010 ranked BiH 47th out of 178 countries, with a score of 13.5, not far behind the US, ranked 20th, and higher than Croatia, 62nd, Serbia, 85th, and Montenegro, 104th. The basis for this ranking was mainly the attitude towards journalists: following the assassination of journalist Ivo Pukanic Croatia was ranked lower, and came at the bottom of the list of countries where official repression is conducted against journalists.

On 3 May 2010 journalists themselves and media workers in a statement issued on the occasion of *International Media Freedom Day* said media freedom in BiH was *worse compared to past years*, and said this situation had come to a head in 2009, *the worst year concerning media freedom*. The same statement predicted that 2010 would be *even worse because of the election campaign*.

The Association of BH Journalists has registered 43 attacks on journalists in the last year and seven direct threats of murder. The results of a survey conducted by the

association with a sample group of 500 citizens are, to say the least, controversial. The survey found that the public trust journalists most (more than NGOs, international organizations, or religious groups). At the same time, however, every fourth citizen (in the RS) or fifth citizen (in FBiH) thinks that *the excuses given for threats and attacks on journalists are justified*.

The situation is obviously complex, and can be read differently depending on the different status or needs of certain organizations. However, this simply points up the importance of having adequate legislation, a functioning media regulatory agency and an independent press council and similar institutions with a view to supporting a modern and democratic media culture. Problems remain because laws are not implemented in practice, institutions are subject to corruption or the employment of “obedient” officials, and the freedom of media and journalists can be turned into manipulation of the truth and irresponsibility for any journalists’ code of conduct.

Like its neighbors, BiH entered the democratic process after half a century of communist rule in which media freedom was reduced to freedom to promote official policies and in which journalists acted as civil servants or, more significantly, as the servants of one party. After this came a brief period of entering democracy, which saw a focus on election campaigning by nationalist elites in which media acted as party functionaries. Some media and some journalists maintained sporadic resistance to this new pseudo-democracy but they often did this by nostalgically idealizing the old communist era. Then came the period of bloody conflict, in which media often actively served the military, engaging in propaganda and misinformation. The post-war period has been characterized by adaptation to democratic norms of behavior under the permanent observation of and pressure from international organizations. A large number of politicians, civil servants and media workers, active in all areas of BiH public life, have given in to government demands in order to obtain a position or improve their career prospects. This has been fertile soil for a new mentality that consciously or subconsciously directs the attitude and behavior of many journalists.

If the government in a democracy *has a duty to provide information*, if media should communicate information professionally and analyse events impartially, and if citizens have an inviolable right to the truth about events and about the work of the public administration and the behavior of public officials, then we can say that the state of media in BiH is very bad, in spite of relatively good legislation, established institutions and journalists who are still alive. Politicians and civil servants actively contribute to this state of affairs, but to a certain extent so do the media; as a result of a deeply rooted culture of obedience to those in power, many journalists acquiesce in official arrogance towards access to information and the truth.

For this reason in BiH, in spite of good legislation and established information institutions, there continues to be a situation in which authorities in one entity deny some broadcasters and media houses access to information. Also, the prime minister of one entity issues threats against and publicly berates journalists whom he considers to have acted inappropriately, while in the other entity editors and directors of some broadcasting services are dismissed due to their “disrespectful” attitude towards certain politics or politicians, with these dismissals often initiated in parliamentary discussions.

On the other hand there have also been many attempts to gain political power by smearing a particular political party, and in one case a media owner established a political party supported by his newspaper. This can make it practically impossible to distinguish media workers from party members.

It is common for the main parties to control important media which are nominally independent or should function as a public service but which in practice are a propaganda machine for the ideas and policy of a particular party. However, in some parts of the country a consensus has clearly developed through which media do not criticize government policy and in return they receive extra support from government officials.

And another aspect of the real media situation features journalists, including some household names, who present themselves as fiercely independent but use their position to destroy rivals. In their reports they label public figures as criminals, paedophiles, or terrorists, without producing any legal evidence in support of such claims. The attitude that information should be comprehensively presented first and then commented on, in some media resembles that of the communist era, when information was selective and “narrow-minded” journalists were spokespersons for the regime, or the party or the secret police.

One variety of this takes the form of so-called anonymous journalism which is still prevalent in the BiH press, where writers are identified only by initials. This is particularly common when articles consist almost entirely of personal opinion or commentary. In the meantime, the internet has produced a new form of journalism. Besides the numerous serious and professional web portals, BiH is home to many sites where no journalist’s name is real, and stories and readers’ comments appear under pseudonyms. This kind of journalism, without any rules or laws, encourages the worst kind of anti-social behavior, primitivism, chauvinism and acts that foster and promote extremism and aggressive behavior among young people to whom this media is most familiar.

As far as the dominant media in BiH today are concerned one can conclude that their role in satisfying citizens’ right to truth in this country is at a very low level. The Head

of Mission of the OSCE in BiH, Gary Robbins, recently broke with the line that had been adopted by his predecessor. Instead of complimenting the BiH media he expressed concern that *the number of independent media that demonstrate balanced reporting is decreasing. They don't choose frequently to represent a wide spectrum of public opinion, but instead, they decide to feed the interests and ideology of particular groups, a certain entity or a political party.* In conclusion we have to reiterate our initial statement that the state of the media in BiH is bad and seems likely to get even worse.

4.2 Attitudes towards nature – protection of the environment

The state of environmental protection in Bosnia and Herzegovina, in brief, reflects the general political situation in the country, which means that the relevant laws and regulations on which the international community insists are formally prepared and enacted, but implementation is selective, depending on the attitude of the administration in different parts of the country. If a law doesn't suit the dominant political option, regardless of whether it is a good law or whether the international community has made its implementation a condition for achieving this or that, it will simply not be implemented.

In recent years most laws dealing with environmental protection, as is normal with legislation on the European integration agenda, have been successfully enacted in the parliaments, but only at entity level. Some of the entity regulations have come into the force in the past twelve months. However, more difficulty is experienced when it comes to legislation at the state level, because objections commonly arise over disputes about giving competences to the state of BiH. So, in spite of requirements from the international community to adopt the *Law on Environmental Protection* in the Parliamentary Assembly of BiH, a short-term priority of the European Partnership and an obligation under the Stabilization and Association Agreement (SAA), the law has not been adopted and in view of the current political situation this is unlikely to happen in the near future.

The state is mainly responsible for signing protocols and conventions accepting international agreements on environmental protection, and subsequent implementation is the responsibility of the public administration. However, obligations incurred under these protocols and conventions are sometimes unclear, which brings us back to the universal characteristic of BiH politics: obligations exist, but are not fulfilled.

Then comes the problem of a lack of qualified officials to ensure implementation of environmental norms and encourage environmental awareness and an appropriate level of environmental behavior. Following the general trend, in the government sectors responsible for the environment people supported or employed by the political elite (ruling party) are employed instead of qualified experts. Since they can be recruited through patronage potential employees have no incentive to develop their own capacity or undertake training. Qualifications are not necessary if one is congenial to the political establishment that is entrenched in certain sectors. Hence, the core of the problem is a lack of distinction between political parties on the one hand and, on the other, the public administration, which should be competent, independent of changes in government and committed to the implementation of the relevant laws.

Non-government organizations (NGOs) and associations involved with environmental problems in BiH highlight the lack of inspection services and also the corruption that permeates all fields including this sector. It is rare to hear of anyone who has been penalised for violation of environmental standards, even though breaches occur daily and everywhere. The reason for this is more or less generally known: the inspection services have simply not responded to reported violations, or they have turned up but failed to investigate, or they have actually found evidence of wrongdoing and simply issued a warning, or they have found evidence and used this for the purposes of 'bargaining'. Many illegal waste dumps along roads and on river banks appear to be clearly visible to everyone except inspection officers; polluted riverbeds near large industrial plants are known to everyone except the inspectors. There are frequent cases of landslides that result in fatalities and which are caused by illegal building on dangerous ground or by deforestation or quarrying for road construction or other projects. Government inspectors sent to investigate either do not look or do not wish to see. The political establishment and the administration simply do not take environmental problems seriously and certainly do not regard them as a priority.

An additional challenge is the relatively low level of environmental awareness among BiH citizens. The period when there was much less waste or when it was substantially recyclable and could be absorbed in a natural way, has passed, and present levels of unrecyclable waste are polluting cities and villages. But there is still a widespread fiction that nature can "digest" waste without consequences, or that it is up to the government alone to deal with waste disposal. The habit of throwing trash into the nearest river or stream is still present especially among the rural and suburban population, and riverbanks and forests are popular venues for disposal of

construction materials, glass and plastic bags. Every spring brings the familiar and jarring image of our rivers in flood completely awash with tons of plastic bags, and the branches of willow trees along the banks “decorated” with plastic. And only a few brave souls feel the need to organize cleaning. Despite this, one can see anglers and club members fishing among the garbage. Ecology and hygiene are taught in schools yet young people appear to be impervious to environmental messages, perhaps because their reality is so grim.

A certain number of environmental associations and organizations facilitate training in environmental culture and serve as critical observers of government activities, but their impact is modest because awareness of waste management and natural conservation has not touched most citizens, much less recycling or the separation of different waste in urban areas.

Environmental organizations report that they have facilitated meetings, seminars and workshops during the year for more than fifty participants, of whom many come officially from municipal services or regional ministries, but compared to the scale of the problem the impact of these activities must be viewed as poor.

Sparsely attended presentations and celebrations of environment days and sporadic voluntary actions to clean up schoolyards are not sufficient. Comprehensive, long-term and intensive action to raise awareness about the need for environmental protection, the cleaning of polluted areas and the identification of polluters could all be helpful. If the authorities could turn sanctions into benefits for students, school pupils or pensioners, where the cost of cleaning public areas could be covered by eco-penalties, or if more companies invested in recycling – this would make a real contribution to waste management, even if it would not represent a comprehensive solution to the environmental problem in BiH.

Finally, at the core of the environmental problem in BiH lies a lack of awareness among government officials and citizens about the fact that all citizens have an unalienable right to a healthy environment, safe food, clean water, clean air, safe housing and unpolluted soil. Those who have assumed political responsibility have also assumed responsibility for protecting these rights. According to research by the Helsinki Committee published in 2010 these rights are being violated because the state of the environment *in all spheres is very vulnerable, with a trend of devastation, degradation and destruction. This refers especially to the hydrosphere (water), the atmosphere (air) and the exosphere (soil and land).*

A country that could come to the fore not only because of its water reserves but because of the quality of that water is now in a situation where, according to scientific reports, *most streams, including sourcing areas, are severely polluted. Some of*

those streams are now outside any environmental category in terms of water quality. Many waterways are contaminated by different chemical, biological or physical substances which are dangerous to human health as well as to flora and fauna.

Air pollution in more densely populated areas is rapidly increasing, leading to a growing number of people who *suffer various diseases of the respiratory or cardiovascular system, the skin, and the eyes, including hard pathological states such as cancers, fertility deficiency and congenital diseases.* Aside from uncontrolled emissions from large industrial plants, the main polluters in BiH are old and badly maintained cars, the numbers of which are increasing every year. Such vehicles routinely escape inspection or pass technical supervision. The picture is complete when we consider that only in BiH is fuel that doesn't meet minimal refinery standards produced and consumed. Roadside gardens where vegetables are likely to have been contaminated by plumb or quicksilver are another serious threat to public health. Such vegetables are sold in an effort to close gaps in household budgets, even though they represent a health risk. A particularly egregious environmental violation takes the form of aggressive deforestation. Mismanagement of forestry stocks began during the anarchy of the conflict and has intensified in the post-war period. The forests, which are conduits for clean air, water and soil, are being systematically destroyed in BiH, mostly in areas where ethnic cleansing has been carried out. Annex 7 of the Dayton Peace Agreement, which concerns the return of refugees and IDPs, is not being implemented. Large areas of private land, as well as farms and agricultural equipment are viewed as plunder, which can be stolen or destroyed, and when this happens the local authorities react mildly if they react at all. Local forest management offices employ corrupt officers. The situation is not much better in the police: officers regularly stop drivers who have slightly exceeded the speed limit, yet unregistered tractors or trucks overloaded with stolen timber are not checked, and if they are stopped they are rarely punished. Deforestation caused by illegal logging is rife in areas occupied by incomers from the local majority, and this is accompanied by the destruction of assets belonging to those who have been forced to flee. Environmental protection in BiH is unsatisfactory and most citizens are denied their right to a clean and safe environment.

Summary and conclusions

The *Justice and Peace Commission* of the Bishops' Conference of Bosnia and Herzegovina presents its *Report on the State of Human Rights for 2010* to the domestic and international public. We have been asked by many people and often ask ourselves, is it right to re-open old wounds. We believe that it *is* right. Because the wounds caused by human rights violations are not just metaphorical wounds. Human rights violations are inextricably connected to the devaluing and undermining of human dignity. When human beings are undervalued and humiliated they are deeply wounded, physically and spiritually. Despite the fact that this Report, which has been issued by this Commission for many years, makes only a modest impact, we believe it is worth the effort. If we were to abandon our support for human rights and stop appealing for human rights to be respected, that would mean recognizing and accepting the *status quo*. It would mean accepting that change is not possible in our society. We will not do this, because we are not entitled to do this – for the sake of all those whose rights are violated. Moreover, this is our expression of solidarity with those who have no rights; it is our protest against all those who compromise human rights and freedoms. And, above all, this is an expression of our conviction that in spite of everything Bosnia and Herzegovina is not an impossible country. Not only is it possible - it is necessary. Not only is it necessary - it is destined to be. It can and it must make possible a peaceful and prosperous life for all its citizens, whatever their community. In order to ensure the sustainability of Bosnia and Herzegovina, it is imperative that the Peace Implementation Council (PIC) finally encourages a radical process of constitutional reform that will enable and provide an equal political position for all three constituent peoples and justice for all citizens.

IZVJEŠĆE O LJUDSKIM PRAVIMA U BOSNI I HERCEGOVINI ZA 2010

Pređoĉeno od Komisije Justitia et Pax Biskupske konferencije BiH.

125

Schriftenreihe
Gerechtigkeit und Frieden

Schriftenreihe Gerechtigkeit und Frieden
Izdavač: Njemačka komisija Justitia et Pax

Urednik: Gertrud Casel

IZVJEŠĆE O LJUDSKIM PRAVIMA U BOSNI I HERCEGOVINI ZA 2010.
Predočeno od Komisije Justitia et Pax Biskupske konferencije BiH

Schriftenreihe Gerechtigkeit und Frieden, Heft 125

ISBN 978-3-940137-42-5

Bonn, März 2011

Izručenje:

Justitia et Pax, Kaiserstr.161, D - 53113 Bonn,

Phone +49-228-103217 - Fax +49-228-103318 - Internet: www.justitia-et-pax.de

E-Mail: Justitia-et-Pax@dbk.de

„JUSTITIA ET PAX“
BISKUPSKE KONFERENCIJE
BOSNE I HERCEGOVINE

Izvješće o ljudskim pravima za 2010.

KAZALO

Uvod	7
1. Politička prava	8
1.1. Proces pristupanja Europskoj uniji i liberalizacija viznog režima	8
1.2. Trajno stanje političke krize i majorizacije nacionalne većine nad „manjinom“ na cijelom prostoru BiH	9
1.3. Demokratski izbori 2010.godine	11
1.3.1. Izborni rezultati 2010. – dijagnoza bolesnog stanja BH društva i države	11
1.3.2. Država koja nije po mjeri ni jednog naroda niti građanina	12
1.3.3. Dijagnoza strukturalne i političke krize	16
1.3.4. Institucionalna kriza vlasti nakon izbora 2010.godine	17
1.4. Sigurnost građana	20
1.5. Korupcija i organizirani kriminal	23
1.5.1. Korupcija u Bosni i Hercegovini	23
1.5.2. Organizirani kriminal	27
2. Gospodarska i socijalna prava	32
2.1. Socijalna slika u 2010. godini	32
2.1.1. Siromaštvo	32
2.1.2. Socijalna i zdravstvena zaštita	33
2.2. Aktivnosti državnih vlasti za promicanje boljitka svih građana	35
2.3. Ostvarenje prava na rad (mogućnost zaposlenja, pravedna plaća, uvjeti rada, uvjeti za vlastitu inicijativu.)	36
3. Vjerska prava	39
3.1. Pozitivni pomak – potpisivanje ugovora o vojnom dušobrižništvu	40
3.2. Pravo na vjerske blagdane manjinskih zajednica u većinskom okruženju	42
4. Kulturalna prava - prava obzirom na moralne i kulturne vrijednosti	44
4.1. Uloga medija u ostvarenju prava građana na istinu	44
4.2. Odnos prema stvorenome – zaštita okoliša	47
Zaključak	52

Uvod

U ovogodišnjem Izvješću Komisija Pravda i mir Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine svoju pozornost je usredotočila na ona prava i stanja bez kojih život pojedinaca i društvene zajednice postaje nepodnošljiv. Nažalost, politički okvir prenaplašeno uvjetuje sva druga stanja, prije svega stanje duha, a politička prava determiniraju sva druga prava. Taj okvir nije samo preuzak nego je duboko nepravedan i moralno neprihvatljiv pa, stoga, politički neodrživ. U svim dosadašnjim izvješćima Komisija je ponavljala da se političko rješenje iz Dayton pretvorilo u nepremostivu zapreku za demokratski iskorak i u žarište sustavnoga nijekanja temeljnih ljudskih prava i sloboda. Koliko god, i ne bez temelja, se krivnja prebacivala na *nacionalističke* i stranačke sebične interese, neodrživost dvoentitetske podjele Bosne i Hercegovine se, prije svega i najpresudnije, zrcali u socijalnoj slici siromaštva i besperspektivnosti sve većega dijela stanovništva. Činjenica da su *ekonomske štete nastale zbog daytonske podjele zemlje već premašile ratnu štetu*¹ ukazuje na svu apsurdnost upornih ponavljanja o nedodirljivosti Daytonu kojom nas plaše i obeshrabruju veleposlanici nekih država. U politički, teritorijalno i ekonomski ne samo podijeljenoj nego suprotstavljenoj Bosni i Hercegovini vladavina zakona, borba protiv korupcije, pozitivna uloga medija i razuman odnos prema prirodnim resursima gotovo da su osuđeni na neuspjeh. U takvome stanju i same Crkve i vjerske zajednice svu svoju energiju troše na samozaštitu.

Ne mireći se s turobnošću stanja ljudskih prava i ne podržavajući teze o nemogućnosti Bosne i Hercegovine kao demokratskoga društva, Komisija je u svome Izvješću ukazala na, makar neznatne, pozitivne pomake i naznake.

---

¹ B. Tihi, *Sesija Kruga 99*, 16.01.2011.

1. POLITIČKA PRAVA

1.1. Proces pristupanja Europskoj uniji i liberalizacija viznog režima

Iako se od 1995. godine nalazi pod svojevrsnim vojno-političkim (polu)protektoratom međunarodne zajednice², Bosna i Hercegovina do kraja 2010. godine nije ispunila uvjete za podnošenje zahtjeva za kandidaturu za članstvo u EU. Sukladno Ugovoru o Europskoj uniji, bilo koja europska zemlja može podnijeti zahtjev za prijam u članstvo Unije ako poštuje demokratske principe, ljudska prava i osnovne slobode, te i vladavinu zakona. Pristupanje, međutim, može uslijediti jedino ako zemlja koja je podnijela zahtjev ispuni sve kriterije pristupanja, poznate pod nazivom Kriteriji iz Kopenhagena - koje je utvrdilo Vijeće Europe u Kopenhagenu 1993. godine. U uvjetima gospodarske recesije i političke krize stječe se dojam da BiH u 2010. godini na tom planu nije postigla potreban i očekivan demokratski i ekonomski iskorak.

Optimisti će reći da se Bosna i Hercegovina ipak „puževim korakom“ kreće putem pridruživanja Europskoj uniji, na što ukazuje i liberalizacija viznog režima koju je EU odobrila za građane BiH 08. studenog 2010. godine. Bosni i Hercegovini 2009. godine nije odobrena vizna liberalizacija u paketu sa Srbijom, Crnom Gorom i Makedonijom jer nije ispunila čak 174 uvjete iz tzv. *Mape puta za viznu liberalizaciju*. Tako su građani BiH posljednji u regiji (uz Albaniju) dobili mogućnost slobodnog putovanja u države članice Schengenskog sporazuma, jer je po pooštrenoј proceduri Europska komisija 27. svibnja predložila ukidanje viza, a Europski parlament to prihvatio 7. listopada 2010. godine. No i pored ovog pozitivnog događaja za sve građane BiH, ni najveći optimisti ne mogu vidjeti znatan popravak stanja ljudskih prava i sloboda u posljednje vrijeme.

---

² U BiH je još uvijek nazočno 1.600 vojnika snaga EUFOR-a iz 22 zemlje EU i pet zemalja izvan EU. EUFOR je od 2004. godine aktivan na prostoru BiH kao pravni slijednik vojne misije SFOR (*Stabilisation Forces*), koja je bila pod vodstvom NATO-a. Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda br. 1948 iz 2010. godine produžen je mandat vojne misije EUFOR ALTHEA do kraja studenog 2011. godine. U 1995. godini kontingent međunarodnih vojnih snaga SFOR-a u BiH je brojao 60.000 vojnika, a snage su vremenom postupno smanjivale. Pored EUFORA u BiH su još uvijek nazočne i policijske snage EUPM (također pod ingerencijom EU). Strategija vojne nazočnosti na ovom prostoru i mogućnosti brze intervencije potpomognuta je i pričuvnim vojnim snagama EU za BiH - koje se nalaze u okviru misije KFOR, a koja djeluje na Kosovu.

1.2. Trajno stanje političke krize i majorizacije nacionalne većine nad „manjinom“ na cijelom prostoru BiH

Od svog osamostaljenja 1992. godine Bosna i Hercegovina prolazi težak tranzicijski put, tijekom kojega i pored izravnog političkog angažmana međunarodne zajednice još uvijek nisu stvoreni ni osnovni preduvjeti za afirmaciju ljudskih prava i demokratskih sloboda svih građana i naroda koji u njoj žive. Ta, ionako trnovita, tranzicija ka demokraciji i dalje je opterećena bremenom ratnih i poratnih sukobljavanja tri naroda koji u njoj žive.

Nakon što je pod pritiskom međunarodne zajednice 1995. godine zaustavljen brutalni ratni vihor izazvan srpskom agresijom na Bosnu i Hercegovinu, sukobljavanje tri dominantne etničke skupine prebačeno je na polje političkog „nadmudrivanja“ političkih elita tri konstitutivna naroda – koje zasigurno nemaju kapacitet ni volju iznaći bilo kakav demokratski kompromis za boljitak građana i naroda koji žive u ovoj zemlji. Rješenja koja je međunarodna zajednica nametnula narodima i građanima u vidu daytonske BiH se nisu pokazala mogućim okvirom za afirmaciju ljudskih prava i mirnog suživota tri konstitutivna naroda i ne daju građanima ni minimalnu nadu za bilo kakav prosperitet u budućnosti.

Naime, nakon potpisivanja *Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH*³, u Bosni i Hercegovini je međunarodna zajednica (putem institucije OHR-a⁴) obilatim korištenjem tzv. *bonskih ovlasti*⁵ izravno intervenirala unutar uspostavljenog podijeljenog državnog sustava. Nažalost, Ured visokog predstavnika ne samo da nije ublažio ratne posljedice etničkog progona i političkog nesuglasja nego je tu etničku podjelu još vrše produbio, posebice nametnutim izmjenama entitetskih ustava 2002.

---

³ *Opći okvirni sporazum za mir u BiH* (tzv. *Daytonski sporazum*) parafiran 25. studenog 1995. godine u Daytonu – SAD, a potpisan u Parizu 14. prosinca 1995. godine. Jamci i supotpisnici Daytonskog sporazuma bili su: William Clinton - predsjednik SAD, Felipe Gonzales – predsjedavajući Predsjedništva EU, Jacques Chirac – predsjednik Republike Francuske, Helmut Kohl – kancelar SR Njemačke, Viktor Černomirdin – predsjednik Vlade Ruske Federacije i John Major – premijer Ujedinjenog Kraljevstva te Franjo Tuđman – predsjednik Republike Hrvatske i Slobodan Milošević – predsjednik ex Savezne Republike Jugoslavije (tadašnja zajednica Srbije i Crne Gore - koja je obuhvaćala i Kosovo) i Alija Izetbegović kao predstavnik bosnjačkog naroda. O genezi raspada SFR Jugoslavije, nastanku i učincima Daytonskog sporazuma Komisija JUPAX BK BiH detaljnije je pisala u svom *Izvešću o stanju ljudskih prava u BiH za 2004. godinu* (www.ktabkbih.net);

⁴ OHR – Office of High Representative, na čijem čelu se nalazi visoki predstavnik, koji je ujedno i predstavnik EU u BiH;

⁵ *Bonske ovlasti* predstavljaju ovlaštenja OHR-a da može obnašati vrhovnu zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast u BiH, a proizlaze iz Zaključka s konferencije Vijeća za provedbu mira – koja je održana 9. i 10. prosinca 1997. godine u Bonnu. Na navedenom zasjedanju tzv. *Venecijanska komisija* je dala suglasnost visokom predstavniku da “*donošenjem obvezujućih odluka, kada to bude smatrao neophodnim*” može iskoristiti svoj konačan autoritet u tumačenju Daytonskog sporazuma, sve kako bi pomogao u iznalaženju konkretnih rješenja, uključujući i “*mjere u svrhu osiguranja provedbe Mirovnog sporazuma na čitavom teritoriju BiH i njenih entiteta*”.

godine. Nametnutim rješenjima⁶ ne samo da je potvrđen princip etničke majorizacije većine nad „manjinom“ nego je i izvršena potpuna dekonstitucija Hrvata kao najmalobrojnijeg konstitutivnog naroda na cijelom teritoriju BiH. Kroz postojeća ustavna rješenja Hrvati ne mogu putem institucionalnih okvira zaustaviti niti jednu odluku ni zakon radi zaštite vitalnih nacionalnih interesa (nametnuti institut entitetskog glasovanja i neadekvatan Izborni zakon). OHR je ove ovlasti obilato koristio u ranijem razdoblju svoga djelovanja te je, između ostalog, 2002. godine nametnuo izmjene entitetskih ustava - čime je u konačnici zacementirana nepravедna podjela BiH po etničkom principu i u praksi potpuno anulirana Odluka Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti sva tri naroda u BiH na cijelom njenom teritoriju iz 2000. godine, povodom koje je OHR nametnuo izmjene entitetskih ustava⁷.

Legalizacijom etničkog čišćenja kroz Daytonski ustav i poratnim intervencijama unutar tako stvorenog društvenog uređenja OHR je dao „blagoslov“ politici nasilnog progona čime je uz pomoć korumpiranih i nesposobnih domaćih političara trajno izmijenjena etnička slika Bosne i Hercegovine. Na potpuni neuspjeh politike međunarodne zajednice u BiH ukazuje i konačna propast projekta povratka ratom raseljenih i izbjeglih osoba (implementacija Aneksa VII Daytonskog sporazuma) gdje se i pored ogromnih sredstava koja je međunarodna zajednica uložila u taj projekt svojim domovima nije vratila većina od ukupno 2.680.000 raseljenih i izbjeglih tijekom ratnih djelovanja⁸. Nakon rata raseljavanje stanovništva se nastavilo zbog nepostojanja uvjeta održivog povratka i opstanka, a znatan napredak jedino je postignut u oblasti povrata uzurpirane imovine i imovinskih prava (stanarska prava, prava korištenja i dr.).

Nažalost, mora se konstatirati da je kroz djelovanje OHR i međunarodne zajednice u BiH filozofija europskog humanizma, zasnovana na demokratskim principima individualnih i kolektivnih sloboda, dobila svoju potpunu negaciju u vidu postojećeg daytonskog ustrojstva BiH. Građani i narodi BiH ne samo da su izgubili pravo na svoj dom i zavičaj nego su postali taoci takvog sustava izgrađenog uz izravnu asistenciju „demokratskog svijeta“. U isto vrijeme izravni tvorci ovakvog sustava danas poput

---

⁶ Izmjene entitetskih ustava nisu prihvaćene kroz Parlament Federacije BiH i Narodnu skupštinu RS te ih je tadašnji visoki predstavnik nametnuo temeljem tzv. *bonskih ovlasti*.

⁷ O navedenoj problematici Komisija JUPAX BK BiH je detaljno ukazivala u ranijim godišnjim izvješćima o stanju ljudskih prava i sloboda u BiH (www.ktabkbih.net)

⁸ Od početka rata do potpisivanja Daytonskog sporazuma iz BiH je prognano 1.250.000 osoba ili 28,4% sveukupnog stanovništva. Unutar BiH je raseljeno 1.370.000 ili 31,2% stanovništva. Dakle ukupan broj izbjeglih i raseljenih građana, koji su uslijed izravnih ratnih djelovanja morali napustiti svoje domove je oko **2.680.000 osoba ili 59,6%** od ukupnog broja građana BiH prema posljednjem popisu stanovništva iz 1991. godine.

Pilata peru ruke nad svojim postupcima⁹, što, nažalost, ne abolira od krivnje domaće političare kao izravne ideologe ovakvog stanja.

Što vrijeme više prolazi time više izlazi na vidjelo neodrživost političko-pravnih rješenja kojima je izravno kumovala međunarodna zajednica u BiH. To pokazuju i događanja prije i nakon održanih općih izbora 2010. godine.

1.3. Demokratski izbori 2010. godine

Bosna i Hercegovina je duboko podijeljena država, a tijekom vremena se jaz između njena tri konstitutivna naroda konstantno produbljuje.

Nakon izbora 2010. godine svjedoci smo pojačane nacionalne homogenizacije političkih subjekata u BiH, pri čemu je svakom od nacionalnih blokova prioritetan cilj dominacija nad drugim i drugačijim na prostoru koji drži pod kontrolom nacionalna većina. Produbljivanje nacionalnog sukobljavanja, čini se, ima tendenciju koja bi mogla prouzročiti ponovnu pojavu kolektivnog nasilja.

1.3.1. Izborni rezultati 2010. – dijagnoza bolesnog stanja BH društva i države

Dana 3. listopada 2010. godine održani su šesti poratni opći izbori u BiH na kojima su građani birali članove Predsjedništva BiH, zastupnike Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, zatim predsjednika i potpredsjednike Republike Srpske (RS), zastupnike u Narodnoj skupštini RS, zastupnike u Zastupničkom domu Parlamenta Federacije BiH i zastupnike u skupštinama županija (kantona) u Federaciji BiH¹⁰.

Prema službenim statistikama na izbore je od ukupno registriranih 3.126.599 birača izašlo njih 1.689.036 – što predstavlja najveći odziv biračkog tijela od 2002. godine

---

⁹ Posve se neodmjerenom doima nedavna izjava bivšeg visokog predstavnika (siječanj 2011. godine – *Večernji list*), sada diplomate EU zaduženog za područje zapadnog Balkana, da „*ne bi bilo politički korektno od međunarodne zajednice u BiH da nameće ustavna rješenja BiH jer bi ona trebala biti odraz političke volje tri konstitutivna naroda u BiH...*“.

¹⁰ Daytonskim Ustavom BiH iz 1995. godine (Aneks IV Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH), Bosna i Hercegovina je ustrojena kao država tri konstitutivna naroda i svih njenih građana (preambula Ustava BiH). Shodno članku 1.3. Ustava, BiH se sastoji od dva entiteta: Republike Srpske i Federacije BiH – administrativno podijeljenu na 10 županija/kantona. Pored dva entiteta koji faktički funkcioniraju na etničkom principu, u BiH kao samostalna administrativna jedinica funkcionira i Brčko Distrikt BiH – u suštini uređen kao kondominij dva entiteta s posebnim izvršnim, sudskim i zakonodavnim tijelima vlasti te posebnim supervizorom koji je zamjenik Visokog predstavnika u BiH.

(oko 54,91%). Iako su izbori prošli u demokratskom duhu i bez većih incidenata, konačni rezultati ukazuju da se nakon izbora u BiH ništa bitno nije promijenilo u odnosu na ranije razdoblje. Većinu glasova ukupnog biračkog tijela ponovo su osvojile nacionalne stranke, s tim da su određene stranke koje su se skrivale iza tzv. „građanske /navodno anacionalne/ orijentacije“ u postizbornom djelovanju potpuno razotkrile u svojem dominantno nacionalnom obličju. U Federaciji BiH najveći broj glasova osvojila je Socijalno-demokratska partija BiH¹¹, u kojoj prevladava kadar bošnjačko-muslimanske provenijencije, a koja je nakon održanih izbora stupila u koaliciju s najvećom bošnjačko-muslimanskom Strankom demokratske akcije (SDA), zatim s desničarskom Hrvatskom strankom prava (HSP) te i s Narodnom strankom radom za boljitak (NSRZB). Ove potonje dvije stranke su na prethodnim izborima ostvarile zanemarive izborne rezultate¹² te pored toga što pri uspostavi vlasti predstavljaju „jezičak na vagi“, iskorištavaju se kao politički dekor s obilježjima predstavnika hrvatskog naroda u vlastima koje bi u Federaciji BiH trebala formirati novonastala, u biti bošnjačka politička koalicija.

Neprincipijelno stranačko koaliranje već na prvi pogled programski nespojivih političkih opcija razotkriva licemjerje etnopolitike u BiH, ali i politike u BiH općenito. Potpunu političku hipokriziju također predstavlja i pristupanje najvećih hrvatskih političkih stranaka u BiH (HDZ BiH i HDZ 1990)¹³ koaliciji na čijem se čelu nalazi Milorad Dodik (SNSD) – neprijeporni politički autoritet Srba u etnički očišćenoj Republici Srpskoj, zatim Srpska demokratska stranka (SDS), ali i nekad najglasnija bošnjačko-muslimanska nacionalna Stranka za BiH. Očigledno je da tzv. nacionalni politički lideri na političku scenu BiH ne stupaju temeljem programskih načela, političkog uvjerenja, ni u cilju hinjene zaštite nacionalnih interesa svog naroda, nego isključivo s motivom grabljenja vlasti po svaku cijenu! Komisiju zabrinjava žilava učinkovitost već ustaljene manipulantske prakse vladajućih političkih elita kojom se imanentna želja za vlašću postiže samo pod krinkom nacionalnog interesa – što vidljivo donosi ploda u biračkom tijelu. Svježije ratne rane, na koje nacionalistička politika kontinuirano stavlja sol, održavaju psihozu nacionalne suprotstavljenosti i sužavaju prostor stvaranju ozbiljnije političke alternative nacionalno isključivim

---

¹¹ SDP BiH se predstavlja se kao pravni slijednik Saveza komunista bivše Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Iako je u posljednje vrijeme znatno pomladila kadar, ideološku okosnicu ove političke partije još uvijek čine kadrovi iz vremena komunizma.

¹² Zajedno su (prema grubim procjenama) osvojile manje od 5 % glasova (HSP je na izbore 2010. izašao u koaliciji s HDZ-om 1990). HSP-ov izgovor za ovu neprincipijelnu i neprirodnu koaliciju nalazi kroz usvajanje tzv. zajedničke političke Platforme, koju je HSP BiH potpisao zajedno sa strankama: SDP, SDA i NSRZB. Za NSRZB nije glasovalo samo hrvatsko izborni tijelo nego i pripadnici druga dva naroda pa je teško procijeniti koliki legitimitet imaju u hrvatskom izbornom tijelu.

¹³ HDZ BiH i HDZ 1990 tvrde da su na prošlim izborima zajedno dobili 90-postotnu potporu hrvatskog biračkog tijela u BiH, što im, kako je to praksa u BiH, druge stranke osporavaju.

političkim elitama na vlasti. Stoga, održanje *statusa quo* - odnosno stanja nacionalne netrpeljivosti odgovara jedino uskom krugu korumpiranih političkih elita u BiH pa ga konstantno potpiruju uz pomoć režimski instrumentaliziranih medija. Bojati se da takvo stanje, koje ipak nije ratno, odgovora i političkim predstavnicima međunarodne zajednice u BiH.

1.3.2. Država koja nije po mjeri ni jednog naroda niti građanina

Izbori 2010. godine u potpunosti razotkrivaju sve nedostatke i apsurdnost društveno-političkog ustrojstva BiH – koji je plodan fundament sveprisutnoj nacionalnoj diskriminaciji te kršenju individualnih i kolektivnih ljudskih prava. Naime, daytonska BiH je ustrojena kao država tri konstitutivna naroda (Bošnjaka, Srba i Hrvata) – čiju je konstitutivnost na cijelom teritoriju BiH (dakle ne samo u entitetima!) 2000. godine potvrdio Ustavni sud BiH. Dakle, daytonska BiH je definirana prvenstveno kao nacionalna država tri konstitutivna naroda, no ova se Ustavom proklamirana konstitutivnost tri ravnopravna naroda kroz cijelo postdaytonsko razdoblje pokazala običnom fikcijom, a suverenitet tri naroda je u potpunosti anuliran promjenama entitetskih ustava 2002. godine, nametnutim od strane OHR-a.

Prema postojećem, od strane OHR revidiranom, ustroju države Srbi ni na koji način ne mogu ostvariti konstitutivnost u Federaciji BiH, ali je u potpunosti i bez ikakve ograde ostvaruju u Republici Srpskoj. Bošnjaci su potpuno dekonstituirani u Republici Srpskoj dok puna konstitutivna prava ostvaruju majorizacijom nad znatno malobrojnijim Hrvatima (i Srbima), ali samo na teritoriju Federacije BiH.

U najtežoj poziciji se nalaze Hrvati - kao najmalobrojniji formalnopravno konstitutivan narod u BiH, jer su u cijelosti dekonstituirani na cijelom teritoriju države. Dok donošenje bilo kojeg zakona ili odluke na državnoj razini Bošnjaci i Srbi mogu zaustaviti putem instituta zaštite vitalnog nacionalnog interesa (koji se ostvaruje kroz tzv. entitetsko glasovanje / nadglasavanjem u entitetskim parlamentima), prema postojećem državnom ustrojstvu Hrvati kao konstitutivan narod institucionalno nemaju tu mogućnost. Permanentnim nadglasavanjem kroz Parlament Federacije BiH od strane većinskih Bošnjaka – muslimana¹⁴ odlučivanje po prigovoru vitalnog nacionalnog interesa se transferira na Ustavni sud BiH – koji zbog svoje nacionalne kompozicije¹⁵ do sada nije usvojio ni jedan od zahtjeva za zaštitu vitalnog

---

¹⁴ Bošnjaci su se od ustavnih promjena u bivšoj SFRJ 1974. godine do 1993. godine nacionalno izjašnjavali kao Muslimani, a novo nacionalno nazivlje „Bošnjaci“ skoro plebiscitarno primjenjuju nakon Drugog Kongresa bošnjačkih intelektualaca 28. rujna 1993. godine.

¹⁵ Sastav Suda propisan je člankom VI.1. Ustava BiH (Aneks IV Daytonskog sporazuma), po kojemu Ustavni sud BiH čini 9 sudaca: 4 - bira Zastupnički dom F BiH, 2 - Narodna skupština RS, a 3 strana suca – bira predsjednik Europskog suda za ljudska prava. Trenutno funkcije sudaca u

nacionalnog interesa podnesenog od strane Kluba delegata iz reda hrvatskog naroda u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH¹⁶. Kao i na izborima 2006. godine Hrvati kao najmalobrojniji konstitutivni narod u BiH nisu mogli izabrati svog člana Predsjedništva BiH¹⁷ jer im ga je i ovaj put izabralo bošnjačko-muslimansko izborno tijelo, u osobi kandidata „*multinacionalne*“ SDP BiH.

Za potpredsjednika Republike Srpske iz reda hrvatskog naroda, na izborima 2010. godine, izabran je Emil Vlajki, poznat po zdušnoj obrani politike Slobodana Miloševića. Kao indikativna ocjena političkog uvjerenja i nacionalne opredijeljenosti ovog „hrvatskog“ kadra u institucijama RS može se prenijeti njegova izjava da će „*svim srcem surađivati sa novoizabranim predsjednikom Republike Srpske Miloradom Dodikom*“¹⁸, *ako on bude iskreno na pozicijama obrane srpstva...*“¹⁹.

Od oko 220.000 Hrvata – katolika,²⁰ koji su do rata živjeli na području današnje RS, nakon sustavnih velikosrpskih progona tijekom i nakon rata ostalo je živjeti samo oko 11.469.²¹ Postojeće daytonsko ustrojstvo države BiH im je po tom sustavu dalo „vjerodostojnog“ zaštitnika u ostvarenju nacionalnih, vjerskih i kulturnih prava. Može se reći da su prema postojećem ustavnom rješenju i političkim okolnostima preostali Hrvati u Republici Srpskoj još i dobro prošli jer je Emil Vlajki tijesno pobijedio svog protukandidata iz ekstremističko-četničke *Srpske radikalne Stranke „Dr. Vojislav Šešelj“*²².

Ustavna rješenja iz Dayton, koja su pretočena u Izborni zakon BiH, su preostalu nekolicinu Hrvata koji žive na području Republike Srpske praktično dovela u poziciju

---

Ustavnom sudu BiH obavljaju: 2 Hrvata, 2 Bošnjaka, 2 Srbina i 3 stranca – koji nisu državljani BiH niti susjednih država.

¹⁶ Procedura zaštite vitalnih nacionalnih interesa je propisana člankom IV.3. točke e) i f) Ustava BiH. Primjeri preglasavanja Hrvata povodom istaknutih zahtjeva za zaštitu vitalnog nacionalnog interesa su dani u Izvješću ove komisije o stanju ljudskih prava ...

¹⁷ Članak V. Ustava BiH glasi: „*Predsjedništvo BiH sastoji se od tri člana: jednog Bošnjak i jednog Hrvata, koji je svaki izabran izravno s teritorija Federacije i jednog Srbina, izravno izabrana sa teritorija Republike Srpske.*“

¹⁸ U prošlogodišnjem Izvješću (www.ktabkbih.net) Komisija JUPAX je kao primjer karaktera daytonske demokracije i politike u BiH navela Dodikovu organizaciju dočeka Biljane Plavšić pri povratku sa odsluženja zatvorske kazne po presudi Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY - *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*, sa sjedištem u Haagu, osnovan 25. svibnja 1993. od strane Vijeća sigurnosti Ujedinjenih Naroda) zbog ratnih zločina nad nesrpskim pučanstvom u 37 općina BiH tijekom rata, pri čemu je tadašnji premijer Vlade RS (današnji predsjednik RS) Milorad Dodik o trošku poreznih obveznika organizirao prijevoz osuđene za ratne zločine službenim zrakoplovom Republike Srpske i osobno je dočekao uz izraze najveće počasti.

¹⁹ Izvor: „*Slobodna Dalmacija*“, 20.10.2010. godine (www.slobodnadalmacija.hr)

²⁰ Preko 90 % Hrvata u BiH se izjašnjava kao katolici.

²¹ Crkvena statistika Vrhbosanske nadbiskupije i Banjalučke biskupije za 2009. godinu.

²² Ovaj deklarirani četnički vojvoda (po kojemu je stranka izabrala naziv) je u svojstvu osumnjičenog trenutno zatočen u haaškom zatvoru Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije (ICTY) i predstavlja oličjenje velikosrpskog zločinačkog projekta koji je nažalost još uvijek živ u većem dijelu područja bivše Jugoslavije.

„konstitutivnosti“ prema kojoj im, kao i u Federaciji, drugi narod izabire i određuje predstavnike u tijelima vlasti. Na drugoj strani, nakon izbora 2010. godine, političke, kulturne, vjerske i nacionalne interese Hrvata u izvršnoj vlasti na razini države trebao bi štiti gosp. Željko Komšić - ponovno izabrani član Predsjedništva BiH „iz reda hrvatskog naroda“, kojega također nije izabralo hrvatsko izborno tijelo. Indikativno je da Željko Komšić rado ističe da ne govori hrvatskim jezikom, a svoje područje političkog djelovanja i nedostatak legitimiteta u izboru za hrvatskog člana Predsjedništva BiH krije iza navodne „*zaštite interesa svih građana pa time i Hrvata u BiH*“. Komisija bi pozdravila istinsku zaštitu svih građana u BiH, ali u ovako politički uređenoj i nacionalno podijeljenoj državi, gdje izabrani političari brane interese naroda koji ih je izabrao, slične izjave upućuju na politikanstvo. To potvrđuje, već od svih priznata, činjenica da su Hrvati, iako po daytonskom Ustavu formalnopravno konstitutivan i ravnopravan narod, u etnopolitički strukturiranoj BiH skoro potpuno izgubili status etnopolitičkog subjekta.

Postojeće ustavno-pravno uređenje BiH također je diskriminirajuće i u odnosu na nacionalne manjine u BiH, odnosno građane koji nisu pripadnici niti jednog od tri konstitutivna naroda. U predmetu po tužbi "Sejdić – Finci" protiv Bosne i Hercegovine Europski sud za ljudska prava u Strasbouru je 22. prosinca 2009. godine donio Presudu kojom se utvrđuje da su aplikantima, kao pripadnicima nacionalnih manjina, povrijeđena ljudska prava zagwarantirana *Europskom konvencijom o ljudskim pravima* - jer im je Ustavom BiH implementiranom u Izborni zakon BiH uskraćeno pasivno biračko pravo, odnosno onemogućeno da se kandidiraju za izborima za Dom naroda BiH²³ i Predsjedništvo BiH, a sve iz razloga što su ustavnim rješenjima pozicije u tim tijelima rezervirane isključivo za pripadnike tri konstitutivna naroda u BiH. Aplikanti Dervo Sejdić i Jakob Finci su se u svojim aplikacijama (br. 27996/06 i br. 34836/06) žalili da im je Ustavom BiH i Izbornim zakonom BiH onemogućeno da se kandidiraju na izborima za Dom naroda BiH i Predsjedništvo BiH zbog svog romskog i židovskog podrijetla, što je, po njihovom mišljenju, dovelo do rasne diskriminacije. Oni su se pozvali na članke 14. i 3. Protokola br. 1 te i na povredu članka 1. Protokola br. 12.²⁴ Iako je od dana donošenja konačne Presude prošlo više od godinu dana, Bosna i Hercegovina na izborima 2010. godine nije omogućila kandidaturu aplikantima niti ostalim građanima koji nisu pripadnici nijednog od tri konstitutivna naroda. Zbog navedenog Bosna i Hercegovina trpi znatne kritike na međunarodnom planu, a posebice od tijela Europske Unije²⁵.

²³ Parlamentarna skupština BiH kao zakonodavno državno tijelo ima dva doma (Dom naroda i Zastupnički dom) i donosi sve odluke potvrđivanjem kroz proceduru oba doma. Dom naroda je sačinjen od 5 Bošnjaka, 5 Hrvata i 5 Srba.

²⁴ Presuda Europskog suda za ljudska prava je u cijelosti objavljena na stranici www.mhrr.gov.ba.

²⁵ Šefica Odjela za BiH u Generalnoj direkciji za proširenje Europske komisije Paola Pampaloni izjavila je da kandidatura BiH za članstvo EU neće biti prihvaćena bez provođenja odluke Suda za

1.3.3. Dijagnoza strukturalne i političke krize

U ranijim izvješćima o stanju ljudskih prava ova Komisija je s punom otvorenošću i zabrinutošću ukazivala na diskriminacijski, nelegitiman i nepravedan karakter daytonskog ustavno-pravnog ustrojstva države te ga detektirala kao glavni strukturni uzrok kršenja ljudskih prava i kao generator sveprisutne diskriminacije. Ove konstatacije bile su predmetom čestih kritika od strane predstavnika međunarodne zajednice u BiH. Ispravnost stajališta Komisije potvrdio je i Europski sud za ljudska prava u obrazloženju Presude od 22.12.2009. godine, donesene u predmetu „Sejdić – Finci“ protiv Bosne i Hercegovine, a koju BiH još uvijek nije implementirala u svoj ustavno-pravni sustav. Ovdje ćemo citirati dio obrazloženja Europskog suda za ljudska prava, koji se odnosi na ocjenu karaktera Daytonskog ustava BiH:

„Ustav Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Ustav ili državni ustav, kada je potrebno napraviti razliku od entitetskih ustava) predstavlja aneks Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (Daytonski mirovni sporazum), parafiran je u Daytonu 21. studenog 1995; a potpisan u Parizu 14. prosinca 1995. *Pošto Ustav predstavlja dio mirovnog sporazuma, on je sačinjen i donesen bez procedura koje bi osigurale demokratski legitimitet. On predstavlja jedinstven slučaj ustava koji nije nikad objavljen na službenim jezicima države o kojoj je riječ, nego je usuglašen i objavljen na stranom, engleskom jeziku...*“²⁶

Citirana Presuda Europskog suda za ljudska prava i ranije navedeni primjeri iz političke prakse u BiH jasno ukazuju na nedemokratski i nelegitiman karakter Daytonskog ustava, a samim time i na nedemokratsku prirodu politike međunarodne zajednice u BiH, koja ga je nastojala očuvati pod svaku cijenu. Daytonska BiH nije ustrojena na dugoročnu štetu sva tri konstitutivna naroda i svih njezinih građana.

Nepravedno državno ustrojstvo drži sve građane ove zemlje taocima konstantne političke i institucionalne krize koja, očigledno, onemogućava afirmaciju ljudskih prava i sloboda te sprječava svaki dalji napredak BiH. Izbori 2010. godine su ponovno pokazali da na političkoj sceni jača i još uvijek dominira isključiva etnopolitika, koja je ustavnim i zakonskim rješenjima privilegirana u odnosu na Ustavom proklamiranu multietničku državu ravnopravnih naroda i svih njenih građana.

---

ljudska prava u Strasbouru u slučaju "Sejdić- Finci". Ona je upozorila da je BiH zbog unutarnjih problema i nepostizanja dogovora nepovratno izgubila mnogo novca iz europskih fondova, a ujedno je i jedina zemlja u regiji koja nije aplicirala za članstvo u EU (Izvor: SRNA, 16. prosinca 2010. godine – www.face.tv.ba).

²⁶ Presuda Europskog suda za ljudska prava, str. 3 - www.mhrr.gov.ba; Još uvijek ne postoji službeni prijevod Ustava BiH na jezike naroda BiH, niti je on objavljen u službenim glasilima države i entiteta. Arhiv BiH je 2007. godine konstatirao da je original Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini negdje „zagubljen“.

Iz navedenih, nama očiglednih, razloga Komisija se drži stajališta da se tranzicija BiH u demokratsku pravnu državu ne može provesti samo korekcijama postojećih ustavnopravnih rješenja iz Dayton, nego je neophodno donošenje posve novog ustava koji bi jamčio jednakopravnost sva tri naroda i svih građana. Ni jedan od tri konstitutivna naroda pri postojećoj konstelaciji odnosa ne ostvaruje jednakopravnost na cijelom teritoriju države te je odluka Ustavnog suda BiH iz 2000. godine (p)ostala samo deklaratoran pravni akt, odnosno mrtvo slovo na papiru. Još uvijek se ni ne naziru naznake eventualnog političkog kompromisa za izmjenu postojećeg ili donošenje novog ustava BiH. Smatramo da za to snose odgovornost i domaći političari i predstavnici međunarodne zajednice u BiH.

1.3.4. Institucionalna kriza vlasti nakon izbora 2010.godine

Ni nakon dva mjeseca od održavanja izbora na razini države i Federacije BiH nije formirana nova vlast, a novostvorena tri nacionalna bloka ne pokazuju spremnost niti naznake da bi institucije vlasti mogle profunkcionirati. Do kraja 2010. godine nije konstituirana nova zakonodavna i izvršna vlast u Federacije BiH i na razini države jer su stranke nakon izbornih rezultata došle u pat poziciju za koju Ustav BiH nema pravih rješenja.

U smislu članka IV.3.a) Ustava BiH do saziva oba doma u Parlamentarnoj skupštini BiH mora doći najkasnije u roku od 30 dana po njihovu izboru. Dom naroda je sačinjen od po pet delegata iz sva tri konstitutivna naroda, a njegov kvorum mora sačinjavati najmanje devet delegata (po tri iz svakog konstitutivnog naroda). Saziv Doma naroda nakon izbora blokiraju izabrani politički predstavnici najvećih stranaka iz reda hrvatskog naroda²⁷ kako bi osujetili pokušaje novonastalog probošnjačkog političkog bloka SDP BiH – SDA²⁸ da oforme Dom naroda u okrnjenom sastavu i formiraju ga postavljanjem, kako tvrde, hrvatskih predstavnika koji nisu dobili legitimitet hrvatskog izbornog tijela u BiH. Iz navedenog razloga nisu usvojeni proračuni države i Federacije BiH, što prijeti potpunoj blokadi institucija vlasti²⁹. Do sličnih institucionalnih kriza nakon održanih izbora dolazilo je i ranije, a one su uglavnom bile prevladavane donošenjem privremenih odluka o financiranju od strane OHR-a.

---

²⁷ Koalicija HDZ BiH i HDZ 1990 je sklopljena nakon održanih izbora;

²⁸ Ova koalicija je potpomognuta strankama s hrvatskim predznakom HSP BiH i NSRB – koje su na izborima postigle marginalne rezultate u hrvatskom izbornom tijelu.

²⁹ Proračuni se donose u formi zakona, a budući da zakonodavna tijela nisu formirana, nije ih moguće donijeti u redovitoj parlamentarnoj proceduri.

Postojeći ustavnopravni sustav BiH od samog početka ne funkcioniše, što je sad jasno i predstavnicima međunarodne zajednice koji sada i dio svoje odgovornost prebacuju na nesposobne i korumpirane domaće političare. Defektan ustavnopravni sustav i nezrelost demokracije u BiH koče svaki razvitak zemlje i trajno razbijaju koheziju ionako podijeljenog društva. Nedostatak moralnog integriteta demokratski izabраниh političkih predstavnika sva tri naroda ostavlja mogućnost samo za kompromise koji su utemeljeni na uskim interesima vladavine nacionalnih političkih elita. Pri tomu se kao nužan „kompromis“ nameće neprirodno koaliciranje politički suprotstavljenih strana sa isključivim ciljem pribavljanja funkcija i privilegija vlasti. Korupcija na svim razinama vlasti je jedan od najvećih problema s kojim se nose građani ove zemlje, a pravosudni sustav se nije pokazao doraslim za borbu s njim. Iako se skoro sve političke stranke u ovoj zemlji kite demokratskim epitetima, niti jedna od njih ni programski, ni kadrovski, ni praktično, ne propagira istinsku afirmaciju načela ravnopravnosti svih građana i naroda na cijelom teritoriju države.

U praksi je, i nakon rata, na cijelom prostoru BiH nastavljena provedba politike etničkog čišćenja i majorizacije većine nad manjinskim skupinama. Postojeći političko–pravni sustav i teritorijalno ustavno ustrojstvo države predstavljaju idealan fundament za dalji razvoj ovih destruktivnih procesa. Događaji koji su obilježili 2010. godinu daju nam za pravo konstatirati da se ubrzanim tempom nastavlja stranačka institucionalizacija diskriminacije „manjinskih“ skupina na etnički očišćenim prostorima – čime se trajno i, čini se nepovratno, razara tkivo ionako nikad uspostavljene cjelovite i funkcionalne države u kojoj bi bio moguć miran suživot sva tri naroda i svih njenih građana. Odluka Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti sva tri naroda na cijelom teritoriju BiH je ostala mrtvo slovo na papiru.

Rezultati izbora i postizborno djelovanje političkih stranaka također ukazuju da međusobno sukobljene nacionalne stranke, nažalost, nemaju ozbiljne političke alternative koja bi programski i praktično djelovala na zbližavanju i mirnom suživotu tri naroda.

Najbolje izborne rezultate 2010. godine u oba entiteta ostvarile su stranke koje su u svoje nazive integrirale socijaldemokratske prefikse/sufikse. U RS je nadmoćnu izbornu pobjedu ostvarila Dodikova SNSD³⁰ koja je od ranije prepoznata kao stranka izrazito nacionalnog karaktera – čiji je politički program prvenstveno usmjeren očuvanju i jačanju etnički očišćenog srpskog entiteta. Budući da je Republika Srpska tijekom i nakon rata skoro potpuno „očišćena“ od druga dva naroda, ova stranka smatra da je nacionalno pitanje Srba i demokracije općenito u tom entitetu u potpunosti riješeno te je jedini cilj ove nacional-socijaldemokratske političke opcije

---

³⁰ SNSD – Savez nezavisnih socijaldemokrata.

očuvanje daytonske Republike Srpske uz težnju za jačanjem veza sa „maticom“ Srbijom.³¹

U Federaciji BiH najveći broj glasova je osvojila SDP BiH³² koja se programski predstavlja kao multinacionalna–socijaldemokratska partija, očito po uzoru njihova pravnog i idejnog prednika Komunističku partiju. Stupanjem u postizbornu koaliciju sa SDA, najvećom muslimansko-bošnjačkom strankom u BiH, te nastojanjem potpunog negiranja izbornih rezultata u odnosu na političke opcije koje su dobile legitimitet hrvatskog izbornog tijela, ova stranka je nakon izbora 2010. sada otvoreno pokazala svoj etnopolitički karakter. SDP uvelike razotkriva narav svoje proklamirane multietničnosti marginalizacijom Hrvata pokušavajući uspostaviti vlast isključivanjem stranaka za koje je hrvatski narod velikom većinom glasovao. Velika je šteta što se i SDP, zlorabeći defektna ustavna rješenja, umjesto znaka nade i ohrabrenja pretvorila u poruku straha i podvojenosti. Iako to ne želi priznati, SDP se pridružila snagama koje sve vrijeme poraća daytonsku podjelu BiH na dva entiteta, eliminirajući hrvatski narod s političke scene, pretvaraju na podjelu između dva naroda. Ovo dodatno jačanje nacionalnih političkih blokova ukazuje na tendenciju trajne podjele Bosne i Hercegovine po etničkom principu što je moguće zaustaviti samo pravičnom reformom države i donošenjem novog ustava po mjeri sva tri naroda i svih građana, što podrazumijeva postizanje političkog kompromisa.

Zbog potpune udaljenosti etnopolitičkih stavova u BiH cijenimo da do kompromisa domaćih političara vjerojatno neće doći u skorije vrijeme jer su Daytonom i nakon Daytonu Srbi u BiH već postigli ciljeve velikosrpske politike od kojih neće lako odustati, Hrvati teže ka uspostavi novog entiteta u kojemu bi imali etničku većinu, dok u isto vrijeme Bošnjaci kao najbrojniji narod u BiH ustrajavaju na unitarnom modelu države – koji već provode majorizacijom u Federaciji BiH.

Stoga Komisija, i ovom prilikom, naglašava da bi uloga međunarodne zajednice u iznalaženju pravičnog ustroja države morala biti odlučujući čimbenik temeljite ustavne reforme, koja je preduvjet očuvanju zajedničke države i izgradnji pravičnog demokratskog društva.

---

³¹ Lider te stranke Milorad Dodik je u više navrata prijetio međunarodnoj zajednici odcjepljenjem od BiH, što je očito kod OHR urodilo plodom. Uslijed ranijih sličnih pritiska OHR je još više ojačao poziciju Republike Srpske prilikom nametanja reformi entitetskih ustava.

³² SDP - Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine, čiji je lider prof. dr. Zlatko Lagumdžija – član Bošnjačkog instituta koji je osnovao Adil-beg Zulfikarpašić.

1.4 Sigurnost građana

Sigurnost građana Bosne i Hercegovine odnosno stanje sigurnosti u Bosni i Hercegovini je, prema izvješćima agencija za provođenje zakona, zadovoljavajuće. Ova izvješća pokrivaju graničnu sigurnost, organizirani kriminal, terorizam, krivotvorenje osobnih isprava, oduzeto ilegalno oružje, krijumčarenje i trgovinu ljudima, neovlaštenu proizvodnju i stavljanje u promet opojnih droga, krivotvorenih novčanica, krađu i preprodaju ukradenih vozila, rabojništva i razbojničke krađe, gospodarski kriminal, pranje novca, krijumčarenje robama i nedozvoljenu trgovinu te stanje javnog reda i mira.

Međutim, sigurnost građana nije opisana samo u izvješćima sigurnosnih agencija jer je upravo ona sigurnost iz financijskih izvješća i izvješća o socijalnom stanju u zemlji u ovome trenutku mnogo važniji i zorniji pokazatelj sigurnosti građana.

Stupanj nezaposlenosti za 2010. godinu je 27,2% od ukupnoga broja radno sposobnih stanovnika, od čega su 27,3% muškarci i to njih 60% je u dobi između 25-49 godina, a 32,3% su žene i to 64% u dobi od 25-49 godina. Inflacija je dosegla 2,5%, a vanjski dug vlade je povećan za 14%, uglavnom zbog jačanja dolara u odnosu na domaću valutu.³³

Prema nekim procjenama 20% stanovništva BiH živi ispod razine siromaštva. Broj siromašnih u BiH ove godine povećan je za 20% u odnosu na prethodnu, dok više od polovine stanovnika živi na rubu egzistencije.³⁴ Svaki peti građanin BiH živi od 1,50 Eura dnevno, za što se može kupiti samo kruh i mlijeko.³⁵ Oko 60% umirovljenika u BiH živi u ekstremnom siromaštvu, a njih 215.000 prima mirovinu nižu od 150 Eura.³⁶ S jednim obrokom dnevno iz narodne kuhinje preživljava 20.000 građana BiH, a čak 700.000 živi ispod opće razine siromaštva, a tu se ubrajaju svi oni čija su mjesečna primanja manja od 120 Eura.³⁷ I za oporavak od recesije će biti potreban dug period.

Opće siromaštvo stanovništva je prouzročeno:

- ratom (uništeni proizvodni i infrastrukturni kapaciteti, prekinute trgovačke veze),
- sporim reformama i nedostatkom radnih mjesta (posebno za mlade),
- kršenjem ljudskih prava (posebno u slučajevima povratničke i romske populacije, teškoće oko povrata imovine, ugrožavanje sigurnosti ili onemogućavanje povratka u predratno mjesto stanovanja i na predratno radno mjesto),
- neadekvatnim sustavom socijalne zaštite (U uvjetima malih fiskalnih prihoda, postojeći sustav socijalne zaštite ne može zbrinuti iznimno veliki broj siromašnih.

³³ Agencija za statistiku BiH.

³⁴ Ured Svjetske banke u BiH.

³⁵ Udruženje potrošača FBiH.

³⁶ Savez udruženja umirovljenika FBiH.

³⁷ Isto.

Svaki peti stanovnik je u nekom vidu primatelj socijalne pomoći. U usporedbi s drugim zemljama regiona, socijalna pomoć u BiH je neravnomjerno raspoređena između ugroženih grupa i ima zbog toga ograničen učinak na smanjenje općeg siromaštva u zemlji.),

- zastarjelim sustavom obrazovanja (Sustav obrazovanja je potrebno reformirati kako bi se adekvatnije odgovorilo suvremenim potrebama tržišta rada, što bi znatnije utjecalo na povećanje zaposlenosti i smanjenje siromaštva.), i nedostupnost visokog obrazovanja za siromašne,
- korupcijom (koja posebno pogađa siromašne, bilo da se radi o posjeti liječniku, ostvarivanju prava na neki oblik socijalne pomoći, pribavljanju dokumenata, obrazovanju, povratu imovine ili zaposlenju. Raseljene osobe i prognanici, stari, ruralno stanovništvo i nezaposleni često su prisiljeni “plaćati” usluge jer često ne poznaju kanale komunikacije, koji bi im omogućili ostvarivanje prava na drugi način.),
- gospodarskim kriminalom (koji je porastao za 38,5% u odnosu na prethodnu godinu, i za prvih šest mjeseci ove godine ukupni pronevjereni iznos je oko sedam milijuna Eura),³⁸

Na cijelome području BiH još se uvijek intenzivno osjete posljedice rata, neophodno je spomenuti minirana područja i sigurnost povratnika na njihove posjede.

U zemlji koja je prije petnaest godina izišla iz rata ne bi se očekivalo šire razmatranje sigurnosti od zaostalih mina, ali se još učestalo događa da građani ginu od zaostalih mina, prvenstveno ne poštujući upozorenja o miniranome području, a ponekad i zbog nepostojanja oznaka o minama. Bosna i Hercegovina je i dalje jedna od najzagađenijih zemalja u regionu Jugoistočne Europe. Ukupna nepristupačna površina iznosi oko 1.482,23 km² – približno 3,00% teritorija zemlje. Ukupan broj miniranih lokacija je 13 077, a procijenjeni broj mina i neeksploziviranih ubojitih sredstava 220 000.³⁹ Centar za uklanjanje mina BiH je izradio strategiju kojom bi do 2019. godine Bosna i Hercegovina u potpunosti bila očišćena od mina.

Veliki je broj prognanika i izbjeglica čija je sigurnost ugrožena kada se vrate na svoja ognjišta, ali često nije ugrožena samo njihova fizička sigurnost nego je riječ o financijskoj i socijalnoj nesigurnosti zbog nepostojanja dovoljnoga broja radnih mjesta, velikoj neuposlenosti većinskoga stanovništva, a time posebno povratnika. Zbog toga, najveći broj povratnika su osobe starije životne dobi, koji najčešće primaju mirovinu ili ih financijski pomažu djeca ili rodbina koja ne živi na tom području.

Važni elementi sigurnosti jedne zemlje su i zaštita okoliša i vanjska i unutarnja politika zemlje. U proteklih je nekoliko godina Bosna i Hercegovina svoju vanjsku politiku fokusirala na izgradnji povjerenja sa zemljama članicama Europske unije,

---

³⁸ Transparency International BiH.

³⁹ Centar za uklanjanje mina BiH.

kako bi se građane Bosne i Hercegovine oslobodilo viza za ulazak u zemlje *Schengenskog* područja. Dana 15. prosinca 2010. BiH je zajedno s Albanijom dobila liberalizaciju viznoga režima, što predstavlja izniman napredak u vanjskoj politici naše zemlje.

Najznačajniji događaj u oblasti unutarnje politike u protekloj godini bili su opći izbori održani u listopadu. Opća sigurnost za vrijeme izbora je bila na visokoj razini. Do ovoga trenutka (kraj godine) rezultati izbora još uvijek nisu implementirani (na državnoj razini, niti u FBiH - entitetu s većinskim bošnjačkim i hrvatskim narodom). Razlog za sporo formiranje vlasti je teško formiranje koalicija političkih stranaka koje su na izborima ostvarile najbolje rezultate, a čiji su programi međusobno suprotstavljeni.

Ove su godine brojne prirodne katastrofe ugrožavale živote građana u mnogim područjima zemlje, a najveći problem je bio s poplavama i klizištima prouzročenim obilnim padavinama. I elementarne nepogode su ukazale na nesposobnost državnih struktura da zaštite ugrožene građana i da im pomognu. I tu je entitetska neprirodna podijeljenost i politička nespremnost na suradnju pokazala svoju pogubnu stranu.

Opća sigurnost za proteklu godinu je prema izvješćima zadovoljavajuća i karakterizira ju, u usporedbi s prethodnom godinom: smanjenje broja izvršenih kaznenih djela, povećanje ukupnoga broja evidentiranih prekršaja iz oblasti javnoga reda i mira, blago smanjenje broja prometnih nesreća sa smanjenjem broja poginulih i povrijeđenih osoba te smanjenjem broja napada na ovlaštene osobe, smanjenje broja ubojstava i ubojstava u pokušaju. Najbrojnija kaznena djela su protiv imovine.

Granična sigurnost; Pojačane granične provjere i zajedničke patrole na granici sa susjednim zemljama te provođenje regionalnih policijskih istraga značajno je smanjilo broj ilegalnih prelazaka granice (oko 200 osoba), što je u usporedbi s prethodnom godinom smanjenje za preko 20%.⁴⁰

Oblast azila je regulirana zakonskom regulativom koja je u velikoj mjeri usklađena sa standardima EU i međunarodnim standardima. Povećan je broj deportacija stranih državljana također za oko 20%. Također je povećan broj izdanih viza na granici.⁴¹

Organizirani kriminal: Sigurnost građana u nekim gradovima BiH narušena je oružanim obračunima članova pojedinih kriminalnih skupina. Pad gospodarskih aktivnosti, porast nezaposlenosti i siromaštva izvor je porasta svih vrsta kriminala, naročito organiziranog koji u sebi uključuje više vrsta kriminala: krađu automobila, neovlaštenu proizvodnju i trgovinu opojnim drogama, krijumčarenje i trgovinu ljudima i ilegalnu trgovinu oružjem koji su ujedno i najunosniji oblici kriminala.

---

⁴⁰ Granična policija BiH.

⁴¹ Služba za poslove sa strancima BiH.

Terorizam: U lipnju se dogodio teroristički napad na policijsku stanicu u Bugojnu (Središnja Bosna) u kojem je ubijen jedan policajac i petorica ranjena. Počinitelji su uhićeni kao i osobe za koje je utvrđeno da su pružali pomoć počiniteljima. Imajući u vidu da je broj ulazaka i izlazaka osoba iz zemalja visokog rizika preko državne granice u porastu, stalno se provjeravaju podaci o sigurnosnim aspektima aktivnosti pojedinih osoba stranog podrijetla i njihovim mogućim vezama s osobama iz BiH.

Registriran je znatan broj napada na pripadnike manjinskih i vjerskih grupacija čiji počinitelji nisu identificirani, što u građanima izaziva osjećaj nesigurnosti. Osjećaju nesigurnosti doprinosi i veliki broj osoba protiv kojih su podnesena kaznena izvješća zbog počinjenih kaznenih djela, nedozvoljenog korištenja, držanja ili preprodaje oružja ili eksplozivnih materija.

Javni red i mir najčešće su narušavani neovlaštenom uporabom oružja što je prouzročilo i pogibiju jednoga policajca, a preko stotinu ih je lakše ili teže povrijeđeno.⁴² Još jedan problem s oružjem i vojnom opremom je neadekvatno skladištenje i čuvanje odnosno njihovo moguće otuđenje i nelegalna trgovina.

Dakle, iako je sigurnost, odnosno nesigurnost jednaka za građane svih nacionalnih i vjerskih pripadnosti, ipak se može reći kako su najugroženije skupine građana: stari i bolesni, izbjeglice i prognanici, te povratnici i manjine na određenom prostoru. Ipak, financijska kriza i recesija trenutno najviše ugrožavaju socijalnu sigurnost građana, a time i njihov život.

1.5 Korupcija i organizirani kriminal

1.5.1 Korupcija u Bosni i Hercegovini

Korupcija je kazneno djelo i neprihvatljiva društvena pojava, čija je bit zlouporaba povjerenja. Kako je Bosna i Hercegovina zemlja koja je tranziciju iz socijalističkog i komunističkog sustava ka demokratskom prešla bolno i oružjem, tragovi starog sustava i mentaliteta kao i nedovoljna prilagođenost novih modela preuzetih iz razvijenih društvenih sustava je stvorila uvjete za nastavak postojanja korupcije, koja je nažalost imala duboke korijene i ranije na našim prostorima. Ovo ne opravdava korupciju u današnjem društvu, nego samo govori o činjenici da je neophodno vrijeme i iskustvo za postupno i temeljito mijenjanje naše zemlje na bolje.

U izradi strategija razvoja demokratskog društva jedna je od ključnih vodilja, u uspostavi vladavine zakona, eliminacija mogućnosti pojave korupcije jer nakon

---

⁴² Ministarstvo sigurnosti BiH.

njenog ukorjenjivanja potrebno je uložiti mnogostruko više napora i sredstava za borbu protiv korupcije. Reforme koje su provedene od završetka rata do danas dio su borbe protiv korupcije. To su: kontinuirana gospodarska reforma, reforma sudstva, policije, javne uprave, uspostava fiskalnog sustava zemlje, uprave za indirektno oporezivanje, granične policije. K tome, tu je i usvajanje zakona koji onemogućavaju korupciju, tj. zakona o sukobu interesa i zakona o slobodi pristupa informacijama.

Korupcija se pojavljuje u onim slučajevima gdje je vjerojatnost njene detekcije, te visina sankcija, toliko mala da je „isplativo“ koristiti se takvim načinom rada kako bi se ostvarila određena dobit. I zakonski okvir kažnjivim definira primanje dara i drugih oblika koristi, davanje dara i drugih oblika koristi, protuzakonito posredovanje te zlorabu položaja ili ovlaštenja.

Jedini način da se ovaj problem riješi je učiniti korupciju „neisplativom“. Građani kao najveće uzročnike korupcije navode opću krizu morala u društvu, siromaštvo, neodgovarajuće zakonodavstvo i njegovu primjenu, pravosuđe itd. Oni su mišljenja da je korupcija najizraženija u segmentu javnih nabavki, privatizacije, zdravstva, obrazovanja, carina, pravosuđa. I političke stranke su u njihovoj percepciji uvijek u samom vrhu područja raširene korumpiranosti (prema nekim ranijim istraživanjima građani bošnjačke nacionalnosti zdravstvo vide kao najraširenije područje korupcije, Srbi privatizaciju, a Hrvati pravosuđe).⁴³

Uglavnom su svi suglasni da je to štetna pojava protiv koje se treba boriti zakonitim sredstvima, ali je istovremeno široko prihvaćena kao način života u Bosni i Hercegovini. Građani korupciju ne vide kao najveći problem društva jer je prema nekim istraživanjima najveći problem nezaposlenost za 30,2% građana, siromaštvo za 27,2%, korupcija za 16,4%, kriminal za 13,6% građana.⁴⁴

Gospodarski razvoj u posljednjih deset godina, primjetan u brojnim oblastima, ozbiljno ugrožava narastajuća korupcija u javnim poslovima (uključujući izvršnu vlast, sudstvo, policiju, školstvo, zdravstvo itd.). I dok se bruto domaći proizvod u posljednjih deset godina skoro udvostručio, narastajuća korupcija sprečava dalje širenje pozitivnih pomaka u gospodarstvu i u društvu uopće.⁴⁵

Prema istraživanju Transparency International BiH građani su najspremniji dati mito: za ljekarske usluge, zatim za zaposlenje, izbjegavanje plaćanja raznih prometnih kazni, za dobivanje građevinske dozvole i sl., ali ispitanici u većini nisu željeli govoriti o novčanim iznosima, nagradama i poklonima koje su spremni dati. Ipak, trenutno je manji broj građana spremnih dati mito, nego što je to bilo prethodnih godina, što je vjerojatno prouzročeno općom finansijskom krizom.

---

⁴³ Istraživanje Transparency International BiH.

⁴⁴ Izvešće Transparency International za 2008. godinu

⁴⁵ Izvor: Centralna banka BiH.

Spomenuto istraživanje je, pored ostaloga, ukazalo i na problem korupcije u policiji (nedavna policijska akcija u kojoj od uhapšene 42 osobe, 15 njih je bilo policijskih službenika). Istraživanja pokazuju da 55% građana u BiH smatra da su gotovo svi ili većina pripadnika policijskih snaga korumpirani. Također, isto istraživanje je pokazalo da 7,5% građana BiH smatra da je policija upravo najkorumpiranija institucija u BiH. Međutim, kada se povuče paralela između broja građana i broja policajaca koji su uključeni u djela korupcije 85% građana je sudjelovalo u korupcijskim radnjama, a „samo“ 17% policijskih službenika.

Korupcija u zdravstvu je prisutna u mnogim zemljama dok u zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji predstavlja izuzetan problem zbog oskudnosti resursa samog javnog sektora, koji ujedno i dominira u pružanju zdravstvenih usluga. Kako do sada nema zabilježenih slučajeva gonjenja odgovornih za korupciju u javnim nabavkama u zdravstvu, istu se može samo procjenjivati. Naime, s obzirom da je izdvajanje za javne nabavke u sektoru zdravstva na razini od oko 30%, te da od tog iznosa oko 15-20% bude predmet korupcije, može se reći da se 50-60 miliona maraka prelje u privatne džepove, tj. da se isti iznos ne utroši za unapređenje i pružanje usluga u ovom sektoru.⁴⁶

Problem je i iscjepkanost zdravstvenog sektora, naročito u FBiH, gdje se pojavljuju mnoge institucije koje je teško ažurno i sveobuhvatno kontrolirati u vezi s javnim nabavkama. I dok zakon predlaže centralizaciju kontrole javnog trošenja sredstava, organizacija rada postojećih sektora koji troše javna sredstva ne prati ova rješenja. Tako se na primjeru FBiH u procesima javnih nabavki u zdravstvu javljaju federalne institucije, županijske institucije, jedinice lokalne samouprave, klinički centri, bolnice, domovi zdravlja itd.

Osnovni razlozi i problemi za korupciju u javnim nabavkama leže u neodgovarajućim odredbama samog *Zakona o javnim nabavkama i podzakonskim aktima* koji su zbog nepreciznosti ostavili prostor za zlouporabe od strane najodgovornijih u mnogim ugovornim organima. Zakon o javnim nabavkama BiH, koji je donesen 2004. godine, je zakon koji su europski stručnjaci ocijenili kao usklađen s direktivama i praksom Europske Unije, ali koji od samog početka primjene ukazuje na prostor za moguće koruptivne radnje u Bosni i Hercegovini. To se prvenstveno odnosi na njegovu nedovoljnu preciznost i neadekvatnu podzakonsku razradu, neusklađenost s administrativnim okvirom, nedovoljno razrađene instrumente žalbi i kontrole, neadekvatan institucionalni kapacitet za njegovo provođenje.

Također, postojeći sustav upravljanja i kontrole trošenja javnih sredstava, u kome su glavne karike Agencija za javne nabavke, Ured za razmatranje žalbi i Sud BiH,

---

⁴⁶ Istraživanje Udruge građana „Tender“ (nevladina organizacija koja se bavi isključivo borbom protiv korupcije u javnim nabavkama).

dopušta rast korupcije u oblasti javnih nabavki. Treba spomenuti da se u BiH putem javnih nabavki troši do 50% manje sredstava u odnosu na zemlje EU, što svakako govori o velikom dijelu trošenja javnih sredstava koji se službeno ne registrira⁴⁷.

Transparency International Bosne i Hercegovine (TI BiH) je objavio rezultate globalnog Indeksa percepcije korupcije (CPI) za 2010. godinu prema kojima Bosna i Hercegovina u protekloj godini nije napravila značajan pomak u iskorjenjivanju korupcije u javnom sektoru, pa se tako na listi od 178 zemalja svijeta nalazi na 91. mjestu prema razini korupcije. BiH nosi indeks 3,2 na skali od 0 do 10, gdje 0 predstavlja apsolutnu korupciju, a 10 zemlju oslobođenu korupcije. U Europi, ali i zemljama regiona, BiH je, na samom dnu.

U usporedbi s prethodnom godinom, kada je Indeks iznosio 3,0, BiH je ostvarila neznatan napredak od svega 0,2 (vidi Tabelu 1) . Taj napredak se može najprije vezati za usvajanje Zakona o Agenciji za prevenciju i koordinaciju borbe protiv korupcije, te antikorupcijske strategije, koje ipak do sada nisu dale nikakve rezultate, pa se može slobodno reći da je ovaj napredak samo formalne prirode, dok suštinski BiH još uvijek nije ni blizu svojih susjeda u posvećenosti borbi protiv korupcije.⁴⁸

Trendovi indexa percepcije korupcije prema istraživanjima TI za BiH od 2003. – 2010. godine. Tabela 1:

godina	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
CPI	3.3	3.1	2.9	2.9	3.3	3.2	3.0	3.2

BiH je još uvijek među zemljama s velikim raskorakom između broja usvojenih zakona i primjene tih zakona, te tako odgovorni za djela korupcije prolaze bez ikakvih kazni i posljedica. Dakle, neophodna je veća primjena postojećih pravila i zakona jer nije dovoljna samo deklarativna posvećenost vlasti u borbi protiv korupcije, već se borba protiv ove pojave i principi transparentnosti i odgovornosti moraju vidjeti kroz njihova djela.

Kaznena djela prijevare i korupcije su naročito zastupljena u oblasti javnih nabavki kao i u procesu privatizacije državne imovine u BiH. U posljednjih je godinu dana zabilježen porast gospodarskoga kriminala za 19,60% za cijelu BiH. Kaznenim djelima iz ove oblasti stečena je protupravna imovinska korist u iznosu od 15 643 592, 00 KM (1,00€ = 1,98KM).⁴⁹

Borba protiv korupcije je uzaludna ukoliko se u nju ne uključe svi stupovi integriteta jednog društva - mediji, nevladine udruge, poslovni svijet i sami građani. Iako se u

⁴⁷ UG „Tender“

⁴⁸ Transparency International BiH.

⁴⁹ Izvješće o stanju sigurnosti u BiH u 2009. godini, Ministarstvo sigurnosti BiH.

javnosti povremeno pojavljuju medijski natpisi o korupciji, još uvijek je to daleko od zadovoljavajućeg. Možda se razlozi mogu pronaći u ponekad podaničkome odnosu medija prema određenim političkim strankama ili poslovnim subjektima, u okviru kojeg se za „prešućivanje“ dobivaju određeni poslovi (npr. reklamiranja).

Istovremeno, civilno društvo koje se bavi problemima korupcije još uvijek je u samome začetku, te zasad postoji svega nekoliko organizacija koje se bave ovim pitanjem. Pretpostavka je da će značaj problema, kao i fokus međunarodne zajednice i Europske Unije, u velikoj mjeri utjecati na daljnji razvoj civilnog društva koji će se baviti borbom protiv korupcije. Naravno, osnova za borbu protiv korupcije je promjena trenutne svijesti cijeloga društva u društvo u kojem će građani i poslovni sektor prestati tolerirati postojeće uvriježene prakse korupcije.

1.5.2. Organizirani kriminal

Organizirani kriminal je izrazito štetna pojava za društva u bilo kojoj fazi razvoja, a posebno za ona koja su u fazi tranzicije i demokratskog preobražaja. Organizirani kriminal zadire u sve sfere društva, izravno i neizravno uništava živote i pričinjava veliku materijalnu štetu, producira i potiče druge vrste kriminala, uzrokuje osjećanje straha i nesigurnosti te narušava integritet i ugled državnih institucija i države u cjelini.

Organizirani kriminal podrazumijeva vršenje kaznenih djela od strane organizirane kriminalne grupe ili njenih pripadnika. Dostupna saznanja ukazuju na postojanje različitih pojava oblika organiziranog kriminala na području Bosne i Hercegovine i to u njegovim različitim aspektima očitovanja (nedozvoljena proizvodnja i promet opojnim drogama, nedozvoljeni promet oružjem i vojnom opremom, trgovina ljudima, krijumčarenje ljudi i ilegalne migracije, gospodarski kriminal i poreske utaje, krivotvorenje novca i drugih vrijednosnih papira, zloupotreba službenog položaja, visokotehnološki kriminal, krađa i preprodaja motornih vozila, ucjene, iznude, otmice, razbojničke krađe i dr.).

U strateškom dokumentu Vijeća ministara BiH, Strategiji za borbu protiv organiziranoga kriminala (2009-2012), se navodi kako u Bosni i Hercegovini do sada nije provedeno relevantno i sveobuhvatno istraživanje o pojavnosti i rasprostranjenosti organiziranog kriminala, te se zato mora reći da je u sigurnosnom smislu u Bosni i Hercegovini ovo nedovoljno istraženo područje. Ovome se mora dodati činjenica kako su političke odluke obično neblagovremene, reforme se sporo provode, ulažu se nedovoljni naponi na konsolidaciji i usklađivanju kaznenopravnog sustava s agencijama za provedbu zakona koje su fragmentirane, nepovezane i

nekoordinirane uz odsustvo prikupljanja i blagovremene razmjene informacija zbog čega borba protiv organiziranog kriminala ostaje neadekvatna u odnosu na stvarni problem.

Tako ocjena postojećeg stanja nije moguća i daje se isključivo na temelju procjena prikupljenih obavještajnih podataka, zaključaka koji proizlaze iz podataka prikupljenih operativnim radom policijskih službenika i tijekom kriminalističkih obrada, te statističkih podataka o osobama prijavljenih tužiteljstvima. Analize upućuju na to da organizirani kriminal u BiH u značajnoj mjeri određuju geopolitički položaj, tranzicijski procesi u zemlji i okruženju i poremećen društveno-ekonomski sustav.

Faktori koji pogoduju razvoju organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini su brojni, a po vrsti i intenzitetu slični su faktorima istovrsne pojave koja je zahvatila sve zemlje u tranziciji. Posebno su utjecajni sljedeći faktori: poremećen društveno-ekonomski sistem i korupcija, tranzicija društva i prelazak društvenog vlasništva u privatno, nestabilna politička situacija, specifičan geo-strateški položaj BiH, socijalna nejednakost stanovništva i siromaštvo, visok stupanj nezaposlenosti, neprimjenjivanje ili selektivno primjenjivanje propisa, nedostatak profesionalizma i zloupotreba suvremenih tehnologija, kao i odsustvo međuagencijske i međuinstitucionalne suradnje i njihovo nekoordinirano djelovanje.

Organiziranom kriminalu u svim njegovim oblicima u 2010. godini pogodovali su tijekom globalne financijske krize. Sva dosadašnja iskustva upućuju na zaključak da u okolnostima ekonomskih kriza oblici organiziranog kriminala poprimaju novi intenzitet i sadržaj. Naime, uvećanje broja neuposlenih i egzistencijalno ugroženih uvećava broj potencijalno novih nositelja organiziranog kriminala u svim njegovim oblicima, prije svega u ilegalnoj trgovini drogom, ilegalnim migracijama, svim segmentima ilegalne trgovine visokotarifnim robama, oružjem, ukradenim vozilima i dr.

Imajući u vidu geostrateški položaj Bosne i Hercegovine, te značaj tzv. „Balkanske rute“ koja jednim svojim dijelom prolazi kroz Bosnu i Hercegovinu, može se smatrati da nedozvoljeni promet opojnim drogama predstavlja jednu od najznačajnijih aktivnosti organiziranih kriminalnih grupa koje djeluju na području BiH. Podaci o zaplijenjenim količinama potvrđuju ovu tvrdnju, mada zaplijenjene količine predstavljaju tek mali dio od onog za što se pretpostavlja da je ukupna količina droge koja se krijumčari kroz ili u Bosnu i Hercegovinu. Dostupni pokazatelji ukazuju da je, bez obzira na određene rezultate koji su postignuti u suzbijanju i presijecanju ilegalnih aktivnosti, promet opojnim drogama u porastu, posebno ako se kao parametar uzme porast neposrednih uživatelja na području Bosne i Hercegovine.

Jedan od oblika kriminala koji u posljednje vrijeme sve više poprima elemente organiziranosti na prostorima BiH su svakako krađe i preprodaja ukradenih motornih

vozila. Osobe koje se bave ovim vidom kriminala su dobro organizirane i opremljene sofisticiranom opremom. Na ovakvu konstataciju upućuju i podaci da je razotkriven veći broj organiziranih grupa koje su se bavile krađom i preprodajom vozila. Činjenica je da kriminalne grupe ostvaruju dobru suradnju bez obzira na kantonalne i entitetske granice unutar BiH, a isti slučaj je i s međudržavnim granicama koje im ne predstavljaju ozbiljnu prepreku. Falsificirane i ukradene registarske tablice, krivotvoreni dokumenti za vozila, lažne „identifikacijske oznake“ kojima se osigurava novi identitet vozila, koriste se za nesmetan prolaz kroz policijske i carinske kontrole, a isto tako evidentna je i povezanost kriminalaca sa službenicima koji rade na graničnim prijelazima. Podaci ukazuju na povezanost organiziranih kriminalnih grupa s pojedinim policijskim službenicima u nekim od agencija za provedbu zakona u BiH. Poseban modus kriminala s vozilima na području BiH za koji su se specijalizirale neke kriminalne grupe jest krađa vozila, a potom ucjena vlasnika uz zahtjev da otkupi vlastito vozilo. Nerijetko vlasnici daju traženi iznos za otkup, ali budu prevareni i vozilo im ne bude vraćeno, a od strane kriminalne grupe vozilo se „izreže“ i prodaje u dijelovima. U BiH prema raspoloživim podacima tijekom 2008. godine ukradeno je preko 1750 vozila.⁵⁰

Posljednjih godina se Bosna i Hercegovina osim tranzita ili odredišta, češće pojavljuje i kao zemlja podrijetla žrtava trgovine ljudima, najčešće u cilju seksualne i radne eksploatacije. Učestalo presijecanje lanaca ilegalne migracije od strane nadležnih organa BiH i država u okruženju, uz procesuiranje dijela organizatora i sudionika, sprečavanje ilegalnih prelazaka granice i deportacija više desetina migranata, kao i primjena *Protokola o provođenju zajedničkih patrola uz zajedničku granicu* koji je BiH potpisala sa susjednim državama (Hrvatska, Srbija, Crna Gora) imalo je za posljedicu da se u posljednje vrijeme odvijaju ilegalne migracije u višestruko smanjenom intenzitetu u odnosu na raniji period.

Pranje novca predstavlja spoj između općeg i gospodarskog kriminala i jedan je od važnijih faktora organiziranog kriminala. Uočene tendencije ukazuju da se novac stečen kaznenim djelima ulaže u kupovinu nekretnina i luksuznih dobara na teritoriji Bosne i Hercegovine. Također, nezakonito stečen novac se transferira van granica Bosne i Hercegovine na privatne račune fizičkih osoba, kao i na račune „off shore“ firmi koje se osnivaju za tu namjenu. Prisutna je i tendencija da se ovaj novac plasira u legalne tijekove, pri čemu se koriste specijalizirana lica iz oblasti financija za pranje novca. Uočena je pojava i da se novac stečen na nelegalan način u inozemstvu unosi u zemlju, fizički ili putem bankarskih transfera i ulaže u nekretnine u Bosni i Hercegovini, čemu pogoduje nepostojanje ili nezadovoljavajuća primjena propisa o

---

⁵⁰ Izvor: Strategija za borbu protiv organiziranog kriminala u BiH (2009-2012).

podrijetlu imovine. Proces privatizacije u Bosni i Hercegovini u velikoj mjeri omogućuje ulaganje „prljavog“ novca u kupovinu javnih poduzeća koja se privatiziraju.

Postoje naznake da je krivotvorenje novca, pogotovo nakon uvođenja jedinstvene europske valute, prisutan i u Bosni i Hercegovini. Navedena kriminalna djelatnost odnosi se uglavnom na distribuciju i stavljanje u promet krivotvorenih novčanica i to najčešće valute Euro (uglavnom u apoenju od 100 Eura).

Izražena je pojava ilegalne trgovine visokotarifne robe, posebno cigareta, koja je naročito prisutna na pograničnom području između BiH i Crne Gore, a u nešto manjem obimu između Srbije i BiH, odnosno Hrvatske i BiH. Ova pojava u svom postojanju ima intervale intenziviranja i određenih stagnacija, uvjetovanih brojnim faktorima, prije svega cijenama cigareta na tržištu BiH i zemljama u okruženju. Od ukupne količine cigareta koje su ilegalno prebacuju u BiH, dio završi u ilegalnoj prodaji u zemlji, a dio se transportira prema Hrvatskoj ili u zemlje EU, što upućuje na međunarodni karakter organiziranoga kriminala.

Razbojništva vrše dobro organizirane grupe koje najčešće vrše napade na bankarske i poštanske institucije koje nemaju adekvatne mehanizme zaštite. Pored toga, bilježe se i slučajevi razbojništava nad trgovačkim i uslužnim objektima, kao što su prodajni centri, benzinske stanice, kladionice i slično. Naročito su zabrinjavajući slučajevi razbojništva u privatnim stambenim objektima, a zabilježeni su i slučajevi presretanja motornih vozila.

Zajednička karakteristika svih ovih djela je da se pri izvršenju koristi vatreno oružje i druga sredstva prinude, te da se gotovo uvijek radi o dobro pripremljenim i organiziranim kriminalnim aktivnostima. Uz višemilijunske materijalne štete, ova vrsta kriminala izrazito se negativno odražava i na osjećaj sigurnosti građana, kako zbog svoje brutalnosti, tako i zbog medija koji o tome izvještavaju, izazivajući osjećaj nesigurnosti i percepciju o visokom stupnju ugroženosti stanja opće sigurnosti u državi. Podaci iz Izvješća o stanju sigurnosti u BiH za 2008. godinu navode: 24 slučaja razbojništva banaka, pošta i novca u transportu, broj razbojništava i razbojničkih krađa u sportskim kladionicama (60), na benzinskim stanicama (48), a poslovnice lutrije (4). Zabrinjava da je nastavljeno opadanje postotka rasvijetljenosti ovih slučajeva u odnosu na prethodne godine, posebno u onim objektima koji nemaju adekvatno fizičko i drugo osiguranje. U ovim razbojništvima i razbojničkim krađama teže ili lakše povrede zadobile su 52 osobe, a ukupno je opljačkano 2.108.260 KM.⁵¹

---

⁵¹ Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv organiziranog kriminala (2009-2012).

Podaci za 2009. godinu govore da se oko 60% kriminalnih grupa u BiH bavi krijumčarenjem narkotika, kao jednom od najunosnijih kriminogenih djelatnosti (broj kaznenih djela u vezi sa zlouporabom droga je u odnosu na prethodnu godinu u padu za 11%, ali je količina zaplijenjene droge veća), a pored toga prisutno je i krijumčarenje ljudi (povećanje za 25%), trgovina i krijumčarenje vatrenog oružja i municije (povećanje za 5,25%), organizirana krađa i preprodaja ukradenih automobila (u padu za 5,21%) i organizirano falsificiranje isprava (povećanje za 2,37%).⁵²

---

⁵² Izvješće o stanju sigurnosti u BiH u 2009. godini.

2. Gospodarska i socijalna prava

Stanje gospodarstva i socijalnih prava je neraskidivo povezano. Naime, samo u dobro uređenoj državi gospodarstvo može dobro funkcionirati i stanovnicima ponuditi radna mjesta kojima ostvaruju preduvjete u kojima je moguće jamčiti ostvarenje socijalnih prava svim građanima.

2.1 Socijalna slika u 2010.

Socijalna slika u Bosni i Hercegovini se pogoršava jer se broj siromašnih i socijalno ugroženih iz dana u dan povećava zbog vrlo teške ekonomske situacije u BiH koju je dodatno pogoršala i Svjetska ekonomska kriza.

2.1.1. Siromaštvo

Pokazatelji govore da će mnogi oblici siromaštva tijekom godina rasti, a ne smanjivati se. Jedan od razloga rasta siromaštva jest i taj što Bosna i Hercegovina nakon traumatskih događanja, sukoba i ekonomski neprirodne i štetne podjele još nije u stanju normalno funkcionirati, pa stoga njezin politički i institucionalni sustav ne može postići značajne rezultate na području društvenog razvoja i borbe protiv siromaštva. Ukoliko usporedimo podatke o plaćama i cijenama osnove košarice dobara, jasno je kako građani Bosne i Hercegovine najteže žive u cijeloj regiji. Primjerice, prosječan Slovenac zaradi oko 1900 KM, a na najosnovnijih 20 namirnica potroši 58 KM, prosječan građanin u Hrvatskoj zaradi 1300 KM, a na najosnovnijih 20 namirnica potroši 53 KM, dok prosječan građanin u Bosni i Hercegovini zaradi 782 KM, a za osnovne namirnice izdvoji 40 KM. Ovim podacima treba dodati i činjenicu kako u našoj zemlji rapidno rastu cijene energenata te odjeće i obuće. Stalno smanjenje plaća, povećanje cijena hrane i pića, nerealne cijene energenata, lihvarske kamatne stope jasno pokazuju sav jad i bijedu u našoj zemlji, stoga i nije iznenađujuće da 20 % građana Bosne i Hercegovine živi u dubokom siromaštvu, dok je 50 % na granici siromaštva.⁵³

Prema istraživanjima Svjetske banke u 2007. godini više od 500.000 građana u Bosni i Hercegovini je bilo siromašno, njihova mjesečna primanja bila su niža od 205 KM. Svjetska banka od tada nije mjerila siromaštvo ali je objavila procjenu po kojoj bi

---

⁵³ www.dnevni-list.ba

broj siromašnih građana u 2010. godini mogao biti veći za više od 90.000. Među siromašnima je veliki broj starih osoba i umirovljenika. Podaci fondova za mirovinsko osiguranje Federacije BiH i RS pokazuju da su minimalne mirovine u iznosu od 160 do 296 KM u oba entiteta u lipnju 2010. godine primila 196.950 od ukupno 564.856 umirovljenika.⁵⁴ Upravitelj Centralne javne kuhinje Crvenog križa Federacije BiH, kaže da je mnogo veći broj ljudi kojima je korištenje javnih kuhinja neophodno, ali ne ispunjavaju stroge kriterije koje određuju centri za socijalni rad. Jedan od kriterija u RS je da su mjesečna primanja osobe manja od 41 KM, a u Federaciji BiH od 70 KM.⁵⁵ Prema podacima na području Federacije BiH djeluje 23 javne kuhinje u kojima se hrani oko 14.000 ljudi. Aktualno predugo trajanje izostanka pravednog političkog i pravnog rješenja ratom u svakom pogledu teško satrvene zemlje podražava množinu velikog, pa čak i ekstremnog siromaštva. To siromaštvo u današnjem europskom humanističkom i tehnički vrlo naprednom ambijentu, kojem pripada i naša zemlja, suprotnost je onom izobilju koje uživa jedan veliki dio današnje europske populacije, među kojima se nalazi i dio naše bogataške elite, koja se najčešće preko noći obogatila, nerijetko na nedopustiv način i na račun obespravljenih nasilno osiromašenih naših građana.

2.1.2. Socijalna i zdravstvena zaštita

Sustav socijalne zaštite u BiH je izrazito podijeljen i sastoji se od trinaest gotovo nezavisnih sustava, dok je koordinacija među njima neznatna. Politike socijalne zaštite i pomoći su regulirane na entitetskom nivou, sistem je centraliziraniji u Republici Srpskoj dok je u Federaciji BiH nadležnost na kantonalnim nivoima. Sustav socijalne zaštite je zasnovan na shemi socijalnog osiguranja koji se financira iz doprinosa na plaće i shemi socijalne pomoći koja se financira iz društvenih generalnih dohodaka.

Procjena je da je 10% stanovništva BiH onesposobljeno, a nemaju nikakvo socijalno i zdravstveno osiguranje. Lica koja su rođena s invaliditetom primaju minimalnu pomoć koja im ne omogućava neovisnost i potpuno su marginalizirana, dok na primjer ratni veterani s 20-30% invaliditeta ili onesposobljenosti (što znači radno sposobni) primaju pomoć države. Civilne žrtve rata primaju malu ili nikakvu pomoć, oni koji i primaju neku pomoć mnogo je manja od one koju primaju sudionici rata.

---

⁵⁴ <http://www.depo.ba/vijest/12990>; *IZBORI 2006-2010: Šta su obećali, a šta ispunili bh političari?*, 3.8.2010.

⁵⁵ <http://www.depo.ba/vijest/12990>; *IZBORI 2006-2010: Šta su obećali, a šta ispunili bh političari?*, 3.8.2010.

Socijalna pomoć u kantonima Federacije Bosne i Hercegovine iznosi između 46 i 176 KM i nije se povećavala u proteklih pet godina, čak se u nekim kantonima i smanjivala.⁵⁶

U Republici Srpskoj oko 6.000 tisuća ljudi prima socijalnu pomoć od 41 KM mjesečno. Maksimalna pomoć iznosi 82 KM, ukoliko obitelj ima pet i više članova. Ova primanja nisu povećavana od 2003. godine. Računice pokazuju da samo jedna ministarska plaća vrijedi kao 88 mjesečnih uplata socijalne pomoći.⁵⁷

Nadalje, birokratski karakter socijalnih politika dodatno otežava pristup socijalnoj pomoći, dok odsustvo pristupa javnom prometu i objektima ključnih institucija (škole, bolnice, pošte) predstavlja ključni problem, kad je riječ o socijalnoj marginalizaciji lica s invaliditetom.

Nevladine organizacije, koje se bave socijalnim pravima i konkretnom pomoći ugroženim grupama, identificirale su sljedeće probleme u socijalnoj zaštiti ugroženih kategorija stanovništva:

- Iako je samo 2% stanovništava registrirano da ima pravo na socijalnu pomoć, država ne osigurava dovoljno sredstava da svi oni realiziraju ovo pravo;
- Predviđena sredstva u budžetima BiH koja se odvajaju za socijalnu pomoć su neravnomjerno raspoređena između ratnih veterana i ostalih primatelja socijalne pomoći;
- U oblasti zaštite osoba s invaliditetom, najizraženija je zakonima utemeljena diskriminacija između osoba s invaliditetom stečenim za vrijeme rata i osoba sa invaliditetom stečenoj po drugim osnovama;
- Žene žrtve rata su tek od 2006. godine stekle pravo na socijalnu pomoć, međutim još nisu doneseni odgovarajući pod zakonski akti koji bi omogućili primjenu zakona i pružanje pomoći ovoj kategoriji stanovništva od strane države;
- Država ne pruža adekvatnu zaštitu starijim osobama. Ovo se ogleda kroz neriješen status i vrlo niske mirovine koje ne dosežu ni minimum sredstava dovoljnih za život, lošu socijalnu zaštitu, visoke cijene liječenja i lijekova i drugo;
- Ne postoji institucionaliziran sistem brige o starim osobama, tako da se skoro svi problemi starih ljudi direktno prebacuju u nadležnost socijalnih službi i ustanova. Na ovaj način stari ljudi ostaju duboko marginalizirani u socijalnom i svakom drugom pogledu;
- Majke porodilje koje nisu u radnom odnosu svoja zakonom propisana prava u okviru socijalne zaštite, ostvaruju samo u ograničenom obimu. Iako je zakonom određeno da se pravo na ovu vrstu naknade ostvaruje godinu dana nakon porođaja, ovo pravo se samo ostvaruje u zavisnosti od ekonomske moći kantona ili općina;

---

⁵⁶ <http://www.depo.ba/vijest/12990>; IZBORI 2006-2010: Šta su obećali, a šta ispunili bh političari?, 3.8.2010.

⁵⁷ <http://www.depo.ba/vijest/12990>; IZBORI 2006-2010: Šta su obećali, a šta ispunili bh političari?, 3.8.2010.

- Stjecanje i gubitak prava na zdravstvenu zaštitu i socijalnu pomoć veže se za (ne)poštivanje roka od 30 dana za prijavu na Zavod za zapošljavanje, bilo po završenom obrazovanju, po prestanku radnog odnosa ili po prekidu školovanja s navršениh 15 godina starosti. Do gubitka i neostvarivanja ovog prava dolazi zbog nepoznavanja odgovarajućih procedura kao i roka za prijavu na Zavod, zbog neispunjenja obveza poslodavaca da izdaju pravovremena rješenja o otkazu, kao i neredovne uplate doprinosa poslodavca;
- Centri za socijalni rad su neadekvatno opremljeni. Također, velik problem predstavlja i nedovoljna stručna osposobljenost zaposlenih što sve skupa doprinosi da kakvoća rada i usluga ovih centara nije na ujednačenom nivou i ne ispunjava odgovarajuće standarde;
- Socijalna karta na nivou BiH nije urađena i ne postoje relevantni podaci o socijalnim potrebama stanovništva.

Zemlja sa ovako visokim političkim tenzijama i diskriminacijom gotovo ugrađenom u sistem, teško da može išta učiniti u borbi protiv socijalne marginalizacije. Nadalje, visok stupanj korupcije i kriminala dodatno otežava smanjenje siromaštva i poboljšanja standarda svih građana.

2.2. Aktivnost državnih vlasti za promicanje boljitka svih građana

Duhovi prošlosti Bosne i Hercegovine sputavaju njenu gospodarsku budućnost. Sukobi među Srbima, Bošnjacima i Hrvatima ne mogu se više voditi teškom artiljerijom i etničkim čišćenjem, ali otrovna kombinacija podjela, opstrukcija i ucjena od političara u svakoj grupi veliki je teret za BiH privredu, a time i za boljitak svih njenih građana. Na Balkanu, samo je Kosovo - koje više od polovice međunarodne zajednice ne priznaje kao neovisnu državu – u lošijoj privrednoj situaciji i više ovisno o stranoj pomoći od BiH. Političari već duže vremena najavljuju bolje uvjete za poslovanje, međutim, u izvješću Svjetske banke „*Doing Business*“ za 2010. godinu na ljestvici od 183 zemlje BiH je rangirana na 116 mjesto po lakoći obavljanja poslovanja. Kada je riječ o lakoći pokretanja biznisa BiH se nalazi tek na 160 mjestu. U odnosu na izvještaj iz 2006. godine kada su za pokretanje poduzeća u našoj zemlji trebala 54 dana, sada je za to potrebno 60 dana.⁵⁸ Za lokalne privatne firme, ključ opstanka je u odnosu s predstavnicima vlasti u oba entiteta kako bi osigurali da se dobiju ugovori koji se financiraju iz državnog budžeta. Strane firme se moraju boriti da dobiju sve vrste dozvola kao i garancije da neće biti uznemiravane, te da im nitko neće tražiti reket.

⁵⁸ <http://www.depo.ba/vijest/12990>; IZBORI 2006-2010: Šta su obećali, a šta ispunili bh političari?, 3.8.2010.

Prema podacima institucija koje prate proces privatizacije u BiH, zaključno s ožujkom 2010. godine, ostalo je neprivatizirano 745 poduzeća.⁵⁹ U izvješću Agencije za privatizaciju FBiH iz studenog 2009. godine stoji da su rezultati privatizacije izrazito loši proteklih nekoliko godina, tako da se može konstatirati da je proces praktično u zastoju. Kod ulaganja u energetske sektor Bosna i Hercegovina još nema nacionalnu električnu mrežu, iako su političari obećali da će ukloniti političke barijere koje koče njeno uspostavljanje. Dok su mnogi Bosanci i Hercegovci nesretni u takvom stanju stvari, neki nacionalistički političari su dosad uspijevali oživljavati etničke strahove u vrijeme izbora, bacajući u drugi plan ekonomsko nezadovoljstvo.

2.3 Ostvarivanje prava na rad (mogućnost zaposlenja, pravedna plaća, uvjeti rada...)

Ekonomski standard, a s njim u vezi i socijalna i zdravstvena sigurnost poglavito ovise o ljudskom radu koji zaslužuje adekvatno pravedno honoriranje, to jest zaradu. Zato je prevažno osigurati i radnika i radno mjesto, to jest izgraditi funkcionalnu ekonomsku strukturu u jednom mjestu, regiji, u cijeloj državi. Odgovornost za to leži na političkom vodstvu državnih institucija, na gospodarstvenicima, ali i na civilnom društvu naše zemlje.

Vremena su teška, posao je teško naći i svaka je pomoć dobro došla. Mnoge zemlje nalaze se u problemu nezaposlenosti, pa tako i našu zemlju nije mimoišla ta svjetska nevolja. Na svakom koraku govori se o tom problemu, ne zna se kako ga prevladati, a teško je izdvojiti koga ova svjetska pošast najviše pogađa, ali na prvom mjestu bi se reklo da su to mladi. Nivo zaposlenosti stagnira daleko ispod prosjeka u EU. Posebno je niska stopa zaposlenosti mladih osoba - starosti do 24 godine, i starijih od 55 do 64 godine. Nezaposlenost je značajna, dugoročnog je karaktera, a velik je i porast nesigurnih poslova. Stopa nezaposlenosti u BiH je oko 42%, ali uzimajući u obzir sivu ekonomiju, stvarna stopa nezaposlenost je procijenjena na 25%, što je još uvijek najviše zabilježena stopa nezaposlenosti u regiji.

Na zavodima za zapošljavanje među najbrojnijim zanimanjima na evidenciji nezaposlenih su: srednja stručna sprema treći stupanj - prodavači, automehaničari, bravari, kuhari; srednja stručna sprema četvrtog stupnja - ekonomski tehničar, maturant gimnazije, strojarski tehničar, medicinska sestra; viša školska sprema šestog stupnja - ekonomist, pravnik, nastavnik; visoka stručna sprema - diplomirani pravnik, diplomirani ekonomist, diplomirani socijalni radnik i diplomirani kriminalist.

---

⁵⁹ <http://www.depo.ba/vijest/12990>; IZBORI 2006-2010: Šta su obećali, a šta ispunili bh političari?, 3.8.2010.

Među nezaposlenim osobama s visokom stručnom spremom najbrojniji su diplomirani pravnici i diplomirani ekonomisti, ali se oni i najbrže zapošljavaju. Što si tiče kadrova koji su na tržištu rada najtraženiji, evidentna je potražnja za diplomiranim inženjerima informatike i elektronike kojih je vrlo malo na evidenciji nezaposlenih, kao i diplomiranih inženjera telekomunikacija, prometa, geodezije, geologije i građevine.⁶⁰

Problem kod nezaposlenosti je i njezino trajanje, jer više od polovice svih nezaposlenih čeka posao više od tri godine, a osobe dobi od 35 do 55 godina i duže od pet godina. Osobe koje duže čekaju zaposlenje gube vjeru u svoje sposobnosti i stručnost, a i poslodavci su skeptični prema njima. Većina osoba u radnoj dobi koje nisu zaposlene imaju ili vrlo nisku obrazovnu razinu (nezavršenu osnovnu školu ili samo osnovnu školu) ili raspolažu vrlo uskim stečenim znanjima i sposobnostima strukovnog obrazovanja. Jedan od razloga zašto je danas na evidenciji nezaposlenih registriran toliki broj osoba je, između ostalog, taj što u našoj zemlji ima puno osoba bez ikakve kvalifikacije. Naime, prema posljednjim statističkim podacima, od ukupnog broja nezaposlenih 32,56% su nekvalificirane osobe.⁶¹

Prema rezultatima istraživanja najveći dio radne snage u oba entiteta ima sljedeće karakteristike: žive na granici siromaštva, imaju nesiguran posao ili rade u neformalnom sektoru, rade na vrlo skućenom tržištu rada, s vrlo malo stabilnosti u pogledu daljeg razvoja, imaju male šanse za povećanje prihoda, vrlo su ranjivi na vanjske i unutrašnje faktore kao što su privatizacija, gubitak lokalnog tržišta, gubitak interesa inostranih ulagača ili smanjenje inostrane pomoći. Poslodavci u pravilu sklapaju ugovore o radu na određeno vrijeme čak i kad za to nisu ispunjeni zakonski uvjeti, što ima za posljedicu nesigurnost radnika i egzistencijalni strah da im poslodavac nakon isteka postojećeg ugovora neće ponuditi novi ugovor.

I dok obični građani zbog nedostatka radnih mjesta, gašenja kompanija u kojima rade i smanjenja radne snage svakodnevno ostaju bez posla bez ikakvih prava na naknade i otpremnine, bosanskohercegovački političari su se potpuno zaštitili zakonima koje su sami izglasali. Prema informacijama iz Ministarstva financija i trezora BiH, za zastupnike, izaslanike, članove Vijeća ministara i Predsjedništva BiH, kojima je nakon izbora istekao mandat, porezni obveznici moraju osigurati 3,4 miliona maraka za otpremnine. Približno toliko novca se mora osigurati i u proračunu Federacije BiH.

To je zakonski propisano odlukom o načinu obračuna plaća i ostalih materijalnih prava zastupnika i izaslanika u Parlamentarnoj skupštini BiH i na taj način se daje mogućnost političarima, koji su se četiri godine bavili samo politikom, da u godini

---

⁶⁰ www.dnevni-list.ba od 25.8.2010.godine.

⁶¹ www.dnevni-list.ba od 25.8.2010.godine.

dana nađu sebi posao. Prema ovom, porezni obveznici će biti primorani iz svog džepa financirati i novoizabrane i istrošene predstavnike vlasti koji su za četiri godine neuspješno vodili državu zadužujući je za osam milijardi maraka. Pro tome nisu propustili sebi povećati plaće. Prema zakonu, svaki član kolegija obaju domova državnog Parlamenta, ukoliko sebi ne osigura novu funkciju, za godinu dana će dobiti oko 52 tisuće maraka otpremnine, dok će nešto malo manje, oko 50 tisuća maraka dobiti „obični“ državni zastupnici/izaslanici.

Naime, nakon isteka mandata za svoje nepojavljivanje na sjednicama i, uglavnom, loše sudjelovanje u raspravama prilikom donošenja važnih zakona u Federaciji BiH, zastupnici i izaslanici će za godinu dana zaraditi još 30 tisuća maraka. Predsjedatelj obaju domova Parlamenta i ministri koji ne osiguraju neki novi mandat tijekom 12 mjeseci će primiti i do 37 tisuća maraka.

Upravo indolentan odnos prema najznačajnijim problemima građana ove zemlje, uz kroničnu neefikasnost, i jeste glavni razlog duboke krize u kojoj se nalazi BiH, na koju se ona svjetska samo „nakalemila“ služeći političarima kao dobar izgovor. Zbog toga, Bosni i Hercegovini, po svemu sudeći, prijeti novi val iseljavanja ljudi koji će trbuhom za kruhom ponovno masovno napuštati zemlju.

3. Vjerska prava

Svaki čovjek posjeduje neka temeljna ljudska prava. Među ta svakako spada i pravo na slobodno izražavanje svojih vjerskih uvjerenja.

Govoriti o vjerskim pravim u BiH i nije tako lako. Razlog za to leži i u povijesnim okolnostima kroz koja je BiH prošla. Naime, nikako se ne smije zaboraviti činjenica da je BiH bila dio komunističke Jugoslavije gdje su se vjerska prava sustavno zanemarivala i gdje se isticalo da je vjera „privatna stvar“. Pedeset godina života u takvim okolnostima i sustavnoj indoktrinaciji ostavio je duboke tragove, posebno na vjeru i vjerski život. Službena vlast države Jugoslavije je ustavom garantirala vjerska prava, međutim u praksi je to izgledalo sasvim drugačije. Mnoga utamničenja, pritisci na vjerske službenike, pa i obične građane koji su prakticirali svoju vjeru, bila je svakodnevnica. Oni koji su prakticirali svoj vjerski život, najčešće nisu mogli dobiti nikakvo državno zaposlenje.

Iako je vrijeme komunističke strahovlade prošlo, posljedice se osjećaju i danas. Mnogi ljudi, po svom shvaćanju i razmišljanju, žive i danas u komunizmu, gdje se vjeri i vjerskim poglavarima daje malo prostora ili ih se, u najmanju ruku, zanemaruje. Glas Crkava i vjerskih zajednica u BiH se pušta u javnost samo kada i ukoliko je uporabljiv u političke svrhe. Istina, prečesto je to govor o politici, a rijetko o etičkim i moralnim načelima ili teološkim i vjerskim temama.

O potrebi poštivanja vjerskih prava upozorio je i Papa Benedikt XVI. u svojoj poruci za 44. svjetski dan mira koji se koji se svake godine u Katoličkoj crkvi obilježava 1. siječnja.⁶² Papa je u ovogodišnjoj poruci na temu „Vjerska sloboda, put za mir“ istaknuo činjenicu da je godina na izmaku bila obilježena progonima, diskriminacijama, nasiljima i vjerskom nesnošljivošću. U nekim dijelovima svijeta (u koje se može uključiti i BiH) postoje potajni i podmukli oblici predrasuda i suprotstavljanja kršćanima i vjerskim obilježjima uopće. Nijekanje ili ograničavanje vjerske slobode i uklanjanje religije iz javnoga života znači djelomično shvaćanje ljudske osobe, građenje nepravednog i nepotpunog društva, odricanje istinskog i postojanog mira za cijelu ljudsku obitelj jer se niječe nadnaravno dostojanstvo ljudske osobe. Vjerska je sloboda temelj moralne slobode i građanskog suživota. Priznavanje vjerskih sloboda znači poštivanje dostojanstva ljudske osobe. Zaštita ljudskih prava mora uključivati i religiju, odnosno prava i slobode vjerskih zajednica, naročito manjina koje nisu prijetnja identitetu većine, nego su prigoda za dijalog i uzajamno kulturno obogaćivanje. Nasilje se ne pobjeđuje nasiljem. Potrebno je

---

⁶² http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20091208_xliii-world-day-peace_en.html.

prestati s neprijateljstvima i predrasudama. Mir valja naoružati drugim oružjem, drugačijim od oružja namijenjenog ubijanju i zatiranju čovječanstva. Miru je potrebno moralno oružje, a istinsko oružje mira je vjerska sloboda s povijesnom i proročkom zadaćom da svijet promijeni i učini ga boljim.

3.1. Pozitivni pomak – potpisivanje ugovora o vojnom dušobrižništvu

Što se tiče vjerskih prava u BiH, Komisija smatra da je napravljen pozitivan korak, posebno na jednom području, a to je potpisivanje Ugovora o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika Oružanih snaga Bosne i Hercegovine.

Ovaj ugovor između Svete Stolice i Bosne i Hercegovine potpisan je 8. travnja 2010. godine u Domu Oružanih snaga Bosne i Hercegovine. Radi se o pozitivnom primjeru, koji je logični nastavak onoga što se potpisano 2006. godine, a to je Temeljni ugovor između Bosne i Hercegovine i Dodatni protokol na Temeljni ugovor između Bosne i Hercegovine i Svete Stolice. Naime, Temeljni ugovor između Svete Stolice i Bosne i Hercegovine je potpisan 19. travnja 2006., a Dodatni protokol 29. rujna 2006. Oba ova ugovora su stupila na snagu 25. listopada 2007.

Među odredbama Temelnog ugovora spada i obveza osnivanja Mješovite komisije za provođenje Temelnog ugovora i Dodatnog protokola. Vijeće Ministara BiH je, 17. prosinca 2008., osnovalo Mješovitu komisiju za provođenje Temelnog ugovora između Bosne i Hercegovine i Svete Stolice i Dodatnog protokola na Temeljni ugovor. Ova komisija se kroz dugo razdoblje redovito sastajala, a jedan od rezultata je upravo Ugovor o dušobrižništvu katoličkih vjernika.

Prema ovom ugovoru Sveta Stolica će u BiH osnovati Vojni ordinarijat za dušobrižništvo katoličkih vjernika pripadnika Oružanih snaga BiH na čijem čelu će biti biskup, vojni ordinarij. Ovo će pomoći kvalitetnijoj dušobrižničkoj skrbi katoličkih vjernika pripadnika Oružanih snaga Bosne i Hercegovine. Ovim Ugovorom se uočava unapređenje ljudskih (a posebno vjerskih) prava, po uzoru i ugledu na najrazvijenije demokratske zemlje Europe i svijeta. Pozitivna strana ovog Ugovora je i poboljšanje suradnje i razumijevanja sa Svetom Stolicom, kao i sa institucijama Katoličke Crkve u Bosni i Hercegovini te razvoj suradnje i razumijevanja između Crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini. Ovaj Ugovor ide u pravcu poštivanja vjerskih zajednica te daje pravo značenje demokratskim načelima, a napose načelu vjerske slobode.

Stav je Komisije da bi ono što se traži i što je Ugovorom zajamčeno Katoličkoj crkvi u BiH trebalo biti zajamčeno ugovorima i ostalim vjerskim zajednicama zbog principa

jednakosti konstitutivnih naroda u BiH, kao i zbog ekumenskog i međureligijskog dijaloga. Treba reći da se Ugovor o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika Oružanih snaga Bosne i Hercegovine mora ratificirati, što je i učinjeno 14. rujna 2010. godine.

Što se tiče vjerskih sloboda, ovo pitanje je relativno dobro riješeno u Ministarstvu obrane i u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine. Naime, u Oružanim snagama BiH djeluju tri ureda vjerskih službenika koji su uspostavljeni 2007. godine. Po tom sporazumu unutar Oružanih snaga djeluje Ured katoličkog dušobrižništva kao sastavni dio jedinstvene vjerske službe u Ministarstvu obrane i u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine.

Međutim, ima i drugih primjera koji se baš i ne mogu okarakterizirati kao pozitivni. Primjer koji navodimo nije kršenje vjerskih prava, ali pokazuje kako se pojedinci i društvo odnose prema vjerskim vrijednostima. Recimo, na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu je jedan od profesora zakazao ispite na sam dan Uskrsa te na Uskrsni ponedjeljak,⁶³ što je za katolike i pravoslavce neradni dan. Naime, 2010. godine Uskrs su katolici i pravoslavci slavili isti dan, to jest 4. travnja. Nakon što se nekoliko studenata žalilo upravi Fakulteta, odgovoreno im je da oni ne odlučuju o terminima ispita, nego da je to u nadležnosti Ministarstva obrazovanja. Treba reći da po zakonu u Federaciji BiH, ponedjeljak nakon Uskrsa nije neradni dan za Bosnu i Hercegovinu, ali jest za one stanovnike Bosne i Hercegovine koji slave Uskrs, a to su katolici i pravoslavci. Svaka institucija koja onemogućava studentima obilježavanje vjerskih blagdana, na što ovi imaju pravo, jest kršenje vjerskih sloboda, a što je onda jedan od oblika diskriminacije. Ovo zasigurno nije dokaz jednakopravnosti s drugim studentima na ovom fakultetu.

Primjer s Ekonomskog fakulteta nije jedini slučaj i nije se dogodio samo ove godine. I neki drugi fakulteti u Sarajevu su imali zakazane ispite na Uskrsni ponedjeljak. I ranijih godina su katolički i pravoslavni studenti morali polagati ispite tijekom vjerskih blagdana. Problem je i u tome što Zakon o viskom obrazovanju Kantona Sarajevo nigdje ne spominje vjerske blagdane i prava studenata u vezi s tim, te ne postoji odredba kojom bi bilo zabranjeno zakazivanje ispita u vrijeme vjerskih blagdana. U skladu s tim, fakulteti i akademije imaju autonomiju po ovom pitanju koja najčešće ide u tom pravcu da se krše osnovna vjerska prava.

Sljedeći primjer nepoštivanja i neuvažavanja vjerskih vrijednosti je javna rasprava koja je održana u sarajevskoj općini Stari grad 14. lipnja 2010. godine, koja je pokazala da dio stanovništva ne želi postavljanje kipa papi Ivanu Pavlu II ispred sarajevske katedrale. Čak je bilo i onih koji su naglašavali da ako dođe do podizanja spomenika, da će ga srušiti. Ono što još više zabrinjava je činjenica da je jedan imam

---

⁶³ <http://www.sarajevo-x.com/bih/sarajevo/clanak/100409071>, 09.04.2010.

najavu izgradnje spomenika nazvao provokacijom. A ne treba naglašavati zauzimanje pape Ivana Pavla II. za mir tijekom rata u BiH, te da su njegove poruke tijekom posjeta BiH 1997. godine pozivale na suživot, poštivanje, mir i pomirenje, ali i podrške multinacionalnoj i multikonfesionalnoj BiH.

Spomenutim primjerima ugrožavanja vjerske slobode treba dodati i činjenicu da su u 2010. godini zabilježene 22 provale u sakralne objekte te mnogi verbalni nasrtaji na časne sestre zbog njihove redovničke odjeće i nošenja križa.⁶⁴

3.2 Pravo na vjerske blagdane manjinskih zajednica u većinskom okruženju

Jedno od temeljnih vjerskih prava je pravo na slavljenje vjerskih blagdana. Međutim Bosna i Hercegovina još nema zakona o blagdanima i neradnim danima na državnoj razini. Zakon je upućen u proceduru, ali još nije donesen. Postoji prijedlog zakona, po kome bi sve vjerske zajednice (muslimani, katolici, pravoslavci i židovi) imale pravo na pet vjerskih blagdana koji bi bili i neradni dani.

Postoji samo entitetski zakon o blagdanima i neradnim danima za Republiku Srpsku. Budući da nema zakona na državnoj razini, nema ni zajedničkog slavljenja Dana državnosti BiH. Dio Federacije ga slavi 25. studenoga, dok je taj dan u Republici Srpskoj radni dan.

No, kad se govori o vjerskim blagdanima treba spomenuti i određene „anomalije“. Naime, u BiH mnoge općine za dan općine uzimaju određeni vjerski blagdan. To je prisutno među općinama i s katoličkom, pravoslavnom i muslimanskom većinom. No, ova pojava je najzastupljenija u općinama u Republici Srpskoj. Naime, dan općina se uglavnom slavi kao krsna slava; zatim su dan vojske i policije, dan Republike Srpske povezani s pravoslavnim blagdanima. Ova praksa donekle sugerira da je država stopljena samo s jednom vjerom (u ovom slučaju pravoslavnom), ili sugerira da su pripadnici drugih vjera, preko državne prisile, prisiljeni slaviti blagdane druge vjere.

Ova zlouporaba vjere u političke svrhe vidljiva je i u činjenici da postoje mnoge škole koje nose naziv sveca samo jedne vjere (vrlo česta je praksa da se škola u Republici Srpskoj zove „škola sv. Save“). Zlouporaba vjere, a time donekle i kršenje vjerskih prava, se ogleda i u činjenici da se iz proračuna, kako državnih, tako i federalnih, kantonalnih i općinskih institucija, financiraju pripadnici samo jedne vjere, ili projekti samo jedne vjere. Ugrožavanje slobode vjeroispovijesti je i to kada profesori u državnim osnovnim i srednjim školama, kao i na fakultetima, ulazeći u razred pozdravljaju vjerskim pozdravom. Ili kad se vjerskom službeniku druge vjere

---

⁶⁴ Međureligijsko vijeće.

onemogućava školski vjeronauk u školi u kojoj su pripadnici njegove vjeroispovijesti manjina.⁶⁵ Zlouporaba vjere je i kada država dopušta poligamiju po šerijatskom zakonu, iako je ona po državnom zakonu zabranjena.

Ovo su samo neka od područja na kojima je vidljivo i provjerljivo ugrožavanje ili ograničavanje vjerskih sloboda i prava, posebno za pripadnike onih vjerskih zajednica koje su manjina na određenom području.

---

⁶⁵ Jedan zoran primjer pokazuje koliko se poštivanju i uvažavaju drugi. U gradu Derventi, koja je prije rata brojila jednak broj Srba-pravoslavaca i Hrvata-katolika, a u kojoj su Bošnjaci-muslimani bili manjina u općini, ali većina u gradu, i dan danas se glavni trg zove „Trg pravoslavlja“.

4. Kulturalna prava - prava obzirom na moralne i kulturne vrijednosti

4.1 Uloga medija u ostvarenju prava građana na istinu

Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi (OESS) ocijenila je u svom Izviješću o stanju slobode medija u Bosni i Hercegovini godine 2007. opću situaciju u tom pogledu pohvalnom, jer pravni okvir za zaštitu slobode izražavanja uglavnom postoji i jer je BiH od 2002. godine, u potpunosti eliminirala mehanizme krivičnog gonjenja za klevetu i nanošenje sramote. Nedostatkom je ocijenila činjenicu da reforma i ujedinjenje triju službi javnog informiranja još uvijek nisu završeni.

OESS je, očito, prvenstveno zanimalo pravno reguliranje protoka informacija u državi te je njezina procjena kako *Bosna i Hercegovina ima napredan pravni sustav kojim se regulira sloboda medija* očito bio bitni oslonac za opće zadovoljstvo situacijom, uz objekcije o nedostacima s obzirom na prevelik broj elektronskih medija koje tržište ne može podnijeti; o još uvijek prisutnoj praksi da neki lokalni mediji nisu privatizirani nego su i dalje u vlasništvu općina, te o uskraćivanju pristupa informacijama Javnom RTV servisu BiH u Republici Srpskoj, odnosno javno proklamiranom bojkotu ove TV kuće u ovom entitetu, što *uzrokuje zabrinutost, posebno kada takva inicijativa dolazi od javnih dužnosnika, jer takav postupak čini prvi korak prema cenzuri.*

Slično zadovoljstvo, čak i znatno veće, stanjem medija u Bosni i Hercegovini obznanila je ove godine organizacija *Novinari bez granica*, koja prati rad medija u svijetu i svake godine pravi listu slobode medija u velikom broju zemalja. Njihovo izvješće, obznanjeno 20. listopada 2010., rangiralo je 178 zemalja. Na toj listi se Bosna i Hercegovina s 13,5 bodova nalazi na 47. mjestu, ne baš previše udaljenom od Sjedinjenih Američkih Država, koje su dvadesete po redu, a ispred svih svojih susjeda (Hrvatska na 62., Srbija na 85., Crna Gora na 104. mjestu). Osnova ovakvu rangiranje bili su uglavnom odnosi prema novinarima, jer je Hrvatska nakon ubojstva novinara I. Pukanića bila na znatno nižem rangu nego ove godine, a dno liste čine one zemlje u kojima se provodi službena represija prema novinarima.

Samo pet mjeseci prije toga, 3. svibnja 2010., sami novinari i medijski djelatnici su u povodu *Međunarodnog dana slobode medija* ocijenili kako je sloboda medija u BiH *gora u odnosu na proteklih nekoliko godina*, te da je *u posljednjoj godini situacija kulminirala*. Godina 2009. ocijenjena je *najgorom godinom u pogledu medijske slobode*, a za 2010. prognozirali su da će biti *još mnogo gora, jer se radi o predizbornoj godini.*

Udruga BH novinari obznanila je čak 43 napada na novinare u prošloj godini i sedam otvorenih prijetnji smrću. Rezultati pak ankete ove udruge, provedene na uzorku od 500 građana, u najmanju ruku su kontroverzni: s jedne strane javnost u BiH tobože najviše vjeruje novinarima (više nego nevladinim organizacijama, međunarodnoj organizaciji, vjerskim zajednicama), a s druge strane svaki četvrti (u RS) ili peti (u FBiH) građanin misli da *postoji opravdanje za napade i prijetnje novinarima*.

Situacija je, očito, kompleksnija nego što bi se dala sagledati iz jedog kuta gledanja, odabranog za različite prigode ili za različite potrebe određenih organizacija. Važnost adekvatnog zakonodavstva, regulatorne agencije za medije, neovisnog vijeća za tisak i sličnih institucija iz baštine suvremene medijske kulture u demokratskim društvima nezaobilazna je, no problemi – očito – ostaju i dalje, jer se zakoni ne provode u djelo, institucije su podložne korupciji ili namještanju podobnih činovnika, a sloboda medija i sloboda novinara se u praksi može izvrći i u slobodu manipuliranja istinom i slobodu nepridržavanja bilo kakve novinarske etike.

Bosna i Hercegovina je, kao i drugi njezini susjedi, u demokratske procese ušla iz polustoljetnog komunističkog sustava, u kojem se sloboda medija svodila na slobodu propagiranja službenih stavova vlasti i u kojem su novinari bili državni službenici, odnosno službenici partije, što je još važnije. Iza toga je slijedilo kratko razdoblje ulaska u demokraciju, koje se uglavnom svodilo na predizborne kampanje nacionalnih elita, u kojima su mediji sudjelovali kao stranački servisi. Tu i tamo ostao je bio sporadični otpor nekih medija i novinara novonastaloj kvazidemokraciji, ali uz nostalgичno idealiziranje prohujalih komunističkih vremena. Slijedilo je razdoblje krvavoga rata, u kojem su mediji uglavnom bili sastavni dijelovi sukobljenih vojski, zaduženi za propagandno izmišljanje ili prešućivanje događaja. Razdoblje nakon rata karakterizira prilagođavanje demokratskim normama ponašanja uz stalnu pasku i pritisak međunarodnih institucija. Izrazito velik broj današnjih političara, državnih službenika, novinara i drugih medijskih djelatnika aktivno je sudjelovao u svim navedenim razdobljima života Bosne i Hercegovine i prilagođavao se aktualnim zahtjevima vladajućeg sustava kako bi ostvario, unaprijedio ili sačuvao svoju životnu karijeru. Iz toga se nužno rodio mentalitet koji svjesno ili podsvjesno može uvjetovati stavove i ponašanje svakoga od njih. Ako vlasti u demokraciji trebaju biti, popularno rečeno, *strojevi za pružanje informacija*, ako mediji trebaju biti profesionalni prenositelji informacija i nepristrani analitičari događanja, te ako građani imaju nedodirljivo pravo na istinu o događajima, o radu javnih institucija i o stavovima i ponašanju javnih osoba, onda se sa sigurnošću može reći da je stanje u Bosni i Hercegovini u tom pogledu, kao uostalom i na mnogim drugim, poprilično loše, usprkos dobrom zakonodavstvu, ustrojenim institucijama i još uvijek živim novinarima. Takvu stanju aktivno pridonose i političari i državni službenici, ali dijelom

i mediji i novinari, ponajviše iz duboko usađene navike bilo odanog služenja dominantnoj ili odabranoj politici bilo arogantnog vladanja svime pa i informacijom i istinom.

Iz toga razloga se u Bosni i Hercegovini, usprkos dobru zakonodavstvu i ustrojenim informativnim institucijama, još uvijek događa da se javno obznanjuje stav vlasti iz jednog entiteta o uskraćivanju informacija nekoj informativnoj kući; da predsjednik entitetske vlade prijete ili pred kamerama psuje nepoćudnim novinarima; da se – u drugom entitetu - smjenjuju urednici emisija ili ravnatelji medijskih kuća zbog nepodobnih stavova prema određenim politikama ili političarima, da se smjene urednika traže za parlamentarnom govornicom i sl.

S druge strane stoji nastojanje da se preko medija stekne takva moć u državi kojom se na grub način forsira ili razbija neka politička stranka ili pak vlasnik medija osniva političku stranku koju propagandno pokriva njegov javni medij, te je praktično nemoguće više razlikovati stranačke i medijske djelatnike. Opća je, zapravo, pojava da sve velike stranke kontroliraju poneki važan medij, koji je deklarativno neovisan ili bi trebao biti javni servis, a praktično je propagandni stroj ideja i stavova te stranke. Dapače, u jednom dijelu zemlje sasvim je očit konsensus gotovo svih medija da kritički ne prosuđuju poteze vlade, a za uzvrat pred izbore primaju od aktualne vlasti znatne iznose izvanrednih bonusa pomoći za djelovanje.

Druga lice medijske stvarnosti predstavljaju novinari, među njima čak i neka zvučna imena domaćeg novinarstva, koji svoju deklariranu nezavisnost očituju tako da se informacijom služe kao oružjem kojim se prvenstveno nastoji uništavati protivnik. Oni i prečesto u svojim priložima nekoga definitivno osuđuju nazivajući ga kriminalcem, pedofilom, teroristom i sl., a da to nijedan sud nije dokazao, nijedna porota o tome donijela presudu. Svijest da se informacija mora najprije cjelovito prezentirati pa onda komentirati kod mnogih je na istoj onoj razini na kojoj je bila u komunističko doba, kad su informacije bile suviše, a postojali su samo unisoni komentari novinara koji su posredovali službene stavove vlasti, partije ili tajne policije.

Poseban slučaj je anonimno novinarstvo, koje je još uvijek aktivno u tiskanim medijima Bosne i Hercegovine, u kojima se novinari potpisuju inicijalima i onda kada im prilozi vrve od osobnih stavova autora teksta ili su pak u potpunosti novinarski komentari. Poseban procvat takva novinarstva izmamio je Internet. Uz znatan broj ozbiljnih i profesionalnih internetskih portala, Bosna i Hercegovina obiluje i onima na kojima niti jedno novinarsko ime nije stvarno, nego se pseudonimima potpisuju i novinarski prilozi i komentari čitatelja. Takav stil novinarstva, u kojem se ne poštuju nikakva pravila ni zakoni, raspiruje najniže porive neljudskosti, primitivizma,

šovinizma i svega onoga što generacije mladih, kojima je taj medij najpristupačniji, odgaja i učvršćuje u ekstremističkom i agresivnom, ali u biti kukavičkom ponašanju.

U stanju kakvo trenutno jest u medijima Bosne i Hercegovine s pravom bi se moglo ustvrditi kako je uloga medija u ostvarenju prava građana na istinu u ovoj zemlji na još uvijek na poprilično niskim granama. Voditelj Misije OESS-a u Bosni i Hercegovini Gary Robbins pisao je nedavno drugačije negoli njegovi prethodnici iz 2007. godine. Umjesto pohvala, izrazio je svoju zabrinutost *što se smanjuje broj neovisnih medijskih kuća u BiH koje pružaju uravnoteženo izvještavanje. One sve više odabiru da ne predstavljaju široki spektar mišljenja, već se, umjesto toga, odlučuju da udovoljavaju interesima i ideologiji pojedinačne grupe, određenog entiteta ili političke stranke.* Prisjećamo se, na koncu, i mišljenja nekih BH novinara, spomenutih na početku ovoga teksta, da je stanje loše, ali – nažalost - s težnjom da bude još gore

4.2. Odnos prema stvorenome – zaštita okoliša

Stanje zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini, pojednostavljeno rečeno, odražava sliku općeg političkog stanja u državi. To znači da se i u pitanjima zaštite okoliša formalno pripravlja i izglasavaju zakoni i uredbe na kojima insistira međunarodna zajednica, ali se zakonske odredbe ne sprovode u djelo ili se pak sprovode selektivno, zavisno od političkog raspoloženja administracije u pojedinim dijelovima zemlje. Ako pak dominantnoj političkoj volji ne odgovara da se izglasa neki zakon, ma kako on bio važan i ma kako međunarodna zajednica na njemu insistirala i postavljala ga kao uvjet ovome ili onome cilju, on se ne može ostvariti ni kao uredba koja u praksi ne funkcionira.

Većina zakona koji tretiraju zaštitu životnog i prirodnog okoliša uobičajenih u europskim zakonodavstvima u zadnjih nekoliko godina uspješno je u Bosni i Hercegovini prošla zakonsku proceduru i izglasana je u parlamentima, ali samo na razini entiteta. Neke od entitetskih uredbi stupile su na snagu i tijekom ove godine. No sa zakonima na državnoj razini to ide mnogo teže jer tu konstantno dolazi do izražaja otpor jedne političke opcije da se državi Bosni i Hercegovini daju ikakve kompetencije. Tako, usprkos uvjetovanju međunarodne zajednice da je usvajanje *Zakona o zaštiti okoliša* u državnom parlamentu Bosne i Hercegovine jedan od kratkoročnih prioriteta BiH iz Europskog partnerstva, ali i obaveza prema Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u oblasti okoliša, taj zakon još uvijek nije izglasan i – sudeći prema trenutnoj političkoj situaciji – to se neće dogoditi ni u skoroj budućnosti. Državi je ostavljeno uglavnom da potpisuje protokole i konvencije o pristupanju međunarodnim ugovorima s područja zaštite životnog okoliša i državn

administracija to, čini se, dobro odrađuje. No, teško je predstaviti koliko ti protokoli i konvencije obvezuju administraciju entiteta, te se i u ovome pogledu dolazi do one univerzalne polazne točke političkog stanja u BiH koja glasi: obveze postoje, ali se ne ispunjavaju.

Druga razina problema usvajanja nužnih ekoloških normi i njihova provođenja u djelo jest nedostatak kvalificiranih stručnjaka i službenika koji bi mogli biti nositelji ekološkog osvješćivanja i funkcioniranja ekološkog ponašanja. U državnim sektorima koji se moraju brinuti za ekologiju, po općem trendu, upošljavaju se ljudi koje podupire ili namješta politička stranka koja trenutno vlada, umjesto netko tko za taj posao ima stručne reference. Budući pak da je na taj način moguće zapošljavanje, onda potencijalni uposlenici nemaju potrebe za stručnim osposobljavanjem i usavršavanjem, jer se ionako bez njih mogu zaposliti ako su podobni, odnosno s njima se ne mogu zaposliti ako nisu odani određenoj političkoj moći koja vlada radnim mjestima na tome polju. U temelju problema leži, dakle, nerazlikovanje između političkih stranaka i državne administracije, koja bi trebala biti stručna, neovisna o promjenama političkih stranaka na vlasti i odana provođenju zakona u djelo.

Nevladine organizacije i udruge koje se bave ekološkim problemima u Bosni i Hercegovini upozoravaju na nedostatak inspeksijskih službi, ali i na korupciju koja vlada na svim poljima pa i na ovome. Teško da je itko čuo kako je u BiH netko oštro kažnjen zbog kršenja ekoloških normi ponašanja, premda se prekršaji događaju svakodnevno i na sve strane. Razlog za to je, manje više, svima poznat: ili nije postojala inspeksijska služba da ih pronađe i kazni, ili je postojala, ali nije tražila prekršitelje, ili ih je tražila, a kad ih je našla samo ih je opomenula ili se s njima čak nagodila. O tome svjedoči velik broj divljih deponija, i to uglavnom uz putove i rijeke, gdje ih svatko vidi osim inspeksijskih službi; zagađeni riječni tokovi uz velika industrijska postrojenja za koja svatko, osim inspeksijskih službi, zna da zagađuju vodu; velik broj klizišta, koja odnose i živote, a koja su posljedica bespravne izgradnje na opasnim terenima ili pak devastacija šuma i nestručnih potkopavanja terena za putove i slične projekte. Sve to inspeksijske službe koje predstavljaju državu ili ne gledaju ili ne vide ili ne žele vidjeti. Problem je, dakle, što politika i administracija još uvijek ekološke probleme ne uzima ozbiljno, a kamoli da ih drži prioritetima svoga djelovanja.

Dodatnu težinu ima vrlo niska ekološka svijest kod građana BiH. Doba u kojem je bilo nemjerljivo manje otpada ili je on bio biološki razgradiv, pa je sama priroda rješavala problem, naglo je završilo i velike količine neiskorištenog i nerazgradivog smeća

okupirale su ne samo gradove nego i sela. No, i dalje je u glavama ostala fikcija da priroda bez štete može sama probaviti sav otpad ili pak da se samo vlast mora brinuti za čišćenje i odlaganje smeća. Navika da se smeće baca u rijeku ili potok još uvijek je živa pogotovo kod seoskog i prigradskog stanovništva, a riječne obale i rubovi šuma najčešća su pogodna mjesta za deponije otpadnog građevinskog materijala, stakla i plastične ambalaže. Svako novo proljeće otkriva staru jezivu sliku naših rijeka, jer nabujala voda pokupi i ponese tone plastike s priobalja, a grane vrba i drugog drveća uz obale urese milijuni starih najlonskih vrećica. A nitko ili rijetko tko i od građana i od vlasti osjeti potrebu da organizira akciju da se to očisti. Dapače, i prečesto se mogu vidjeti članovi kakva ribičkoga kluba kako po cio dan mirno sjede usred svega toga smeća i pecaju ribu. U školama i drugim odgojnim i obrazovnim ustanovama vjerojatno se govori o potrebi higijene i ekologije, ali mladi naraštaji se, očito, u tom pogledu dobro ne odgajaju jer stvarnost je tmurna.

Postoji i određen broj ekoloških udruga i organizacija, koje vrše edukaciju o ekološkoj kulturi ili su kritički promatrači djelatnosti vlasti, ali i njihov učinak je blag, jer svijest o nebacanju smeća u prirodu još nije doprla do većine građana, kamoli svijest o potrebi reciklaže otpada, razdvajanja različitih vrsta otpada u gradskim sredinama itd. Iz izvješća o radu pojedinih eko-organizacija moguće je vidjeti kako godišnje održe desetak sastanaka, edukacija, učionica ili seminara na kojima bude prisutno po pedesetak slušatelja, od kojih mnogi dolaze po službenoj dužnosti iz općinskih službi ili lokalnih ministarstava. Može se zato reći da je i njihov učinak u odnosu na potrebe, premalen.

Nisu dovoljna malo posjećena stručna predavanja, svečarske proslave dana ekologije ili sporadične volonterske akcije čišćenja kakva školskoga dvorišta. Od pomoći bi mogla biti samo sveobuhvatna, dugotrajna i nametljiva akcija osvješćivanja građana o potrebi čuvanja životnog okoliša, čišćenja zagađenih površina i prijavljivanja onih koji ugrožavaju svačiji, pa i svoj životni prostor. Kada bi vlasti uspijevale i znale kazne pretvarati u dobrobit za studente, umirovljenike ili đake, kojima bi se održavanje određenih prostora čistim moglo plaćati iz ekoloških globa, ili kada bi bilo više tvrtki koje od reciklaže otpada znaju napraviti unosan posao – to bi tek bio pravi zamah barem za rješavanje problema otpada, ako ne i sveobuhvatnog problema ekologije u Bosni i Hercegovini.

Na koncu konca, u temelju problema s okolišem u Bosni i Hercegovini leži manjak svijesti, i kod vlasti i kod građana, o tome da svi stanovnici zemlje imaju neotuđivo ljudsko pravo na čist okoliš, zdravu hranu, zdravu vodu, čist zrak, sigurno stanovanje i nezagađeno tlo. Oni koji su preuzeli političku odgovornost za državu, preuzeli su i odgovornost za ostvarenje i obranu ovih ljudskih prava. A ona su, prema istraživanju

Helsinškog komiteta objavljenom 2010. godine , u Bosni i Hercegovini alarmantno ugrožena jer je stanje okoliša *u svim sferama životne sredine veoma nepovoljno i ima trend devastacije, degradacije pa i destrukcije. To se naročito odnosi na hidrosferu (sfera voda), atmosferu i pedosferu (sfera tla ili zemljišta).*

Zemlja koja bi mogla prednjačiti ne samo po količini vodnoga blaga nego i po bonitetu voda, prema izviješću istražitelja, trenutno ima vodu koja je u *većini vodotoka, uključujući i izvorišna područja, kvalitetom vidno narušena. Neka od njih su izvan bilo kakve ekološke kategorije kvalitete, odnosno boniteta vode. Mnogi vodotoci su kontaminirani različitim kemijskim, biološkim i fizikalnim agensima i opasnost su po zdravlje i život flore, faune i ljudi.*

Zagađenost zraka u svim gušće naseljenim područjima konstantno je u porastu, zbog čega se stalno povećava i broj *oboljelih od različitih oboljenja respiratornog i kardiovaskularnog sistema, kože, očiju uključujući i teška patološka stanja kao što su karcinomi, smanjenje fertilitnosti i kongenitalna oboljenja.* Osim nekontroliranog ispuštanja otpadnih plinova iz velikih proizvodnih pogona, najveći zagađivači zraka u BiH su automobili, kojih je svake godine sve više, ali manje novih i kvalitetnih, a više starih i pokvarenih, koje službe za kontrolu prometa toleriraju i puštaju na tehničkim pregledima i onda kad za to nemaju nikakvih pretpostavki. Kad se tome doda da se, po političkim odlukama, jedino u Bosni i Hercegovini još uvijek može proizvoditi i trošiti gorivo koje ne odgovara minimalnim standardima za preradu nafte, slika je potpuniya. Nedostaje joj još jedino detalj vrtova u gradovima i naseljima duž svih prometnica, koji su od cesta udaljeni kojih stotinjak metara i u kojima je povrće sasvim sigurno kontaminirano živom i olovom, ali na to nitko ne upozorava građane, koji improviziranim vrtovima nastoje premostiti svoju finansijsku situaciju, a opasno ugrožavaju svoj i život svoje djece.

Najbolnija točka agresivnog kršenja prava na zdrav okoliš jest devastacija šuma, započeta u bezakonju rata a intenzivno nastavljena sve do danas. Šume su poveznica i čistoga zraka i čiste vode i čistoga tla, a u Bosni i Hercegovini se sustavno uništavaju, ponajviše na onim područjima u kojima je izvršeno etničko čišćenje, a odredba Aneksa VII daytonskog sporazuma o povratku prognanika nije ni minimalno provedena. Velike površine privatnih posjeda smatraju se i dalje neprijateljskim dobrom koje je dozvoljeno do kraja uništavati, a da lokalna vlast mlako ili nikako ne reagira. Lokalne šumske uprave su prepune korumpiranih činovnika, a ništa bolje stanje nije ni u policiji, koja redovito zaustavlja i kažnjava vozače koji minimalno prekorače brzinu, a neregistrirane traktore ili kamione pretovarene opljačkanim drvima ne vidi ili – ako ih i zaustavi – ne zna što bi s njima uradila. Na djelu je i prečesto totalna sječa šumskih parcela, a šume u ovim

područjima imaju nacionalna obilježja jer su šumske parcele lokalnih žitelja netaknute, a parcele prognanika potpuno ili gotovo potpuno uništene. Opći dojam je, dakle, da je stanje okolišnih prava u Bosni i Hercegovini vrlo nepovoljno i da najveći dio populacije u zemlji ne može ostvarivati svoja elementarna okolišna prava.

Zaključak

Komisija Pravda i mir Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine daje domaćoj i svjetskoj javnosti Izvješće o stanju ljudskih prava za 2010. godinu. Mnogi nas pitaju, pa se i sami počinjemo propitivati, vrijedi li truda svake godine, iznova, dirati iste rane. Da, rane, jer kršenje ljudskih prava nisu rane samo u metaforičkome značenju riječ. Kršenje ljudskih prava je neraskidivo povezano s preziranjem i gaženjem ljudskoga dostojanstva. A prezren i pogažen čovjek krvari onim nutarnjim, nevidljivim, ali i onim fizičkim opasnijim ranama. Unatoč činjenici da ovo Izvješće, koje Komisija s puno truda izrađuje već godinama, nema onoga odjeka i učinka koje bismo željeli i trebali, vjerujemo da vrijedi truda. Odustati od zanimanja za stanje ljudskih prava i prestati pozivati na njihovo poštivanje značilo bi priznati i prihvatiti da tako mora biti i da promjene nisu moguće. A to ne želimo jer na to, u ime svih onih čija se prava krše, nemamo pravo. K tome, ovo je jedan od naših izraza solidarnosti s obespravljenima i protesta protiv svih onih koji gaze bilo čija ljudska prava i slobode. I još više, ovo je izraz našega uvjerenja da je, unatoč svemu i svima, Bosna i Hercegovina, ne samo moguća, nego potrebna za miran i prosperitetan život svih njezinih naroda i građana. Da bi takvom i postala, neophodno je da Vijeće za implementaciju mira, konačno, odvaži otvori temeljit proces ustavne reforme koja će omogućiti jednak politički položaj sva tri konstitutivna naroda i jednakost svih građana pred zakonom.